This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

FR. AD. ŠUBERT.

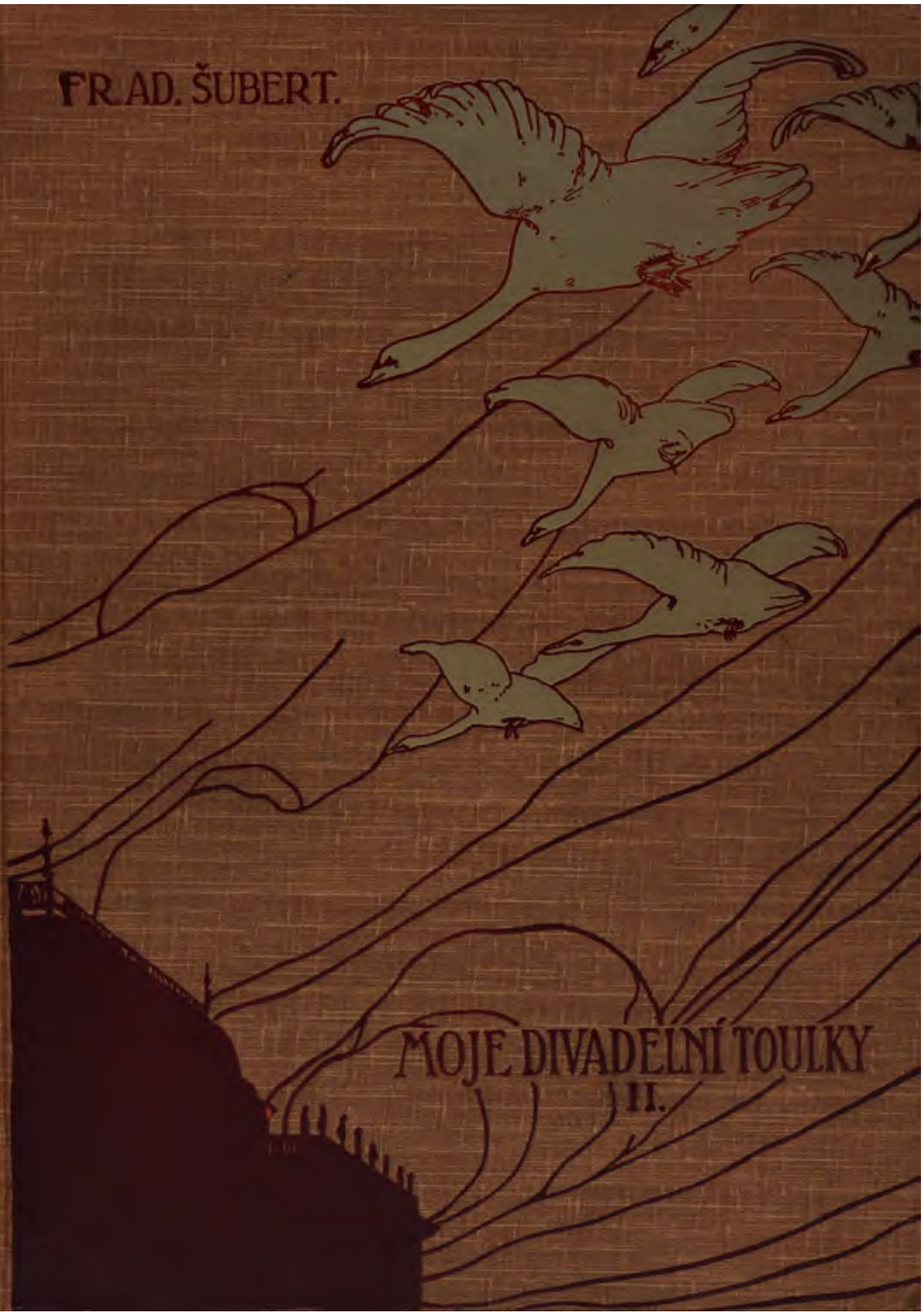

MOJE DIVADELNÍ TOULKY

II.

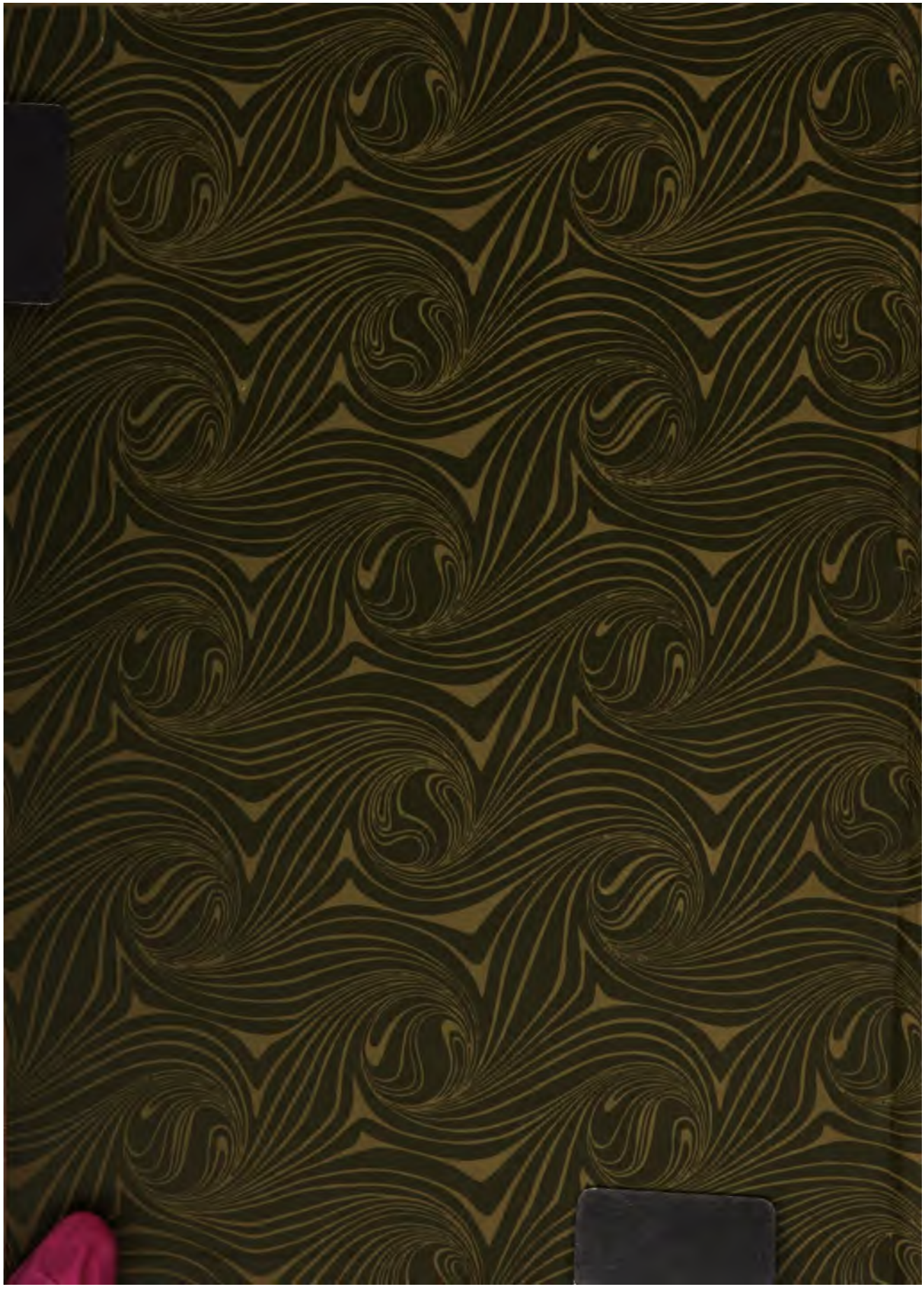

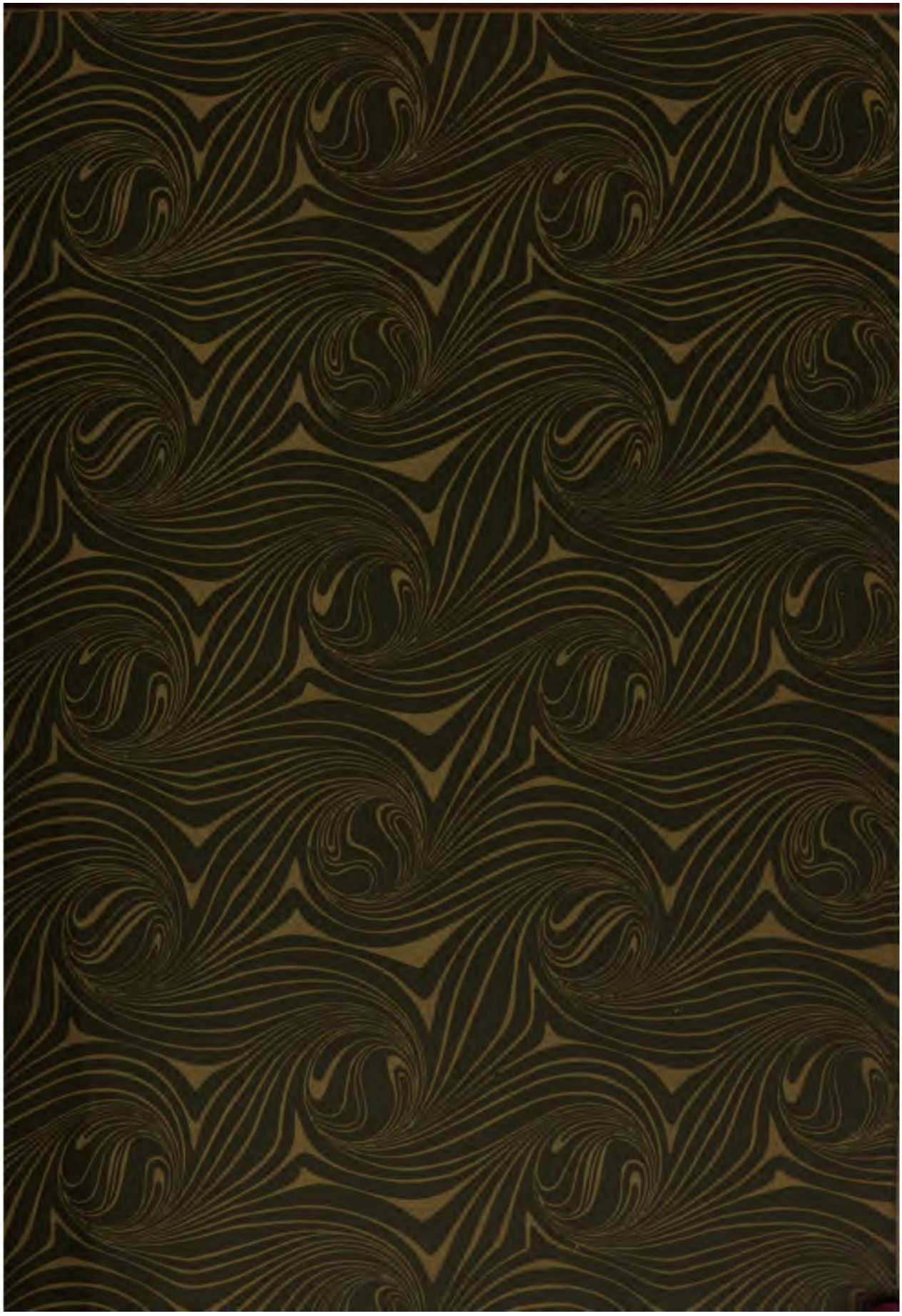

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

MOJE DIVADELNÍ TOULKY.

II.

Z UPLYNULÝCH DOB.

III.

MOJE
DIVADELNÍ TOULKY.

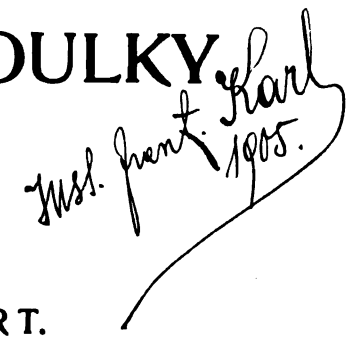

VYPRAVUJE

FR. AD. ŠUBERT.

SVAZEK II.

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ SPOLEČNOSTI „UNIE" V PRAZE.
1902.

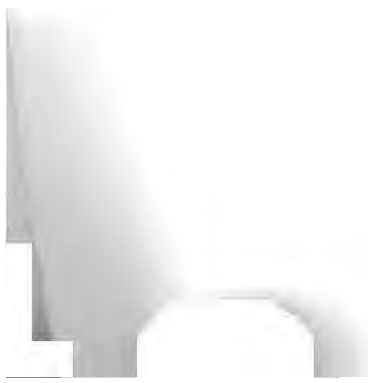

EMILIANU RYTÍŘI SKRAMLIKOVI

PŘEDSEDOVI DRUŽSTVA NÁRODNÍHO DIVADLA ROKU 1883

JUDRU JANU RŮŽIČKOVI

ČLENU SPRÁVNÍHO VÝBORU DRUŽSTVA NÁRODNÍHO DIVADLA ROKU 1883
PŘEDSEDOVI DRUŽSTVA ROKU 1900

DOBRÉ PAMĚTI

V MILÉ A VDĚČNÉ VZPOMÍNCE.

ZA ČINOHROU FRANCOUZSKOU.

Stál jsem před Théâtre français.

Říjnové ráno v měkkém pařížském vzduchu protíralo sobě teprve oči. Věděl jsem, že nebude asi možná shlédnouti něco jiného kromě kusa zevních zdí. Ale hnalo mne to, sotva že jsem v Paříži se ocitl, uvidět aspoň kus těch zdí, aspoň stanouti tváří v tvář té svatyně slovného umění, z jejíchž prostor z daleka svítilo a znělo mi to v duchu jako zjevení od té chvíle, kdy mimo vše vlastní nadání byl jsem postaven v čelo našeho divadla Národního.

Z plánu Paříže věděl jsem, že budova první sceny francouzské zdvihá se nedaleko Grand hotelu du Louvre, ve kterém jsem se ubytoval. Kráčel jsem k ní, netáže se po cestě nikoho — a došed jí, došel jsem prvního překvapení. Obraznost mi totiž čarovala budovu od celého okolí odstupující a krásou neobyčejnou okouzlující. Ale skutečnost mne postavila před nepočetné sloupy Palais Royal, u něhož jsem nemohl se vyznati, kde v něm počíná a kde končí budova divadelní . . .

Tu teprve jsem kohosi vyptal se, která část paláce jest Théâtre français. Stál jsem právě před ní. Vrazil na mne kontrast skutečnosti proti očekávání fantasie. Ale ani ten nebyl s to, udusiti jisté zachvění, s jakým jsem ji pozdravil. Lilť se z ní ke mně takořka proudem veškeren ten jas její minulosti a významu

dosavadního a chytaje mne celého do svých vln, táhl mne neodolatelně ke vstupu dovnitř, k pohledu na samu tu scenu, na ten první stolec slovného umění dramatického nejen v Paříži a Francii, nýbrž i v celém širém světě ostatním.

Ale dům byl zavřen. Paříž skoro ještě spala. A tak jsem zůstal před ním státi zapadlý v nejasném myšlení, neslyše ani znenáhla povstávající ruch dne, kolem zamlklé budovy vždy víc a více lomozící. Teprve po chvíli ubíral jsem se dále k velké a komické opeře francouzské, pohlédl na Gymnase a vracel se opět k Théâtre français, abych se do něho znova zadíval, pojistil sobě do něho toho dne vstup a šel potom dále ku břehu Sekvany a přes ni uvidět Odéon.

Odtud uchvátil mne denní vír Paříže a její velikost, chytlo mne její množství jednotlivých krás a zanechala v podivu její hrozná šablonovitost ulic a stavení. Za to záplava světla v jejích ulicích, její volné stromovím a sochami zdobené prostory, šum lidí, hluk vozů, ševel hlasů, ladnost pohybů, živost a jakési veselí ve tvářích mne okouzlovalo. Díval jsem se po celé chvíle na všechno to, díval se kromě lidí i na sochy a poznával, že jsou krásnější než průměrný typ lidu zevšad mimo mne se valícího a v toku svém se tříštícího, díval jsem se na památky minulosti, tonul v modernosti — a touže seznati celou Paříž a zvláště její svět divadel, jezdil, chodil, jednal, díval a poslouchal jsem celé dny, večery vesměs ponechávaje divadlům.

*

Vybral jsem se do Paříže počátkem druhé poloviny října 1885. Tedy v době, kdy za mnou již byly plné dvě saisony Národního divadla. První plna ruchu a záře po jeho otevření a přípravách k němu, druhá již pravidelně postupující v těch kolejích, na které společnou snahou a radostným úsilím všech zúčastněných sil vjelo skvostné čtverospřeží dramatického umění českého hned tou chvílí, kterou divadlo se otevřelo.

Od dávna přál jsem sobě uviděti Paříž a její divadla, ale do té chvíle marně. Nebylo to možno ani tajemníkovi Českého klubu, ani žurnalistovi, ani řediteli prozatímného a později Národního divadla. Přípravy k otevření Národního divadla zabraly mne úplně. A i kdy Národní divadlo otvíralo již večer co večer své veřeje, kdy stálo tu již jako tělo živé a k pravidelné umělecké práci všemi potřebami vypravené, bylo třeba ještě mnoho a kvapem dohánětí, co v krátké poměrně době vlastních příprav nemohlo se provésti.

Kromě toho všechen ten ruch po otevření divadla — i uvnitř jeho zdí i v ostatní Praze i spoustou divadelních vlaků stále a stále do Prahy putujících — velel v prvním období zimním moji přítomnost v Praze. V létě pak bývalo by marno jeti tam, kde v divadlech se nehrálo.

Tak jsem se dostal ku svému uměleckému vandru teprve na podzim 1885, kdy jsem mohl klidný býti, že asi trojnedělní nepřítomnost z domova nebude vaditi pravidelnému již postupu činnosti divadelní. Na dlouho v zimě z Národního divadla vzdáliti se, nebývalo by arci ani tehdy ještě možno.. —

Národní divadlo počalo svou uměleckou práci dílem dle tradicí divadla prozatímného, dílem ve smyslu reform, navržených pro činohru českým spisovatelstvem, pro operu českými skladateli a prvními odborníky hudebními. Všichni jsme měli jeden cíl před sebou: povznesení divadla všemi směry. Hlavním a základním tónem snah bylo vedle všeobecného povznesení uměleckého zvelebení té domácí produkce dramatické, která až na skrovné výminky druhdy více se trpěla, nežli pěstila. Vybavení se z bývalého přílišného vlivu německého a částečně i francouzského v činohře, z italského v opeře, bylo přirozeným toho důsledkem.

Již proto zůstávalo vyloučeno honění se po vzorech cizích a hledání cíle divadla v napodobení jich. Z našich cílů vyplývala v první řadě práce samostatná. Teprve když ta se mohla vykázati jistými výsledky, bylo možno a jistou mírou ovšem i nezbytno, netrvati na oné počátečné výlučnosti.

K vůli dalšímu rozvoji Národního divadla jevilo se býti

později přímo nezbytno, seznamovati se s uměleckou úrovní a i jinými poměry jiných divadel, arci prvních, a hleděti dostihnouti jich, pokud lze, ne v jejich zevním a národním rázu, nýbrž na výši jejich uměleckých výkonů a v dobrých stránkách jejich vnitřní organisace.

Německá divadla prvního řádu byla nám i blízka i známa. Proto jsem toužil nejprve do Paříže a do Italie. Ten byl důvod mé zkušební cesty do Paříže — a jestliže jsem při ní vůbec čeho litoval, byla to jen ta okolnost, že nebylo mně možná zůstati v době zimní saisony v Paříži tak dlouho, jak bych sobě býval přál. Žádaloť sobě Národní divadlo — tak jako každé, jež má prospívati — vůdčí práce pokud možná stálé a při tom jednotné. Mnoho se doplňujících nebo střídajících kuchařů přesoluje zvláště u divadla polévku.

Z padesáti či více divadel a divadélek Paříže i jejích předměstí viděl jsem deset velikých, nejdůležitějších, to jest navštívil jsem jejich představení. Byla to Théâtre français, Odéon, Gymnase, Opéra comique, Opera, Vaudeville, Porte St. Martin, Gaîté, Chatelet a Eden. — Kromě toho jsem si prohlédl divadlo ve Versaillech, vzor to menšího divadla. Druhdy sloužilo jen komediím divadelním, později i parlamentním. Směšným, vážným, jak kdy.

Navštíviti jiná divadla pařížská pro krátkost doby nebylo mně možná a i tam, kde jsem prodlel, bylo mi nutno nejen se dívat a poslouchat, ale také abstrahovat a projektovati. Řídil jsem se pravidlem, že každému, kdo se umí dívati, prospěje jediný den pobytu v cizí zemi a mezi cizím národem více nežli přečtení pěti foliantů o nich. Padne před tebou zrno a vidíš rostlinu; z kapky vody čočkou poznáš, co v ní ukryto; z drápu soudíš po lvu, z jednotlivosti sobě svou zkušeností konstruuješ celek. Jen dívati se dobře, trochu soudit — a ne vše nové ceniti zároveň za nejdokonalejší.

Při mé cestě šlo mi hlavně o seznání hlavních francouzských divadel a jejich různých poměrů, dále o seznání podřízených divadel, pěstujících určité druhy her. Maje času na mále, byl jsem nucen odepříti sobě zábavu, prohlédnouti sobě divadel pařížských aspoň většinu.

Putoval jsem do Paříže s míněním, téměř všady rozšířeným, že všechna její divadla stojí na mimořádné výši umělecké, že v nich panuje vzorný řád a v zevním i vnitřním zařízení vkus a krása. Domněnka ta se mi v Paříži poněkud opravila — většinou v neprospěch divadla francouzského. Pouze Théâtre français, či, jak se oficielně nazývá, Comédie française, působila na mne dojmem podobným jako celá Paříž vůbec: očekával jsem velmi mnoho, poznal jsem při všech jednotlivých nedostatcích ještě více. V jiných divadlech, ku kterým očekávání bylo rovněž značné, podobné milé překvapení nikde se nedostavilo.

Za to ve všech předních divadlech činoherních bez rozdílu vstupovala mi na oči vzorná vlastnost francouzské činohry: mistrovská souhra. Ne každá činohra pařížská může míti takové síly jako Comédie française, ale každá hledí stejnou měrou vyplniti první podmínku uměleckého rozkvětu každého divadla, docíliti totiž bezvadné souhry. Tou roste výkon sil prvních a zvětšuje se i výkon sil druhých, poněvadž se jí do velké míry zakrývají slabé stránky jednotlivců. Tím získává a povznáší se divadlo i jeho hry.

Théâtre français jest i v tom vzhledě na místě prvém. Každá hra, v níž vystupují jen solisté, jeví se v něm jako celek mistrovsky vytvořený, takořka jedním dechnutím vykouzlený a jedním dechem dýšící. Síly první přestávají jen na uměleckém provádění svých úloh, nevystupujíce nápadně z rámce hry a nevtírajíce se divákovi nepravou virtuosností; podřizují se celku. Jednotná souhra povznáší pak síly slabší nad vlastní jejich niveau. Umělec vynikající jeví se tu jen jako umělec, jen jako důležitější součást ladného celku, nikdy jako nápadná a svou nápadností rušivá jeho výzdoba.

Bohužel není mně možná vzdáti stejnou chválu o provedení her, ve kterých kromě solistů jest třeba i komparsů. Těmi francouzská, jinak mistrná režie doposud neumí vládnouti. Zkušenost toho mám i z poslední právě doby. Při „Burgravech" Viktora Huga 1902 v Comédii française komparsové sceny šly velmi zle. Malebné rozestavení, ale nehybnost jak u italských

sborův. I komanda ze zákulisí, platící komparsům na jevišti, bylo slyšeti! To v Comédii française i mne, cizince, bolelo! —

Se souhrou se vede za ruku umělecká jednotnost a případnost scenování. Nikde zbytečnosti, nikde přeplnění. Velká Opera klade důraz na oslňující výpravu a vůbec velikost: v početnosti těles sborových, ve hlasech solistů, gestech. Tak jak žádá ohromnost domu a representativní touha po skvělosti. V činohře francouzské vystupuje proti tomu příjemně zvláštní noblessa, hledící přesně jen k tomu, čeho na jevišti nezbytně třeba buď k vůli jednotlivým momentům hry nebo k docílení určité nálady. Vše ostatní, čím by slovo bylo dušeno a celkový obraz rušen, zůstává nepřípustno. Jeviště Théâtre français není nikdy skladištěm nábytku, nebo výstavou různých uměleckých či neuměleckých řemesel, nebo spoustou dekorací, veškeru jeho hloubku vyplňující. Na něm všady noblessa, umírněnost, volný vzduch.

Théâtre français oddává se při tom ob čas libůstce, ve které jiná divadla nemohou tak snadno ho dostihnouti. Hledí totiž někdy míti na sceně nábytek a nádobí i náčiní nejen pracované v přesném slohu určité doby, nýbrž z ní přímo pocházející. V té věci jej následovati bylo by sice vrcholem umělecké gourmandisy, ale jest povahou věcí zbytečno, pravidlem i zcela nemožno. Účel sceny divadelní není účel museí a živlem umění jest vůbec napodobení.

Při jednotlivých hrách francouzských — na př. v „Arelatce" v Odéonu — lahodila neobyčejně jednotnost a umělecká přirozenost a pravdivost v celkové výpravě hry. „Arelatka" hraje ve vesnici: dvůr, místo za stodolou, světnice a selské obleky. Toť všechny předměty její výpravy. Ale v provedení jí, od prosté ale umělecké a v pravdě poetické dekorace „za stodolou" až ku všednímu veškery divadelnosti prostému obleku vesničanovu, vládne taková jednotnost, že vskutku okouzluje. Tuť opět ona francouzská „souhra" — vše hraje jednotně, soustřeďujíc mysl k určité náladě, ústředím hry dané.

Ve scenování patrný jest vesměs zřetel ku případnosti a plastičnosti. Do popředí — fysického nebo dramatického — vystupuje vesměs jen to, co v pravdě vystoupiti má; ostatní vše

upozaděno. V popředí sceny nebo na jejím místě význačném jen osoby, vedoucí děj. Vše druhé stranou či v pozadí, nerušíc momenty hlavní. Rovná čára v sestavení několika osob nebo jich skupin řeže scenu jen v nejřidších případech; jen tam, kde tak absolutně nutno. Všecko jest scenicky k tomu vypočteno, aby pozornost divákova byla soustředěna.

V režijném provádění této zásady uschováno jest a vládne mnohé, davům divákův ukryté tajemství, jímž později se dociluje jisté poutavosti i tam, kde by jinak pozornost a interes divákův se tříštily a tím oslabovaly.

S touto plastičností ve scenování závodí, nebo vlastně ještě ji předstihuje, plastičnost, výraznost a lahodnost slova. I pokud se tkne slova jednotlivého, i co do vět a myšlenek. V prose dramatu a komedie přistupuje k tomu přirozenost přednesu. Ani stopy po bývalé deklamaci. Vše sice o jistých silnějších konturách od společenské konversace odstupujících — v divadle nemluví umělci jen k sobě, nýbrž i pro obecenstvo daleko od nich sedící — ale nikde přirozenost nebijících. Byl jsem připraven i v komedii — starší neb novější — na jistý nádech deklamace, ale slyšel jsem jen tóny přirozené. Arci ne docela pouhé odlouzené skutečnosti, nýbrž do jisté míry zušlechtěné, vyhlatěné tak jako se vyhlatí rudý jas granátu z jeho zrna běžného, neúhledného, prachem pokrytého.

K naturalismu došlo v Paříži teprve později na Théâtre libre. Do té doby vládla tradice přirozenosti zušlechtěné, jak o ní i Coquelin psal, háje ji proti úplnému naturalismu. Deklamace zůstavena jen verši. Návratem k přirozenému způsobu dramatického hovoru nastal i ve vážném dramatě počátkem druhé poloviny minulého věku naprostý obrat v pronášení slova na sceně nejprve u divadel pařížských a odtud italských, polských a zvláště německých, na kterých deklamace nejdéle provozovala svou hrůzovládu. Realnost a naturalismus vedly později ještě dále, vyžadujíce nezbytně, aby každé ústředí hry mělo i slova, ton a přízvuk jemu vlastní. Tím postoupil každý národ ku svému národně originálnímu podávání i vážných dramat, tak jako ve dřívějších staletích to činil při svých veselohrách a fraškách prosou psaných, nebo bez literárního podkladu mluvených.

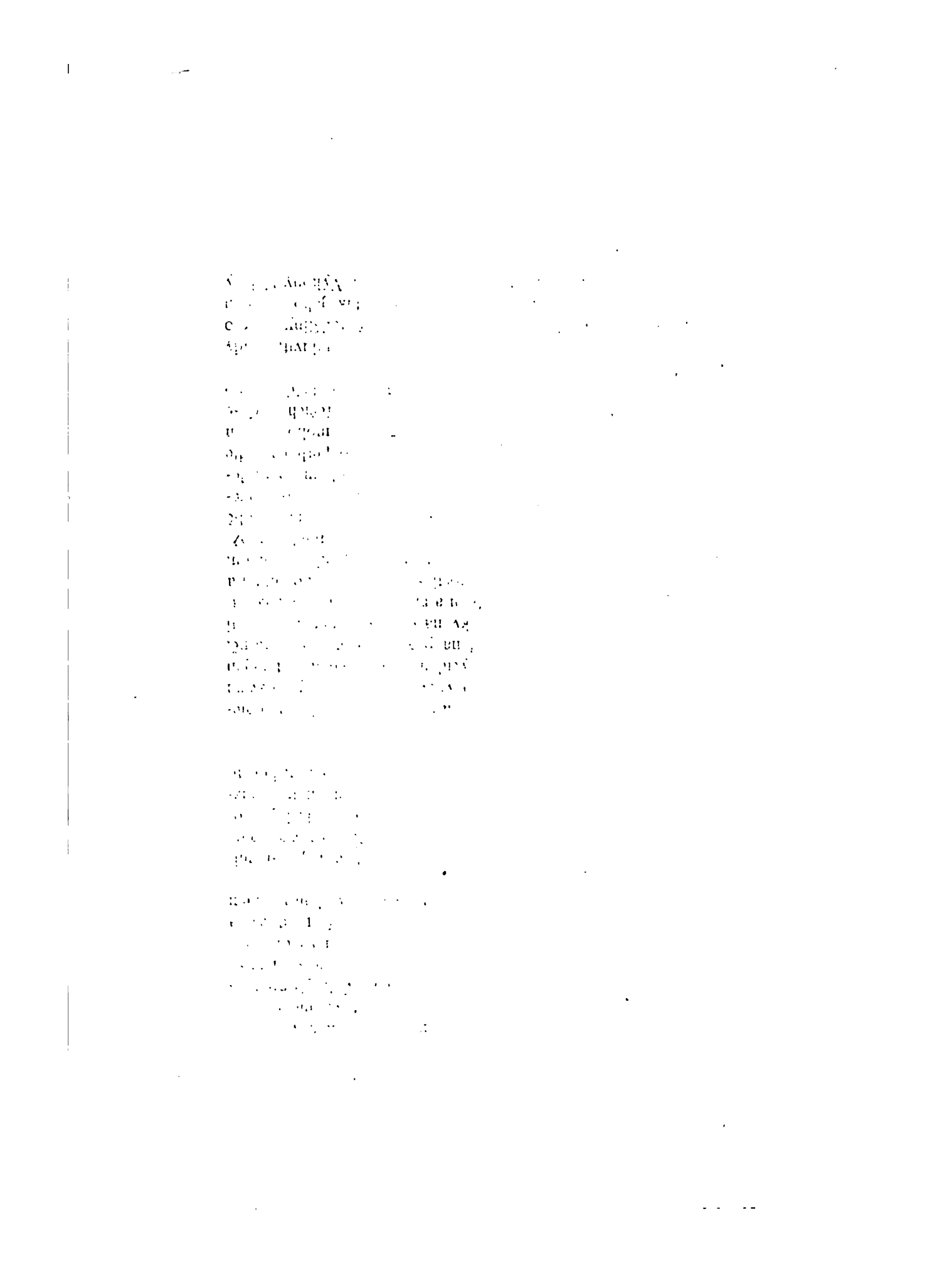

LÉO DELIBES.

Na jevištích francouzských vesměs patrna snaha, aby vynikla obsažnější a důležitější místa dialogu: celá souřadí vět méně důležitých odbudou se lehce, rychle, jakoby letem. Volnější přednes nastává teprve tam, kde jest slovo nebo věta závažnější. Tím se také vysvětluje, proč ve hrách francouzských mohou se díti řeči, tirady, v knize na pohled nekonečné, oko unavující: přednes na jevišti francouzském jim dává stručnost, švih a světlem i stínem do nich nanášeným přímo vzrůstající poutavost.

V pronášení slova prosového jeví se vůbec největší mistrovství francouzského umění dramatického. Nejvíce vystupuje na jevo ve vzpomenutých právě tiradách, téměř kaskadách jednotlivých částí her. Ty jsou umělcům jinonárodním, nefrancouzským, skoro vždy jistým úrazem, ne-li přímo pohromou, kdežto Francouz právě v nich září a uchvacuje.

Jaké v tom tajemství?

Spočívá v plynnosti řeči samé a v jejím mimořádném společenském (veřejném i soukromém) výcviku. Francouz již i svým naturelem jest veden k hovoru rychlému. Řeč sama jest nejen neobyčejně plynna, nýbrž i uvedena prodlením století literárně, společensky, řečnicky a dramaticky na vysoký stupeň výraznosti a pružnosti. Již tím stala se hladkou a rychlou. Francouz pak následkem živosti a skorem nervosnosti své rád a mnoho mluví a rád slyší mluviti, bavě se nejen obsahem, nýbrž i pouhou mluvou. Jemu lahodí již sám zvuk slova. Kromě toho sobě umělci umožňují pro scenu nejrychlejší proud slova tím, že zdokonalují sobě disciplinou uměleckou artikulaci slova tak, že ani v nejrozechvěnějším nebo nejdivějším jeho spádu jedno s druhým se neslepuje, nýbrž zůstává vedle sebe každé osobité co perlička vedle perličky. Ovládajíce tím způsobem „říkání" slova, mohou v něm rozvinovati uměleckou bravurnost, která v jiných řečích buď se zdá naprosto nemožnou, nebo jaké bylo dosud jinde dosaženo jen od jednotlivců.

Tak rychle, jasně a s úchvatným výrazem mluviti spády řeči jako první umělci francouzští, jest kromě italštiny možno ještě v polštině, která způsobem mluvy — tak jako národní letorou — jest živlu francouzskému vůbec blízka. Výkony Heleny

LÉO DELIBES

LÉO DELIBES.

Modrzejewské a Heleny Marcello-Palińské podaly o tom i na českém jevišti svědectví přesvědčivé. Ale již znamenití herci polští Jastrzębiec-Żelazowski a Leszczyński, ačkoli se blížili v té příčině svým riválkám v umění, nepronášeli dramatické tirady při stejné artikulaci slova stejně prudkou křepkostí. Z toho patrno, že nejen sám jazyk svou povahou nebo tradice umělecká, nýbrž zvláště osobní umělecká disciplina vede na výši této dokonalosti francouzské.

Dokladem toho jest i herectví německé: ze všech německých umělců činoherních ovládá jediný Kainz jazyk podobnou suverenitou a hbitostí, aniž by články jeho v kaši rozmílal. V Italii, kde jest povahou národní řeč také velmi rychlá, umělci dramatičtí jsou velmi blízci svým vzorům francouzským. Z českého světa uměleckého pokoušela se o tu dovednost sl. M. Pospíšilová. Ale jakkoli byla velmi nadaná, a slovně svedla podobné kaskády francouzských her („Třeštidlo" a j.), trpěl její výkon základní chybou — splynulostí slov, nedostatečnou artikulací.

Docílení formálně a vnitřně brillantního uměleckého zdaru v té příčině závisí na několika podmínkách. Předně se jeví nevyhnutelnou dokonalá formální artikulace slova a vět. Za druhé velice vyspělá síla duševní, které při bouřlivém a často vášnivém sršení slov nezbytně uchovati sobě dlužno tolik duševního klidu, aby umělec dovedl se kontrolovat i když herec zdánlivě sám duchem tone v řítící se kaskádě. Konečně podmínka samozřejmá — ovládati pamětí celou spoustu slov tak, že napověda kromě prvních slov jednotlivých odstavců ani nesmí herci býti vodítkem.

Kdyby v tom šlo jen o nějakou virtuosní produkci umělcovu, byla by věc špatná. Jde tu však o dramatické oživení delších řečí — a jde také nejen o zamezení únavy, jakou působívají, nýbrž přímo o uchvácení interesu divákova. A toho francouzští herci svým mistrovským podáním tirad dosahují plnou měrou.

Snad časem vyskytne se i některá česká umělkyně, která bystrost svých mluvidel vezme v mimořádný několikaletý cvik a zaskvěje se na jevišti podobnými mistrovskými ohňostroji slova. Dokáže-li to jedna, neustanou zajisté druhé — poněvadž každá

umělkyně dokáže více než její sokyně! Potom bude následovat i pohodlnější v těch věcech pokolení pánův a francouzský umělecký raffinement snad konečně i tím směrem vítězně vjede na scenu českou. —

Ke zmíněné právě umělecké praktice francouzské druží se jiná, dialogu se týkající: stupňování a konečné vrcholení sceny tam, kde dva živly, dvě postavy, dramatickým slovem spolu se speří a jedna na druhou jím dotírajíce v jakémsi dramatickém duelu slovním scenu zakončují. V tom jsou francouzští herci stejně nevyrovnaní a docilují velikých a ne jalových efektů dramatických. I k tomu arci naprosté, již skoro zcela bezmyšlenkové ovládání slova jest první podmínkou, stupňování útoků, odrazy a nové výpady při stále rychlejším a důtklivějším dialogu až do konečného výbuchu té které sceny podstatou. Každá moderní francouzská hra má podobných scen několik, ne-li celou řadu a provedení jich vždycky bezděky posluchače sebou strhuje. — Toho jsem byl svědkem nejen sám, nýbrž i všichni, kteří jste v Národním divadle navštívili některou hru trupy Coquelinovy nebo Sary Bernhardtové.

V této příčině podání hry podalo i české jeviště již mnohdy velmi dokonalé ukázky. —

Prosa francouzské činohry se „říká", pronáší, verš přednáší. Při verši zůstává činohra francouzská doposud u své staleté manýry pravidelného zdvihu a klesu, tedy deklamace, ačkoliv již nejednou došlo na přetřes, činí-li tak dobře.

Verš arci již svou povahou vyžaduje jiného přednesu než slovo prosy. Věty prosy jsou přirozené — sic umělecky tvořené, ale i při tom způsobu mluvy obecné blízké. Verš jest výtvor dalšího rafinovanějšího umění, jest mluvou, uvedenou v určité vlnění zhusta i (rýmem) při korrespondujících řádcích v určité stejné vyznění. Již tato jeho povaha velí tedy přednes od běžné mluvy podstatně se uchylující. Ale pokud právě zcela odměřené jeho přednášení ve francině jest případno verši dramatickému, nechci posuzovati. Mně připadalo vždycky i při skutečné výraznosti, kterou francouzští umělci do verše vkládají, značně nepřirozeno. Bylo mi přílišným napínáním a přeformováním mluvy, jež v dra-

matě má se přece těšiti volnosti co možná největší. — Lehčí nepathetická místa i při verši mnohdy se pronášejí dosti přirozeně. Ale způsob přednesu míst pathetických bývá uchu nefrancouzskému mnohdy až nesnesitelný. — Přesvědčila mne o tom opětná zkušenost v Comédii française roku 1902 při dramatě Viktora Huga „Les burgraves". —

Slovo francouzské činohry, nebo vlastně pronášení jeho, má zvláštnost, hned na první poslechnutí uchu zpívající. Míním zvláštní zakončování, zvláštní dozvuk jednotlivých frází, někdy i jednotlivých slov. Věta neb i pouhé slovo, jež herec podtrhuje, zakončuje se jistým, takořka polozpěvným dozvukem, při jehož užívání možno pozorovati originelní, osobitou francouzskou dovednost.

Vkládá se do něho takořka celý ton řeči předchozí, jím vyznívá každá duševní nálada od citu nejhlubšího a tragického až do nejkrajnější burlesky. Zní jako pláč, zní jako smích, zní jako šprým clowna. A všemi odstíny. Zprvu překvapuje jako něco zcela neobyčejného, nápadného. Ale záhy se pozná jeho vlastnost: viděti, že jest nerozlučnou a při tom výtečnou součástkou přednesu slova, znamenitou pomůckou k výrazu jisté vnitřní nálady a sdělení jí také posluchači.

Tento polozpěvný tremolový dozvuk vět a slova zněl mi téměř ve všech divadlech. A nejen v divadlech, nýbrž i u řečníkův, ano druhdy i v běžné řeči. Patrno tudíž, že vychází z duchové povahy řeči a že ve francouzské činohře, byv umělecky zdokonalen, vytvořil se v ustálenou tradici.

Hlasově možný jest hlavně tím, že přízvuk slova francouzského spočívá skoro veskrze na slabice poslední. Tento přízvuk a s ním namnoze sloučená délka hlásky vyznívá pak dozvukem nějakou dobu, i když slovo samo jest dopovězeno. Mistrovským jeho používáním nabývá všechen přednes zvláštního půvabu, často i kouzla; pro sluch vyniká při tom ta součástka mluvy, kterou při každé řeči plným právem možno nazvati hudbou slova.

My v naší mateřštině v tom frančinu napodobiti nemůžeme. Zdá se mi vůbec nemožno, přenésti toto hudební barvení slova na jinou řeč, postrádající téhož přízvuku jako francina. Neboť má-li

slovo obyčejný přízvuk — jako u nás Čechův — na slabice první, možno pravidlem dáti mluvný, takořka dechový výraz významu slova pouze při tomto slově samém, hlavně na jeho počátku, nikoliv ale ještě s ním prodleti po zakončení slova.

Nanejvýše byl by onen dozvuk možný tam, kde slovo končí otevřenou dlouhou hláskou. Ta by mohla obdržeti podobný nádech a doznění. Ale tu by bylo nutno bedlivě varovati se, aby neupadl umělec v chybu staré špatné deklamace, jež poslední slabiky dloužívala a tím živou řeč vplétala na kolo strašně ohyzdného návyku.

Nejvýrazněji zněl mi onen dozvuk slova a vět v Théâtre français, nejméně ve Vaudeville, kde ho nebylo skorem ani znamenati. —

Mistrovské podání slova podmíněno jest arci v první řadě jeho naprostým ovládnutím a buď vlastním promyšlením intelligentním — vědomým či bezděčným — a dostatečným procítěním, nebo uposlechnutím návodu, jejž podává režiser. Úloze se naučiti bývá věc svrchovaně rozdílná. Úlohu umí i ten, kdo ji vypoví a sehraje bez nápadné nesnáze a zdánlivě lehce, jen když stále slyší předchozí šepot napovědy. Daleko hůře tomu, kdo se neobejde bez stálého poslouchání strážného anděla v budce a teprve po něm je odříkává, usedaje na každém třetím čtvrtém slově jak na těžkém soumaru, aby měl pokdy slyšeti slova následující a s nimi mohl dále cestovati. Někdy i jen klopýtati.

Při úloze však, která se má podati veskrze umělecky, nezbývá, leč aby vlastním učením a zkouškami se nacvičila tak, aby herec nepotřeboval ani okamžik na slovo myslit, aby splývalo u něho bezprostředně slovo s akcí, aby mohl býti nesen svojí řečí a ne držán jejími hrubými pouty. Tak jest u činohry francouzské a zvláště v Théâtre français.

Maje za účel více pozorovati nežli se baviti, seděl jsem všady pokud možná blízko jeviště. Všady budka napovědova a v ní povědomý divadelní živočich. Ale jen chvílemi zaslechl jsem jeho šept a jen výminkou poněkud hlasitější; bylo tak, když herci z úst se řinul proud slov pohnutých, mohutnějším

hlasem pronášených, jej samého do jisté míry ohlušujících. Ale nikdy jsem nezaslechl od napovědy jediného slova určitého. —

Toto naprosté ovládání slova, takořka vylučující i pouhou možnost, že by herec i jen na jediný okamih upadl do konopí nesnáze, sotva divadelnímu augurovi patrné, způsobeno jest při francouzských hrách i vzornou osobní svědomitostí umělcův v učení, i hojnými zkouškami, i častými představeními týchž her.

Padesáte i více zkoušek při kuse jen poněkud obtížném není žádnou zvláštností. A i když se opakuje, a sice třeba po sté, bývá k němu ne-li každý den tedy velmi zhusta zkouška buď úplná neb aspoň částečná — a to kromě druhé, kterou se připravuje kus nový. V tom jest nejednou až plýtvání zkouškami, ale zásada pro umělecký zdar činoher velmi účinná.

A jednou věcí vynikají ještě francouzští herci při slově činoherním — úctou ke slovu autorovu. Vměšování vlastních slov do textu autorova, zbytečné opakování, ukvapený, diváka nervosně rozčilující počátek řeči dříve než spoluherec úplně dokončí své slovo — vůbec všechno to měnění a zatemňování slova původního, jakého jinde ob čas užívá buď umělecká neschopnost, nedbalost a svévole, nebo nepravá virtuosnost, v předních činohrách pařížských nemá místa.

Učiniv toto pozorování již roku 1885 v Paříži, byl jsem na ně důtklivě a mile upomenut, když po několika letech četl jsem v „Révue illustrée" Coquelinovu studii „L'art du comédien" a viděl, jaký důraz i on klade na zachování přesného slova autorova na sceně. —

Sledoval jsem v Théâtre français veselohru s knihou v ruce — ale kromě několika málo škrtův ani na jediném místě neznamenal nejmenší odchylky od slova tištěného.

Ve fraškách a vůbec ve hrách divadel podřízených, kde slovo jest jen placeným průvodčím výpravy a skutečné umění se utihuje někam hodně vysoko do provaziště, mají se věci ovšem jinak. Hraje-li se tam bouffonerie po padesáté, s tíží prý poznati polovinu slova původního. Místo něho nastupují žerty, satira a denní narážky — výrobek to a výlučné vlastnictví jednotlivých pánův umělců. —

Abeceda činohry: naprosté ovládnutí a promyšlení slova, výtečný výkon jednotlivce a jeho podřízení se celku, uformovanému intelligentní režií — vyvedena jest činohrou francouzskou, zvláště pokud ji representuje Comédie française, v pravdě k dokonalosti. — A kolik jest na světě divadel, která tuto abecedu nedovedou ani patřičně vyhláskovati, nerci-li ji sestaviti v plynná slova! —

Z DIVADELNÍ PAŘÍŽE.

Překvapuje-li Théâtre français tím, že stojí ještě výše, nežli příchozí enthusiasta očekává, překvapují ostatní divadla pařížská tím, že proti podobnému pravidelnému očekávání objevuje se jejich umělecká úroveň nižší. S jedinou výminkou souhry. Ta jest všady výtečná. Jinak poznáváme v prvních divadlech jednotlivé znamenité umělce, zpěvné hlasy mimořádné vydatnosti, ve velké Opeře kromě toho neobyčejnou, v pravdě oslňující výpravu, mohutné sbory, početně i umělecky překvapující orkestr. Ale aby které divadlo sumou svých výkonů povzneslo příchozího diváka docela tak vysoko jako Comédie française, toho jsem bohužel neshledal.

Nijak mně při tom nekalilo zrak moje vlastní povolání. Za Národní divadlo a jeho prospěch doma jsem byl ochoten třeba se bíti a jeho na venek se zastati, i když jsem s tím neb oním jeho jevem necítil spokojenost a když tam, kde měla státi se náprava, se svým názorem nijak jsem se netajil. Ale v cizině rád jsem pátral po všem, co bych mohl uznati za dokonalejší. Soběstačnost bývala mi od jakživa protivná, při osobách i ústavech. —

Síly solové, ať prvního řádu či slabší, vedly sobě na každém jevišti francouzském pravidlem svědomitě. Za to rušily komparsy všady, kdekoliv jsem měl příležitost je stopovati. Operní sbory, ballet, statisterie, všechno vedlo sobě na jevišti velmi noncha-

lantně, s pramalou courtoisií k umění a obecenstvu — leda s tou, že jednotlivé síly nápadně koketovaly s parketem vůbec a některými jeho členy zvláště. Tak bylo stejně v Edenu a Châteletu jako v Opeře a Komické opeře, ba i v Comédii française.

V Komické opeře slyšel jsem v „Lakmé" — dávala se tam asi po sto padesáté — tenora a barytona, kteří by v Praze s těží obstáli. V Odeonu viděl jsem dámu hráti úlohu statkářky tak, jako by šlo o nějakou veršovanou heroickou matku. Nešlo mi na rozum, že v Paříži v divadlech prvního řádu mohou tím způsobem vystaviti síly druhého řádu. Umělce první vrstvy slyšel jsem v Komické opeře dva dny před tím v Masséově opeře „Kleopatřina noc", práci to nade vše očekávání slabé, ale nejlepšími pěvci obsazené. Ani síly Gymnase a Vaudevillu nijak mne nepřekvapily — ale i tam, jako vůbec všude, byla celková souhra mistrná.

Tajemstvím jejím jest čas. Pařížská divadla mají pravidlem dosti kdy ke zkouškám. To proto, že v nich hry, které zachytí, opakovati se mohou do nepočítama. Dobré — totiž i ty, které nezůstávají na věky v pořadu her té které sceny — několik setkráte — špatné, ale na přivábení davů vypočítané, až i tisíc- a vícekráte. Za mého pobytu roku 1885 slavila právě tisící představení „Mascotte" v Bouffes Parisien a těšila se, že dosáhne i druhého tisíce.

Toto úžasné číslo jest arci možno jen v Paříži a jen se zpěváky či vlastně herci pařížskými. Všady jinde „Mascotte" padla, neb aspoň záhy zmizela. Máť francouzská operetta ve své vlasti představitele, jimž s těží rovných jinde pohledati, a pestří se a světélkuje vlastnostmi, které tak jak její parfum vůbec vyprchají, jakmile takový specielně pařížský výplod operettní se přesadí do jiné půdy.

Operetta francouzská mnohem více se „říká" a hraje než zpívá. Úplný zpěv naší chuti jest jí cizí, ano nepřípustný. Lehkost, těkavost namnoze i bizarnost, satira a karikování jsou její podstatou — a každý den jí přináší nová osvěžení svými událostmi, které její vtip ihned zachycuje a velectěnému smějícímu se obecenstvu graciosně presentuje.

Na štěstí i dobré věci dožijí se v Paříži tisících představení. „Mignon", „Carmen", „Lakomec", „Hugenoti", „Faust" nebo z lehčích „Cesta kolem světa" a jiné a jiné dožily se jich už — a kolik dalších tisícův se dožijí, záviseti bude jen na době, po kterou Paříž nad Seinou nepřestane žíti. Za mého krátkého pobytu v Paříži dávala Opera mezi devíti svými představeními Gounodova „Fausta" čtyřikráte — a to ne snad z nějaké nouze představení jiných, nýbrž dle pevného plánu. —

Divadla druhého a třetího řádu mají systém dávati kus bez přetržení tolikráte za sebou, kolikráte vůbec možná. Dokud plní kasu. Divadla řádu prvého dávají novinku třikráte i čtyřikráte za sebou, potom zase jinou práci, načež střídají novinku s hrami staršími neb aspoň mění vstupní aktovku, počátkem večera hranou a k novince i starším hrám přidávanou. Bylo proto i v Paříži divadelní událostí, když Odéon, čítající se ku scenám prvním, opakoval Daudetovu „Arelatku" s hudbou Bizetovou nepřetržitě asi padesátkráte za sebou. Byl úspěch takový, že přemohl tradici ve způsobu střídání her. Zvláštní náhoda tomu chtěla, že zmíněná právě hra, kterou jsem viděl a zakoupil v Paříži roku 1885, dávala se tam opětně, a zase po celou delší dobu, při mém pařížském pobytu v době stých narozenin Viktora Huga roku 1902.

Arci ne na každou práci usměje se slunce trvalého úspěchu. Nepodařené zaniknou beze stopy, aniž by jim i největší potlesk barbarské pařížské klaky a reklamy mohl zabezpečiti trvání. Tak se stalo krátce před mým příchodem kusu „Les mères repenties" od Mallefille. Strhnou-li se tím způsobem nad divadlem oblaka, sáhne se s mnohými vzdechy k některé nebo některým osvědčeným pracím starším a mezitím studuje se na kvap jiná novinka, za jejíž úspěch ručí již samo jméno autorovo.

Aby se hrála nějaká práce, aniž by obecenstvo k ní se hrnulo, k takové oběti pařížská divadla tak snadno se nepovznesou. Leda by autor neb jeho přátelé již předem zažehnali všelikou oběť složením jisté sumy, za kterou administrace divadla již nějaký ten počet hry de suite předem blahosklonně zaručí. Září v divadlech pařížských mnoho umění, ale kromě Théâtre français a Opery ještě více obchodního ducha. Jsouť skoro všechny

stánky musy pařížské obchodními podniky, které nějakou idealní podporou umění tuze hlavu sobě nelámou — leč by jí žádaly pro sebe.

Existence tolika divadel a veliké řady představení jednotlivých kusů možny jsou v Paříži i Paříží samou i cizinou do Paříže tíhnoucí. Město čítající bezmála tři milliony obyvatelů, záliba Francouzova v divadlech a pravidelný příval 50—80.000 cizinců a přespolních denně vysvětluje vše. Jenom to ne, proč při těchto, divadlům tak neobyčejně slibných poměrech nebylo možno v Paříži založiti a trvale udržeti třetí operu.

Staly se o to pokusy již nejednou, ale po několika letech někdy i po kratší době vždycky selhaly. Nevelká naše proti Paříži Praha s nepatrným přílivem cizinců a proti subvencím pařížským skrovnou roční subvencí vydržuje stále dvě opery — a v Paříži nelze trvale docíliti tří! Arci za to má Paříž několik operettních a vaudevilleových divadel, sceny pro hry spektáklové a množství jevišť menších. —

Možnost opakovati některou hru několik set- neb i tisíckráte dává, kromě jiných chancí, i možnost přesné a bohaté výpravy. Nejednou ve výpravě her divadelních umění přímo hýří — ale viděl jsem také opět dekorace, jež bych nerad býval spatřil na jevišti Národního divadla.

Nejskvostnější výpravou se honosí velká Opera. V ní každá novinka dle vládní normy se vypravuje zcela nově, od prvního přístavku dekoračního až do poslední stužky na podvazku: z oper předchozích nesmí k dílu novému užiti se ani jediné přesky.

Umění výpravnému jest tento zákon sice prospěšný, ale prospěchu umění dramatického, hlavního účelu divadel, stal se žernovem. Každá nová výprava nové opery stojí neobyčejné sumy peněz. Proto se může do roka vypraviti jen docela málo novinek, pravidlem jen dvě. Proto se trvá ponejvíce při operách starších. I těch dává se do roka — mimo novinky — nanejvýše deset. Častým opakováním starší práce pozbývají zajímavosti. Proto se jim nemůže zabezpečiti návštěva každodenní. Proto se hraje ve velké Opeře v zimě do týdne jen čtyřikráte, v létě —

pokud ústav vůbec není zavřen — jen třikráte. A proto konec konců zeje ze všeho veliký deficit, jenž zhusta nebývá uhrazen ani millionovou státní subvencí. A největší chyba z toho všeho, že Opera pozbývá pro původní operu francouzskou onoho významu, jakého aspoň do jisté míry má Opera komická — a jakým by Opera ozdobiti se mohla, kdyby změnou systému počala uváděti do roka na jeviště větší počet novinek.

Opéra comique jest vůbec o mnoho čilejší, ale sama arci nestačí. A jiného po desetiletí stálého význačného jeviště operního v Paříži není. A tu se ocitáme u jedné z příčin, pro které až dosud se nepodařilo, dostati některou operu Smetanovu na scenu pařížskou.

Na značnou produkci operní — nejde tu jen o díla výtečná, nýbrž vůbec o práce ku provozování způsobilé — nedostává se živlu francouzskému scen operních. Opery neobmezují se sice na Paříž — v Brusselu, Lyoně, Marsilii a v jiných městech národnosti francouzské vedou se rovněž. Ale z těch všech měst jen Brussel dobyl sobě jakés takés váhy, jsa považován pro opery za zkušební stanici z nouze — ostatních oper kromě místního obecenstva nikdo sobě ve Francii hrubě nevšimne. Nejen politický, nýbrž i umělecký centralismus francouzský má přes všechny občasné snahy po samostatnosti jednotlivých území svou representaci v Paříži, v tom vývěsném štítě veškery Francie a veškera živlu francouzského.

Při nepatrné pestrosti pořadu her i v Opeře komické a tolikéž v brusselském Théâtre de la Monnai málokdy podaří se některému skladateli francouzskému uviděti své nové dílo na scéně. Je-li vůbec tak šťasten, že práce jeho na ni se dostane, trvá to často několik let, nežli dojde cíle. Sám Massenet viděl se nucena hledati při své bohaté plodnosti nejednou přístřeší mimo Paříž. Byl aspoň tak šťasten, že pro několik oper je opravdu nalezl: pro „Werthera“ ve Vídni, pro „Esclarmonde“ v Petrohradě, pro „La Navarraise“ v Londýně a Brusselu.

Pařížská divadla pěstují téměř výlučně původní hry francouzské; práce cizí jsou na nich velkou výminkou. Jest ostatně i samým zákonem stanoveno, že na operních scenách republikou

podporovaných nesmí do roka hráti se více novinek cizích, nefrancouzských, nežli jediná. Samému Wagnerovi dlouho nebylo lze v Paříži se zakotviti. A nebyl to jen chauvinismus protiněmecký, jenž dílům Wagnerovým zavíral brány oper pařížských. Také odpor proti osobě Wagnera, jenž brutálně se dotkl Francie v době jejího nejtěžšího a v pravdě heroického zápasu, v obležené od Němcův Paříži, v tom nerozhodoval.

Odpor proti uvedení děl Wagnerových do Paříže stejnou silou kladlo především výlučné skoro — až do nedávné doby — uzavírání se ducha francouzského projevům ducha jiných národův, resultující odtud povšechná tendence divadel pařížských, nepřipouštěti v opeře i činohře ku představením díla cizí, nefrancouzská, a konečně i interes autorův francouzských, uchovati pole svému zrnu a vlastní žatvě.

Ty jsou první příčiny, pro které divadla francouzská nesáhla dosud ani k „Prodané nevěstě" Smetanově.

Za posledních třicet let byl to z cizích oper jediný Verdiův „Otello", který byl Národní hudební akademií francouzskou nejen ochotně přijat, nýbrž za kterým tato Akademie sama chodila, důtklivě si žádajíc jej získati, a to možno-li jako premièru díla vůbec.*) Bez mnoha zdráhání byla v Paříži přijata hudebně jalová Mascagniho „Cavalleria rusticana", poněvadž dělala neobvyklé zevní furore skoro v celém světě. Ale již u Wagnera stálo ohromně mnoho a po celá desítiletí práce literární, žurnalistické, osobních intervencí a — peněz, nežli Lohengrin se svou labutí do Paříže mohl připlouti. A teprve potom zvolna druhé a třetí dílo Wagnerovo dostalo se nad Sekvanu a dojdou za nimi i všechna ostatní.

Kdybychom pro Smetanu byli mohli v Paříži zaříditi takovou hudebně literárně časopiseckou výpravu, jaká byla organisována pro Wagnera — od jednotlivých statí a přes koncertní ukázky až k celým knihám, ku zvláštní revui a získání vůbec jednotlivých časopisův k neochabující agitaci a konečně ku provedení jednotlivých oper na zkoušku, dnes již by i naše „Prodaná" v Pa-

*) Viz „Moje vzpomínky".

říži vítězně zpívala. Ale k tomu by bylo třeba peněz, mnoho peněz, snad tolik, kolik se jich s konečným úspěchem vyplýtvalo na agitaci pro díla Wagnerova.

A tak nezbývá nám, leč čekati, až kterási neznámá síla vstoupí v Paříži na místo, s kterého by provedení „Prodané" tak nařídila, jak způsobil druhdy první provedení „Tannhäusera" v Opeře Napoleon III. Bude-li tou silou duch sympatií francouzských, ztělesněný v některém presidentu republiky nebo jevící se jednomyslným povelem veškery veřejnosti, uvidíme „Prodanou" v Paříži na jevišti Opery komické.

Dnes, jarem roku 1902, svítá sice v Paříži jistá naděje „Prodané nevěstě", po případě Smetanovu „Daliboru". Vzniklo tam poznání, že jest prospěchem Francie získati kromě Ruska, s nímž státní aliance již existuje, také národní a politickou dohodu s národem českým. Byv vyslán do Paříže „Uměleckou besedou" a „Svatoborem", použil jsem příležitosti, aby o „Prodané nevěstě" se počalo znova jednati. Navštívil jsem ředitele Komické opery pana Carréa, podal jsem jménem „Umělecké besedy" paní Deschanelové klavírní výtah „Prodané", požádal pana Pavla Deschanela, předsedu poslanecké sněmovny, za laskavé přispění a rozdal jsem kromě toho na několika místech klavírní výtahy „Prodané nevěsty" a „Dalibora".

Při banketu v hôtelu Palais d'Orsay použil jsem také příležitosti, abych veřejně promluvil o díle Smetanově. Bylať na programu hudební soirée, jež následovala po banketu i Mařenčina arie z „Prodané", kterou pak výtečně zazpívala pařížská pěvkyně Komické opery slečna Marie de l'Isle, a všechny tance z „Prodané", hrané ukvapenými tempy na klavíru. Používaje té příležitosti, v přípitku na umění francouzské ukázal jsem na dílo Smetanovo a doložil, že by nebylo větší pocty umění českému a veškeru národu českému, nežli kdyby „Prodaná nevěsta", přijatá i celým Německem, dávala se konečně také v Paříži.

Přátelé naši pánové André Cheradame, René Henry a jiní slíbili, že sestaví komitét, jenž by v Paříži působil pro uvedení „Prodané" na jevišti Komické opery, překladatel libretta „Pro-

dané" pan dr. Blondel, známý jako hudební skladatel jménem R. Brunel, pořadatel a chef koncertů pan Colonne, kapelník Komické opery pan Bourgeois a pan Maurel, operní zpěvák a bývalý divadelní ředitel, slíbili rovněž své spolupůsobení.

Tak jest nyní naděje, že úsilí kněžny Pavliny Metternichové dostane se pokračování prací Pařížanů samých. Povede-li skutečně k cíli, nesnadno arci určitě předpovídati. Pozoroval jsem z rozmluvy s ředitelem panem Carrém, že kromě nesnází místních působily v Paříži proti „Prodané nevěstě" i rušivé vlivy cizí. Dejž bůh, abychom mohli v zimě 1902—3 uspořádati do Paříže divadelní vlak ku premieře „Prodané"!

Kdyby i přes samu činnost Pařížanů nebylo lze docíliti provedení „Prodané" v Paříži uměleckým ensemblem francouzským, nezbývalo by leč dojeti tam s ensemblem Národního divadla. Ale potom ještě by bylo velmi pilně nutno připraviti všechny cesty k tomu, aby žárlivost francouzská na vlastní umění, zvláště dramatické, neuchválila naše dílo v Paříži do smrti...

Jak se obmezuje Paříž na díla vlastního původu, viděl jsem hned za svého prvního v ní pobytu: v tu dobu hrály se ve všech divadlech stále výlučně hry původem francouzské — jenom v Odéonu dávali dvakráte Shakespearův „Večer tříkrálový" s názvem „Contes d'Avril". Národ, který se tehdy těšil tak hojné a tak výborné produkci domácí, mohl sobě dopřáti takové mimořádné a povznášející radosti. —

*

Na zevní vzhled svých divadelních budov Francouzové od jakživa mnoho nedrželi. Ani na pohodlí uvnitř v našem smyslu. Jim stačí dům, zevně od jiných činžáků třebas nijak se nelišící, jen když se v něm hraje. Jediná velká Opera činí nápadnou výminku — při té nešetřeno místem, nádherou a krásou — až na tu širokou a těžkou hlavu i celou postavu její, poněkud dusící přílbu. Sem tam, dojda po plánu města k divadlu, člověk aspoň po nějakých rysech průčelí pozná, že stojí před budovou divadelní — jinde však teprve jen po plakátech, kus zdiva polepujících!

JULES EMIL FRED[illegible] MASS[illegible]

JULES EMIL FRÉDÉRIC MASSENET.

Kdež bys našel v Paříži — kromě Národní akademie hudby — divadlo, našemu Národnímu architektonickou krásou se rovnající! Doložme pražskému, aby stále se vyvolávalo brněnské! — Však i sama velká opera pařížská předstihuje nadvltavský chrám hlavně jen schodištěm — ku kterému u nás nezbývalo místa — a foyerem.

Rozumí se, že pro umění dramatické jest jedno, kde a v čem se hraje. I mezi holými čtyrmi stěnami nebo pod širým nebem může na okamžik zakvésti. Ale jestliže mi nevadil zevní vzhled budov divadelních, pocítil jsem přece jistou tíseň — i v Opeře i ve všech ostatních prvních divadlech — když uvnitř jsem poznal značný nedostatek podmínek, za kterých i v úzké prostoře volně dýcháme. Naprosto pak mne zarazila veškera ta nonchalantnost, v jaké patrně Francouz vidí v divadlech své pohodlí a způsob celého života v hledištích.

Šum scházejícího se obecenstva prorýván byl v přízemku i na galeriích stálými ne hlasy, nýbrž výkřiky prodavačů programů a tištěných kněh dávané hry a večerních novin. Kdykoli na ně někdo zavolal nebo zakýval, drali se vyvolavači třebas i do prostřed řady sedadel, omlouvali se sice zdvořile, ale při tom bez ohledu, a v oblecích ne právě salonních, tiskli se ku každému, mimo nějž jim bylo se protáhnouti.

Obecenstvo samo ubíralo se na sedadla jak a kdy právě který divák do divadla se dostavil, nedbaje pranic, zdali mezi hrou koho ruší, nebo neruší. A to nejen při vstupní hře — lever de rideau — nýbrž i mezi hrou hlavní. V divadlech, ve kterých se schází obecenstvo méně vybrané nežli v divadlech hlavních, všechno ještě o nějaký stupeň sestupovalo.

Ku charakteristice obecenstva pařížského, a sice i toho, které navštěvuje Théâtre français, tato malá scena. Scházelo několik minut do počátku vstupního kusu, po kterém se měla hráti „Antoinette Rigaud“. Parket nebyl arci ještě plný, ale již dosti obsazen. V loži druhého patra objeví se matka s dvěma mladými, zcela stejně modře oděnými dívkami. Vstoupily úplně nenápadně. Nicméně všeobecná pozornost. Zraky a skla celého parketu a prvního balkonu i z protějších loží obracely se k loži

druhého patra a šumot poznámek provanul sálem. Ale v tom vstoupí do lože ještě třetí dceruška rovněž v modrých šatech — a celým hledištěm zazní pozdvižené, dosti hlučné „ááá!"

Naivnost a prostosrdečnost obecenstva Comédie française nemohla nalézti rozkošnějšího výrazu. Tři stejně oděná děvčátka — veliká pro celé divadlo událost! —

Ale co vám mám dále vyprávěti o celém tom zevním životě v hledišti, na chodbách a u pokladen pařížských? Vždyť asi každý z vás, kdo tuto knihu vzali jste do ruky, v Paříži již byl a její divadla navštívil. Snad vícekráte nežli já sám. Proč bych se vám měl tedy šířiti o těch francouzských garderobách, kde nakládají s vrchními šaty jako by brali od společenstva krejčí plat za jich ničení? Proč bych se vám měl zmiňovati o té čistotě divadel, při níž člověk nikdy neví, sedá-li do prachu, či mouru či něčeho jiného?

O ouvreusách, které žebrají za zvláštní odměnu a nemilostivý pohled na vás vrhnou, nedáte-li jim od sedadla, pro vás denní koupí již zabezpečeného, aspoň půlfrank — a po případě zcela klidně zadají sedadlo, od vás koupené v bureau de location, někomu jinému, kdo jim za to dal o frank odměny více? O nepořádku v prodeji sedadel u pokladny večerní a mezi dnem mimo divadlo? O tom, jak jste si koupili v sousedství divadla za dvojnásobnou cenu sedadlo, protože queue — jediný to vzorný pořádek v divadlech pařížských — byla již příliš veliká, že byste bývali nuceni čekati hodinu nebo dvě, jak večer jste přišli do divadla a nedostali více místa, poněvadž bylo sedadel prodáno asi o sto více, než jich ve skutečnosti jest, a vy pak u pokladny dostali jste nazpět jen obyčejnou cenu jednoduchou?

Nač bych vám vykládal o klace, která vám večer co večer bubínky ušní rozbíjela — leda bych se vám pochlubil, že jsem byl v divadle pařížském přece jednou jedinkráte, kdy v něm placený bataillon klaky vůbec nebyl, totiž o představení odpoledním. A jako událost bude vám zníti nepochybně zpráva — tak jako já jsem byl svrchovaně překvapen, čta o tom v divadle vyvěsené návěstí — že v Komické opeře ředitel Carré poslední dobou klaku odstranil.

Či měl bych vám se rozpovídati o zevním vzhledu premierového večera, či o nepohodlných a proti všem zákonům bezpečnosti se všech stran sklapkami sevřených sedadlech parketu, s nichž v případu paniky by ani polovina obecenstva se nemohla zachránit? A popisovati jednotlivá nám exotická divadla pařížská? Vždyť jste byli v Edenu, ba i jinde, kam přijíti mně nezbývalo kdy, a znáte je možná lépe než já. Nebo konečně se zmiňovati, jak proti vaší zvyklosti ohledně přesného počínání her v Praze obecenstvo pařížské leckdy potřebno vidí, vynucovati sobě počátek her hlukem a dupotem?

Toho všeho byli jste buď sami svědky, nebo jste o tom četli skvělé obrázky Nerudovy nebo jiné různé feuilletony a „dojmy z cest" a proto jen usmíváte se všemu tomu, vzpomínajíce na to i povídajíce sobě své zkušenosti osobní. Vám jest také dojista dobře známo, že i Théâtre français konečně vyhořel — a viděli jste nepochybně jeho společnost v Odéonu. Nyní však hraje Comédie française opět v budově staré, na místě svých tradicí nejskvělejších.

A jestliže snad docela zvláštní a nevysvětlitelnou náhodou vy jeden nebo vy druhá, bytosti krásná a spanilá, v Paříži jste dosud nebyla, však vy tam za nedlouho jistě — i bez světových výstav — se podíváte. Potom ty nové neobvyklé zkušenosti v divadlech pařížských budou vás baviti právě tak jako bavily — někdy k smíchu někdy k chvilkovému rozkypění — doposud nás každého. Tedy na shledanou s Paříží — a dej bůh, aby to bylo k „Prodané!" —

*

Bylo by asi také zbytečno, abych s vámi sděloval, jak a čím na mne Paříž nejvíce padla, co v ní vzbuzovalo můj interes, co mne unášelo Eliášovým vozem k obdivu a co mne zklamalo. V tom všem nepochybně bych se potkal s vámi. Neméně vás ušetřím vypravováním, jak a kde jsem kromě divadel žil, jedl, chodil. Pochlubím se vám jen, že jsem několik dní ztrávil v blízkém Louvru, hltaje jeho sbírky s nenasyceným ještě hladem mladé mysli, že mne bavily pomníky na náměstích, lidé v uli-

cích, umělecké předměty ve výkladních skříních, že jsem nechával a dával se nésti davy boulevardů i nedohlednou řadou vozů k lesíku boulognskému, že mně byl novým pařížský vzduch a svrchovaně protivny pravítkové ulice s čistě zednickými, francouzský vkus kompromitujícími domy nejobyčejnější všednosti, že jsem byl unesen poněkud krásou Pařížanek a svrchovaně jejich půvabem — a že jediný pohled na kterýs oddíl pěchoty francouzské městem táhnoucí mně tehdy postačil k truchlivému přesvědčení, to vojsko že nemohlo obstáti před vojskem prusko-německým... Dnes prý výcvik vojska francouzského silně pokročil k lepšímu. —

Mně byla celá Paříž a veškeren francouzský živel naprosto novým — zapadlť jsem do Paříže a tedy do Francie poprvé — a proto jsem stopoval, poznával a prohlížel od samého rána, kdy v Paříži jinak ještě se nevstává, až do té chvíle, kdy po divadlech kolem jedné hodiny v noci nebo později jsem se vracel k mému hôtelu Louvru, abych konečně zase v jeho ramenech několik hodin spočinul.

Moje divadelní poslání nezabíralo mne však toliko večer a při matineích, nýbrž dosti i mezi dnem. Mělť jsem za účel nejen poznati divadla, ale i navázati styky osobní a spojení v příčině direktního získávání činoher a oper. A tu bylo třeba nejedné chůze a jednání dosti podrobného. Bývalo by mně nejednou vítáno tuto část svých pařížských toulek sobě zjednodušiti vzorem, daným u českého divadla od vtipného Emanuela Bozděcha.

Ten byl vyslán za dob prozatímnosti do Paříže k studiím divadelním a k opatření styků. Běželo zejména o Sardoua, jenž tehda byl ve květu. V krátké době se měla dávati v Paříži nová Sardouova hra. Šlo o to, aby ji dramaturg českého divadla hleděl získati v čas a možno-li s výlučným právem v Praze pro české divadlo. Bozděch vyslechl klidně všechna přání ředitelstva českého divadla, kroutě si při tom levou rukou knírek, řekl posléze: „Dobře," a doložil, že do Paříže pojede.

Učinil tak. Ale minul týden první a dramaturg z Paříže neposílal o sobě žádných zvěstí. I dopsal mu sekretář p. Jos. Sklenář na rozkaz ředitele pana J. N. Maýra uctivý dotaz, zdali již se

Sardouem jednal. Bozděch neodpovídal. Poněvadž věc začala již pro české divadlo hořeti, poslán Bozděchovi dopis druhý. A tu konečně došla od něho odpověď. Ubezpečoval svoji ochotu, Sardoua v Paříži navštíviti; protože ale prý tak nemůže učiniti bez určité adressy Sardouovy — žádal pražské ředitelstvo, aby mu ji poslalo . . .

A po čase klidně se vrátil do Prahy a sdělil, že se Sardouem mluviti nemohl, protože z Prahy nedostal jeho adresu . . .

Já jsem byl proti Bozděchovi v rozhodné nevýhodě, jsa nucen věděti, že ředitelství Národního divadla nevede seznam adres pařížských dramatikův a operních skladatelův. Bylo mně tedy nesnadno o něj po mém příchodu do Paříže v Praze požádati. Proto jsem v Paříži chutě se vydal na cestu kolem Paříže a hleděl již nějak i v té příčině dojíti cílů beze všech doporučení písemných neb osobních.

U Delibesa a Masseneta byly mými nejlepšími doporučnými listy jejich opery. Od Delibesa dávali jsme totiž před rokem — 30. listopadu 1884 — jeho rozkosnou květinovou „Lakmé", od Masseneta asi před měsícem — 19. září 1885 — jeho půvabnou „Manon Lescaut".

Delibes bydlil kdesi ve třetím nebo čtvrtém patře. Salonek, do kterého jsem byl uveden, byl maloučký. Ale ještě mnohem menší vypadal, když vstoupil Delibes. Postava skladatelova byla tak mohutná, téměř obrovská, že mi při každém jeho hnutí připadalo, jakoby stěnám bylo ustoupiti, aby měl slavený komponista pro sebe místa. V té postavě na pouhý pohled nikdo by nebýval hledal něžnost a graciosnost, jakou se vyznačují všechna díla Delibesova. Ale obě tyto vlastnosti Delibesovy duše umělecké a lidské prozařovaly hned, jak začal mluviti. Byl tak roztomilý, otevřený, prostý a sdílný, že přímo něco upřímně dětského dýchalo z celé jeho bytosti.

Jeho vyptávání se po našich poměrech divadelních, interes v tom, co slyšel, radost nad tím, že jeho „Lakmé" u nás se líbila, jeho úsměv a jeho zářící veselé oči — v tom a ve své řeči byl celý Delibes skladatel, jak nám už byl povědom ze svých

oper „Král to řekl" a „Lakmé" a jak jsme jej později poznali z jeho skvostných balletů „Sylvie" a „Coppelie".

„Sylvii" jsem zakoupil hned při svém pobytu v Paříži. A zvláštní náhoda tomu chtěla, že „Coppelii" seznal jsem na zpáteční cestě z Paříže. Zastaviv se ve Frankfurtě, uviděl jsem v tamní nové opeře „Coppelii", i rozhodl se hned, že ji rovněž získám. Ale náhodou byla „Coppelie" již vůbec prodána pro celé Rakousko kterémusi berlínskému agentovi, jenž s ní činil přílišnou drahotu. Dávali jsme tedy „Sylvii" poprvé v dubnu 1888 a „Coppelii" teprve v lednu 1893. —

Massenet měl svůj přijímací salon v krámě svého nakladatele pana Hartmanna. Tam vítal kolem čtvrté odpoledne, kdo k němu neb vlastně za ním přišel, dámu, pána bez rozdílu. Proti zdravému plnému vzezření plnovousého Delibesa postava to suchá černovlasá, vybrázděných rysů, těkavého oka plna neklidu, při tom elegantní. Zamýšlel jsem koupiti pro Národní divadlo tehdy novou operu Massenetovu „Cid", která v Paříži právě se chystala, ale již nevím, proč s toho sešlo. Později byla od Masseneta přijata pro Národní divadlo „Podobizna Manony". —

Alexandra Dumasa syna zastal jsem v jeho hôtelu plném obrazův. S výraznou hlavou šedých vlasů souhlasila výrazná řeč a živost interesu, zvěděti něco o takovém neznámém pronárodě, který má velké krásné divadlo a dával již celou řadu her Alexandra Dumasa syna. Nebyliť jsme tehda v Paříži ani tak známi jako nyní v prvém roce století dvacátého. Jako v Italii nás pokládají buď za nějaký kmen německý, asi takový jako jsou Švábové nebo Pomořané, nebylo tenkráte v Paříži ještě pevně ustáleno mínění, jsme-li Uhři nebo cikáni. Všady působilo jako jistá zajímavá novinka, když slyšeli, že jsme něco jako Rusové nebo Poláci.

Při návštěvě u pánův Ritta a Gailharda ve velké Opeře vzbuzovalo velký interes těchto ředitelův ústavu, že existuje již ve světě divadlo o úplném elektrickém osvětlení. Těšiloť se arci naše Národní divadlo již od r. 1883 této výhodě. Do toho roku užívalo se sice již porůznu světla elektrického, ale nebylo po svou dobu vůbec budovy, která by se byla těšila installaci elek-

trického světla v tom rozsahu jako umělecký ústav náš, který disponoval hned třemi tisíci elektrických lampiček.

Samu Operu pařížskou zdobilo ještě roku 1885 v hledišti jen několik bouquetův Edisonových lampiček. A to k vůli zvláštnosti, ne k vůli světlu. Neboť nehořelo v nich více žárovek než asi osmdesáte. Jinak byla Opera tak jako všechna ostatní divadla pařížská tou dobou ještě osvětlena čudivým plynem. Jenom v divadlech spektaklových svítily v hledištích vedle plynu obloukové lampy, ale ani ty po celý večer, nýbrž jen po jistou dobu, uhasínajíce ob čas a ustupujíce v těch chvílích úplně světlu plynovému. Z plynu usazoval se nezbytný čoud po celém sále, a zvláště na plafondech, na kterých obrazy jím byly skoro zakryty. Nebyla-li v divadlech francouzských vůbec patrna přílišná snaha po čistotě, možno sobě představiti, jak vypadal vnitřek hlediště nejednoho divadla.

U velké Opery jednalo se již o zavedení elektrického světla, ale koncem r. 1885 nebylo dosud nic rozhodnuto. Ředitelé její věděli z došlých zpráv o elektrickém osvětlení našem a bylo jim milo, že nyní mohli se dověděti informací podrobných. Zejména byli povděčni, když jsem jim zaplašil rušivou domněnku, která před zavedením elektrického světla v divadlech všady vládla, jakoby v bílém světle elektrickém nabývaly dekorace, kostumy i všechny ostatní utensilie jeviště jiných barevných odstínů nežli ve světle plynovém. Zapomnělo se totiž, že elektrické světlo žárové není naprosto bílé, nýbrž že má příznivý nádech do červena, barevné tóny předmětů nijak nerušící. —

Kromě vzpomenutých již her zakoupil jsem od jednotlivých nakladatelů a zástupcův autorů Deslandesovu hru „Antoinette Rigaudová", která právě v těch dnech byla novinkou Théâtre français, výbornou veselohru „Poslední vůle Caesara Girodota" od Bellota a Villetarda, kterou jsem rovněž poznal v Théâtre français jako lever de rideau před Antoinettou Rigaudovou, Daudetovu „Arelatku" s hudbou Bizettovou, již jsem uvidel v Odéonu, Gounodovu operu „Filemon a Baucis" a vzpomenutý již ballet Delibesův „Sylvia".

Snaha moje, zabezpečiti Národnímu divadlu možnost získání

francouzských novinek v činohře, opeře a balletu přímo od autorův nebo jiných pařížských nakladatelův, narazila na kámen neodstranitelný. Autoři, zejména činoherní, pravidlem postupují provozovací právo ku svým hrám pro Německo a Rakousko některému jednotlivci, který si je zakoupí určitou sumou jednou pro vždy. Autorům francouzským naskočí tím neocenitelná výhoda, že není jim třeba starati se o styk s několika sty divadel cizích a jejich kontrolu. Potom arci nemohou uzavírati smlouvy s jednotlivými divadly, spadajícími do pravomoci kupce, jenž hru získal, a mají k disposici jen hry, které šmahem nikdo jim neodkoupí.

To jest sice škoda pro všechna neněmecká divadla v Rakousko-Uhersku, jimž potom bývá třebas rok čekati, až dojde k premieře německého překladu někde v Berlíně a k rozeslání tištěné hry i s tištěnými německými úlohami všem divadlům německým. Ale autorům francouzským jest ona praxe arci jen výhodou.

Doufejme, že nadejdou také jednou časy, kdy o české hry „pro Německo a Francii" budou se cizí agenti dráti. Do té doby nezbude nám, než abychom každý svůj jednotlivý kus prodávali všem těm cizím divadlům jednotlivě. Máme s tím sice práci velikou — zvláště s kontrolou těch sterých divadel, poněvadž bychom bez ní mohli přijíti o slušné peníze, ale za to máme také zisk. A ten již tu naši práci nahradí. —

*

Nerad jsem spěchal z Paříže. Ale období zimní naléhalo na mne samého, abych opět co možná záhy vrátil se do toho oulu, jemuž nebývá dobře býti samotnému. Liší se od včelího tím, že pracuje nejvíce v zimě. Od vosího ničím. Ale práce jeho daří se pravidlem jen, když chuť k ní neponechává se jen sama sobě, nýbrž kdy vidí nad sebou oko. Hledící. A nejlépe jen dvě. Třetí již může leccos uhranouti — a několik jiných bože nedopouštěj! —

A tak jsem se rozloučil s tou hlučnou Paříží, ve které všechno se pestřilo, míhalo a chvělo jak v podzimním vanu a slunci to

poslední listí na stromech zahrady Lucemburské i na polích Elysejských, a vsednuv pod večer do vlaku jel jsem tam, kde slunce skoro o hodinu dříve vstává nežli v Paříži — a lidé o několik. Cestou zastavil jsem se v Mohuči, německým vojskem nabité, i ve starém Frankfurtě, a cestou přes Mnichov dojel jsem k naší milé Praze. Při představení Rubinsteinova „Démona“ zasedl jsem opět v tom našem zářném, světla i kouzla plném Národním.

VÝLETY DO VÍDNĚ.

Do blízké od Prahy Vídně do roku 1891 dojížděl jsem dosti zřídka. Za dob divadla prozatímného bývala jemu Vídeň divadelní bursou, zvláště k vůli operetám. I kromě toho rádo hledělo se tam, co se dává v „burku“ a co ve dvorní opeře, jež mívaly na pořad her prozatímného jistý vliv. To v Národním divadle se změnilo. Přede vším vypuštěna z jeho her operetta v prvních letech po jeho otevření nadobro a také později pěstována jen poskrovnu.

Vídeňský Burgtheatr, uzavíraje se až do nastoupení ředitele dra Maxe Burghardta — jenž znamenal pro ztrnulost ústavu mocnou a prospěšnou revoluci — novým proudům v dramatě, přestal býti na léta vůbec směrodatným, a pokud se týkalo opery, věc přímo se obrátila. Jako dříve se jezdívalo na operní novinky z Prahy do Vídně, dělo se nyní naopak. Poněvadž Národní divadlo získávalo důležité opery francouzské a italské přímo z Milána i Paříže a následkem toho, i vůbec při stálém svém zřeteli k důležitým novinkám, uvádělo je na jeviště dříve než opera vídeňská, a poněvadž představení Národního divadla dobyla sobě jména ohledně své stránky reprodukční, dojížděl se nyní z Vídně do Národního divadla k vůli opeře do Prahy. Do roku 1892 k vůli operám cizím a slovanským, od roku 1892 k vůli operám českým a slovanským.

Ředitel dvorní opery vídeňské Vilém Jahn býval proto v našem Národním divadle hostem dosti častým a milým, a jeho jízdy do Prahy mívaly dobrý účinek nejen pro opery cizí, které u nás poznal, nýbrž zvláště pro opery slovanské, české a ruské.*) Arci české opery dostaly se i na vídeňskou dvorní operu teprve „po příchodu Čechů do Vídně", ale přece, když je byl ředitel Jahn uviděl v Praze na Národním divadle. Dleť v době našeho pobytu ve Vídni na prázdninách mimo Vídeň.

U nás poznal Smetanovu „Prodanou nevěstu", „Dalibora", „Hubičku", „Tajemství", „Libuši", Dvořákova „Dimitra" a „Jakobína". První čtyry opery Smetanovy uvedeny pak do dvorní opery. „Libuše" se opozdila do zlých časův. Nástupce Jahnův ředitel pan Mahler ji hodlal dávati roku 1898 k narozeninám císařovým. Ale tou dobou ryčela již národní prudkost všeněmecká ve Vídni tak, že ani jinak dosti energický Mahler na nějakou českou operu tehdy sobě netroufal.

Kromě českých oper seznal ředitel Jahn v našem Národním ruské opery Čajkovského „Eugena Oněgina" a „Pikovou dámu", Rubinsteinova „Démona" a Verdiovy opery „Otello" a „Falstaff". Až na „Pikovou dámu" dostaly se všechny opery do Vídně dílem za Jahna, dílem za Mahlera. „Pikovou dámu" zamýšlel ředitel Jahn dávati nejprve, ale později s toho sešlo, a sice proto, že odstoupila od vídeňské opery, uchýlivši se na odpočinek, slečna Lilli Lehmannová, která by bývala výbornou zástupkyní titulní partie této opery, a ředitel Jahn jinou vhodnou sílu neměl k disposici.

Jsa z prvních současných odborníků v hudbě dramatické a v opeře vůbec, stoje v čele jednoho z prvních, dlouhá léta vůbec prvního operního ústavu německého a maje úsudek velmi přesný, neplýtval ředitel Jahn nikdy chválou, když ji nechtěl pronésti upřímně. Tím více býval jsem hrd, když slýchal jsem jeho úsudky — ne hluché poklony — o provádění oper na jevišti našeho divadla Národního.

---

*) „Sedmnáctý rok Národního divadla." Napsal F. A. Šubert v Praze 1900. Nákladem vlastním.

Uznání, jaké pronášíval o uměleckých výkonech opery naší, bývalo i samo o sobě a zvláště v jeho srovnávání Národního divadla s jinými velkými operami německými pro Národní divadlo tak lichotivé, že česká opera v pravdě nemohla sobě žádati lepšího svědectví. Úsudky Jahnovy měly svou velikou váhu — škoda jen, že stoje poněkud pod vlivem strannicky německým dosti pozdě uváděti počal česká díla do dvorní opery vídeňské.

Zemřel domnívaje se v hallucinaci, že počíná dirigovat operu a že dirigování dokončil. Vydechl: „Bohudík, všechno je skončeno!" Bylo všechno skončeno, neboť skončil právě jeho život. V mysli mé zůstane jemu navždy dobrá a vděčná paměť. —

Jsa v hudbě temperamentní až k zanícení, v soukromém životě nesen byl Vilém Jahn klidem a rozvahou. Proti němu ředitel František rytíř z Jaunerů v pohybech i jednání byl pravá rtuť — nervosní cholerik v myšlení i skutcích. Kontrastem Jahnovým byl Jauner i svou suchou postavou, hubenou tváří herecky výraznou a k mimice neobyčejně způsobilou. Počalť také Jauner svou dráhu uměleckou jako herec. Jahn proti němu byl vtělený dobromyslný blahobyt, jenž se smál z jeho plných tváří tak, jako u Jaunera i ve smíchu z tváře spíše vyletoval výšklebek.

S ředitelem Jaunerem seznámil jsem se v Praze v Národním divadle, na které přišel se podívat koncem let osmdesátých a do kterého potom ještě několikráte zavítal. Překvapen, jaké to divadlo si pořídili „diese Boehmen", neznal míry v eložích nám pronášených. Se stejným unesením mluvil o něm i ve Vídni každému, a když — ze zamýšlené prvotně pouhé výstavy Mozartovské — docházelo k projektu vídeňské hudební a divadelní výstavy vůbec, založené v rozměrech nejrozsáhlejších, nebylo ve Vídni většího velebitele našeho Národního divadla nad ředitele Jaunera.

Žije pouze pro divadlo a staraje se o politiku ve Vídni asi tolik jako pan Adolf Kroesing v Praze, nekladl sobě ředitel Jauner meze ve vynášení vlastností českého divadla. On také byl, jenž přiměl vídeňskou výstavní komisi k rozhodnutí, aby se zasadila o účastenství Národního divadla ve výstavě, a sám přijel k vůli té věci po dvakráte do Prahy.

Před tím již a zvláště od listopadu 1891 navštěvoval jsem ředitele Jaunera při svých občasných jízdách do Vídně. Jsa tehdy ředitelem divadla nad Vídeňkou, přijal také volbu za ředitele divadla výstavního. Z obcování s ním poznal jsem jej jako muže rychlých předsevzetí i náhlých změn, různých projektů a honících se myšlének, vášnivě zaujatého divadlem, tvořícím jediné skoro ústředí jeho činnosti. Byv dříve ředitelem Carlstheatru, později dvorní opery vídeňské a potom Ringtheatru ve Vídni, jehož požární katastrofu bylo mu odpykat i vězením, osvědčoval se vždy jako výborný operní a operetní režisér, při výpravě her spojující vkus s přípustnou nádherou.

Do „Prodané nevěsty" zamiloval se tak, že ji uvedl i na jeviště Theater an der Wien, kde s ní došel ohromného úspěchu, a později chtěl s ní jet i do Berlína a Petrohradu. První projekt provedl ředitel Adolf Baumann, druhý stal se nemožný tím, že Jauner neměl v tu dobu — tuším roku 1897 — více k disposici vídeňskou výpravu opery a Národní divadlo, k němuž se obrátil, naprosto jí nemohlo postrádati na delší dobu. Nebýti toho, bývala by najisto Jaunerem přinešena ruskému Petrohradu česká „Prodaná nevěta" jazykem německým. —

Do Petrohradu zajel ředitel Jauner s operetní společností dvakráte nebo třikráte koncem let devadesátých. Nemoha k opětné jízdě na Rus sehnati peníze a ocitnuv se i jinak v těžkých nesnázích, ze kterých uchýliti se do života zcela skromného neměl dostatečné síly, zastřelil se. O vteřinu později snad by již ránu nebyl vypálil — měnívalť svoje předsevzetí jako svoje rozkazy často bezprostředně za sebou. Nad ztroskotaným plánem divadelním ztroskotal okamžitě také sám. —

Kromě jiných, dosud bohudík na živu jsoucích, ještě jednoho zatím již také odešlého ve Vídni jsem navštěvoval. Byl to Oskar Teuber.

Po celý život svůj stál v politickém boji proti nám a přece nebyl k nám naplněn jedem. Naopak: ve hluku zápasů jevil se povždy upřímným a věrným přítelem našeho duchového snažení, naší práce kulturní. To bylo tím, že v tom muži kromě žurnalisty byl živ i humanista a přítel umění. Snad také tím, že byl

ALEXANDER

ALEXANDRE DUMAS fils.

mlád v době, kdy různost národnosti v Čechách znamenala sice i tehda čelo proti čelu, ale ne boj nožem. A neméně tím, že znaje jazyk náš, dovedl i do jistých podrobností a odstínů stopovati náš rozvoj kulturní. Zabývaje se uměním a maje zálibu zvláště v umění dramatickém, sledoval s neochabujícím a vřelým interesem vzrůst a rozkvět umění českého a dovedl na něm oceniti vše to, čím se stavělo na roveň umění jinonárodnímu aneb i v jednotlivostech nad ně se vyšinovalo.

Ten živý zájem zůstal v něm, ano vzrostl, i když Oskar Teuber dlel mimo ohnisko našeho českého života duchového, když z Prahy odebral se do Vídně.

Klidná, ku konservatismu se chýlící a při tom noblesou prodchnutá mysl zdržovala Oskara Teubra i jako žurnalistu od příkrých výpadů proti nám a to i v době takových srážek, ve kterých málo kdo jiný býval by se ubránil bezohlednosti. Stál proti nám, ale nezabíhal do zámezí boje rytířského. A měl i dosti mysli rytířské, že dával bez ostychu výraz přesvědčení svému o tom, co v našich výtvorech uměleckých poznával dokonalého a v našich snahách ušlechtilého. A tak on, Čechoněmec a německý žurnalista z posledního třicetiletí věku devatenáctého, získal sobě plnou měrou práva k upřímné a vděčné paměti nás Čechův.

Něco takového stalo se koncem onoho třicetiletí takovou vzácností, že z toho jde až jistý žel. Ne pro náš interes, ale pro všeobecné poklesnutí ušlechtilejších názorů lidských.

Mne svedlo s Oskarem Teubrem moje povolání divadelní. Již dříve jsme se znali jako pražští žurnalisté, on z tábora německého já z českého. Ale jen tak na dálku, více dle jména než osobním stykem. Jej vábilo umění, divadlo. Toho roku, kdy Národní divadlo definitivně otevřelo své brány uměnám, odebral se Oskar Teuber z Prahy od „Bohemie“ do Vídně k „Fremdenblattu“. Ale kdykoli přijel do Prahy — v posledních letech jako chefredaktor „Wiener Zeitung“ — neopominul snad nikdy navštíviti divadlo. I když toho večera slíbil navštívit divadlo německé a v Národním se dávala nějaká opera, přijel najisto

aspoň na některý akt — zvláště když to bylo dílo jemu dosud neznámé, a litoval, že nemohl pobyti v Národním celý večer.

My žurnalisté býváme u jiných lidí někdy velmi vítanými osobnostmi — v divadle zvláště, když jsme zároveň divadelními kritiky. A Teuber jím byl a patřil k těm, jejichž hlas měl ve Vídni po léta váhu. Ale Národní divadlo vábilo jej samo, do něho přicházel z vlastního popudu. Byl v něm překvapen novostí poznatků proti dobám prozatímnosti, byl překvapen jeho rozvojem, vzbuzujícím pozornost všady, kam došlo jeho jméno, ano patřil k jeho obdivovatelům, a to upřímným.

Úsudky, uznání, jež soukromě pronášel, nebyly ani fráse ani komplimenty. Nebyly to hyperboly ředitele Jaunera, jenž byl sice také přesvědčen o vysoké umělecké úrovni našeho ústavu, ale mínění svému dával výraz v superlativech, působících méně přesvědčivě. Úsudky Teuberovy o našem Národním stály skoro na rovni odborně klidných, z úvahy a po té z plna přesvědčení jdoucích kritik ředitele dvorní opery Viléma Jahna, a proto povznášely.

Oskar Teuber, tak jako Vilém Jahn, nikdy nenadsazoval. Proto mně tím více vážilo jeho mínění a dodávalo mi důvěry ve skutečnou zdatnost Národního divadla, pokud se týkalo opery. Některé naše činoherní představení Teuber po mé paměti nenavštívil nikdy, neměl tedy o naší činohře úsudek, až ji poznal ve Vídni. Sám byl spisovatelem belletristou, i dramatickým, a lnul na německé činohře, ale v divadlech neněmeckých vábila jej více hudba.

Soud jeho o české opeře byl mně zvláště závažným, kdy před zamýšlenou výpravou Národního divadla do Vídně r. 1892 jezdíval jsem tam na přezvědy a ohledy žhavé a dosti sypké půdy. Tu mi dodával Oskar Teuber plné důvěry svým úsudkem o niveau naší opery a přispěl nemálo k tomu, že jsem uznal za možno podniknouti výpravu, v jejíž zdar jinak v Praze a i jinde velmi málo se věřilo.

A když úspěch dokázal, že mínění jeho o umělecké výši Národního divadla bylo docela správné, měl z toho Oskar Teuber takovou upřímnou radost, jako by šlo o úspěch jeho vlastní,

jemu nejbližší věci. Kritiky jeho o představeních Národního divadla na jevišti Mezinárodní hudební a divadelní výstavy, zvláště jeho první kritika o „Prodané nevěstě" a jejím provedení, byly vedle své odbornosti takořka jásavým výrazem té jeho radosti nad naším vítězstvím.

Svou objektivnost a ocenění uměleckých snah českého a zvláště Národního divadla osvědčil Oskar Teuber ostatně již i ve svém svrchovaně pozoruhodném díle „Geschichte des Prager Theater". V tom byly položeny spolehlivé základy pro historii nejen pražského divadla německého, nýbrž — pokud se týče staré doby — i pro historii divadla českého. Pracuje dle pramenův a vyhledav si je všechny, kterých jen se mohl dopídit, Oskar Teuber podal práci neobyčejně důkladnou, opravující nejednu mylnou domněnku z let minulých a vynášející na bílý den i údaje do té doby neznámé. I v díle „Rakousko-uherské mocnářství" psal velmi pěkně o našem divadle a naší dramatické literatuře.

A jako k divadlu našemu stejně přátelsky choval se Oskar Teuber i ku každému jinému zjevu českého umění ve Vídni. Ať šlo o českou hudbu nebo malbu, nebo sochařství, neb o překlady z české literatury belletrijné, objektivný soud Teuberův přiznával jim rád všechny jejich krásy skutečné a byl vždycky z nejmocnějších podpor jejich tamních úspěchů. A při svých velikých pracích nalézal k tomu pokaždé nejen vůli nejochotnější, nýbrž i dosti kdy. To byl skoro div. Neboť Oskar Teuber byl neobyčejně činný nejen jako publicista, nýbrž i jako spisovatel.

Psalť a vydával ve Vídni veliká díla illustrovaná — „Dějiny dvorních divadel", o vídeňském divadle vůbec, dějiny armády rakouské, konal ku všem těm pracím obsáhlé studie, psal novelly vojenské a z klášterů, byl žurnalistou v oboru politickém, kritikem uměleckým, a kromě toho vyšlo z jeho péra na sta různých článkův a mnohé spisy vojenské a nevojenské! Patřil k těm povahám, které mají nezbytnou potřebu neobyčejně mnoho pracovati, které večer nejsou umdleny, jestliže po celý den se nezavalily a přímo neubily spoustou práce, na niž by jinak nestačilo hlav několik. Mimořádně jemný ve vystupování nehovořil leč přitlumeným tónem lepší společnosti a mluvou vybranou.

Byl domněle neúmorný — až jej ve květu mužných let náhle srazila k zemi smrt. Vzala sobě právo ku svému skutku nepochybně z toho, že život, který chtěla zhasiti, vykonal za krátkou dobu ne celých 50 let tolik práce duševní, jakou by se mohlo poděliti dobrých pracovníků několik.

My ztratili jsme tou její vraždou přítele upřímného a v pravdě rytířského. Žel pro jeho rodinu — kterou stihly za krátko jiné katastrofy, an jeden syn těžce onemocněl a matka nedlouho po smrti manželově v rozechvění z valících se na ni nehod se pokusila o sebevraždu — žel pro veřejnost celé říše a žel pro nás, že tak záhy odešel! —

I jiní ředitelé německých oper — Pollini, Staegemann, Schuch — dojížděli do Národního divadla poznat nová díla, jiná divadla vysílala k nám své kapelníky a režisery podobně, jako naši kapelníci bývali vysíláni k vůli dílům Wagnerovým nebo Verdiovým do Vídně nebo do Milána, obeznámit se tam u pramene se způsobem hudebního a scenického jich podání. —

Poprvé navštívil jsem Vídeň v záležitostech divadelních v prosinci r. 1883, podruhé v březnu 1884, po třetí počátkem r. 1885. Šlo o jednání s divadelními agenty vídeňskými, zejména s prvním z nich drem. O. Eirichem, o seznání dvorních divadel a navázání styků s nimi, a šlo o seznání jednotlivých her.

Dne 1. prosince 1889 ubíral jsem se po delší době opět do Vídně. Zabezpečil jsem tam Národnímu divadlu basistu barona Rokytanského k pohostinským hrám, zakoupil hudební materiál Gluckovy opery „Iphigenie v Tauridě" a ve dvorní opeře jsem se podíval na hezký Hassreiterův ballet „Sonne und Erde". Že ale ballet býval by vyžadoval nepoměrně velikého nákladu a stačil sotva na půl divadelního večera, nebyl pro Národní divadlo zakoupen. — Pohostinská hra našeho polovičného krajana barona Rokytanského, syna proslulého Čecha prof. dra. Rokytanského, se neuskutečnila; byv stižen těžkou nemocí, opustil Rokytanský za nedlouho jeviště operní vůbec. — „Iphigenie v Tauridě" uvedena byla poprvé na scenu Národního divadla dne 7. června 1890.

Při jedné z těchto mých návštěv Vídně seznámil jsem se osobně se skladatelem Janem Straussem, jenž „Netopýrem" dostoupil vrcholu ve svých skladbách operetních. Není „Netopýr" příliš dalek skutečné opery komické. Jinak držel malý ten, drobný, ale neobyčejně živý muž, ve své ruce stále žezlo valčíku, jehož králem byl zván. Když vyšla na prkna Theater an der Wien jeho operetta „Župan", vyslovil přání, abych si ji poslechl. Dojel jsem do Vídně ve společnosti pana inženýra Em. Chvály, kterého jsem k tomu dožádal. Ale „Župan" nelíbil se ani jemu ani mně a tak jsme zůstali jen při „Netopýru", který i v Národním divadle při večerním světle výborně lítal. —

Ve druhé polovině měsíce dubna 1890 vybral jsem se do Vídně k vůli výpravné hře. Dávali v Carltheatru Blumenthalovu „Frau Venus". Nezakoupil jsem ji, získal však pantomimu „Ztracený syn" se skvostnou hudbou Wormserovou, která v Theater an der Wien se hrála. Byla to práce neobyčejně zajímavá a jemná — snad nejlepší výtvor umělecký, který v bývalém pařížském cabaretu Chat noir poprvé byl uveden na prkna.

V listopadu roku 1891 vedlo mne do Vídně přípravné jednání o účastenství Národního divadla v Mezinárodní hudební a divadelní výstavě vídeňské roku 1892 a za nedlouho na to jiný interes Národního divadla.

Následky velmi neutěšených poměrů obchodních, průmyslových a vůbec hospodářských dolehly od r. 1887 na obě zemská divadla pražská při tehdejší jejich malé zemské subvenci a při velikých výdajích Národního divadla tak, že obě dvě se počala ohlížeti po mimořádné výpomoci, jakou by se zabezpečila do budoucnosti. Národní divadlo bylo potud ve výhodě, že mohlo se do jisté doby opírat o nastřádaný přebytek z prvních dvou let po svém otevření, jakož i později o zisk, vzešlý jemu z mimořádně veliké návštěvy za doby zemské jubilejní výstavy r. 1891.

Nicméně i Národnímu divadlu bylo nutno hleděti, kterak by se pojistilo do celé budoucnosti důchody ze zdrojů pravidelných. Tuto svrchovaně důležitou věc měli jsme na mysli již delší dobu. I když příjmy divadelní byly nad očekávání veliké, považovali jsme je za výjimku, která trvale nezmění nepoměr pravidelné

malé subvence zemské k velikým nákladům, způsobeným samou nádherou budovy divadelní.

V tom smyslu podal jsem dne 12. června 1889 ve správním výboru Družstva návrhy, čelící k naprostému zabezpečení Národního divadla do celé budoucnosti. Jeden z nich hleděl k dosažení subvence pro Národní divadlo ze soukromé pokladny císaře a krále, jenž s munificencí neobyčejnou pečoval o dvorní divadla vídeňská a státní budapešťská, uhrazuje ročně jejich až i půlmilionové schodky. Věc stala se předmětem nejen úvah nýbrž i přípravného jednání, které však nevedlo k cíli. Následkem toho usnula a byla vzbuzena teprve podobným podnětem, jejž ohledně obou zemských divadel pražských podal ředitel zemského divadla německého pan Angelo Neumann. Navrhl nám totiž, aby správy obou dvou zemských divadel zasadily se o dosažení subvence od panovníka.

Správní výbor Družstva přistoupil na daný podnět a vznesl na mne, abych společně s panem ředitelem A. Neumannem učinil vše, co by se vidělo vhodným a nutným.

Podavše o svém záměru zprávu intendancím obou zemských divadel a dosáhše svolení nejvyššího maršálka království Českého, knížete Jiří z Lobkowicz, opatřili jsme sobě v Praze do Vídně odporučující listy do Vídně a sice od pana dra. Fr. Lad. Riegra k ministrovi krajanu dru. Al. Pražákovi, od dra. Schmeykala k poslanci dru. Plenerovi. Mimo to dojeli jsme z Prahy na zámek Dírnou k předsedovi Družstva Národního divadla hraběti Eugenu Wratislavovi požádat jej, aby svým vlivem ve Vídni usnadnil kroky naše.

Odebrali jsme se dne 21. prosince r. 1891 do Vídně, kdež i u dra. Pražáka i u dra. Plenera se nám dostalo nejen vlídného přijmutí, nýbrž i ochoty k podpoře akce. Ministr dr. Pražák odebral se ještě toho dne osobně k ministrpresidentovi hraběti Taaffeovi, jemuž dr. Plener poslal přímluvný list. Nazítří měli jsme audienci u ministrpresidenta hraběte Taaffea, který upřímně slíbil podporovati věc, jež nabyla rázu ne pouhé záležitosti dvou zemských divadel v Čechách, nýbrž obou dvou národností země.

S dobrými nadějemi vrátili jsme se k štědrému večeru do

Prahy, neopominuvše sepsat o své audienci u hraběte Taaffea protokol. O štědrém večeru podal jsem o tom zprávu nejvyššímu maršálkovi knížeti z Lobkowicz.

Hlavní akce nastala měsíc později. Opatřivše se písemnou žádostí pro císaře, odjeli jsme do Vídně dne 21. ledna. Doufali jsme, že ve dvou třech dnech všechno pořídíme. Ale neočekávaná změna u císaře a krále v prvotních disposicích o čase způsobila, že nám bylo zdržeti se ve Vídni včetně do 28. ledna. Vykonavše opětné návštěvy u našich ochotných přímluvčích, dosáhli jsme audience u prvního nejvyššího hofmistra císařova, knížete z Hohenlohe. Neodpíral svoji ochotu, ale upozornil, že věc má své obtíže, poněvadž po Praze by zajisté přišla i jiná hlavní města království a zemí obou polovin říše s podobnými žádostmi.

Panovník přijal nás v audienci s obvyklou blahosklonností. Když jsme pravili, že věc tuto obě dvě národnosti v Čechách považují za svoji a žádají za ni společně, přeletěl mocnáři úsměv po tváři. Pomyslil si nepochybně: „Když něco v Čechách ode mne chcete, tu se nalézáte a spojujete. Ale jindy...“

Propuštěni jsme byli milostivě a ne bez naděje, o čemž jsme potom také v Praze u všech našich instancí společně referovali.

Ve Vídni neopominuli jsme navštíviti také generálního ředitele soukromé pokladny císařovy dvorního radu Mayera a jeho zástupce odborného chefa barona Chertka. O večerech navštěvovali jsme burgtheater a dvorní operu. Prázdných hodin použil jsem mezi dnem k jednání v příčině výpravy Národního divadla do Vídně a k návštěvě museí.

Bohužel naděje naše ukázaly se marnými, žádané subvence pro zemská divadla jsme nedosáhli. —

Při jedné cestě mé do Vídně — nevím již bylo-li to r. 1892 či 1891 — navštívil jsem ředitele burgtheatru pana dra. M. Burgharta. Vábilo mne poznati muže ducha tak mimořádného, vynikajícího stejným způsobem na poli vědy jako na poli umění a slynoucího stejně energií osobní jako svým pérem. Chtěje na-

vštíviti večer nový burgtheater, dal jsem k polednímu v kanceláři divadelní řediteli dru. Burghardtovi se oznámiti.

Hovoru našeho hlavním předmětem byl realisticko-naturalistický proud v dramatické tvorbě, jenž tehdy dostupoval svého vrcholu. Znaje názory dra. Burghardta z jeho činnosti v burgtheatru, v němž zanechal dřívějšího výlučného pěstování her rázu formalistického a poprvé otevřel jeho okna a dvéře hrám moderní tvorby francouzské, německé i nordické, nalezl jsem je potvrzeny hovorem. Vynikaly z něho neobyčejnou stručnou přesností a určitostí. Novinkou bylo dru. Burghartovi, jak nový proud se jeví v dramatické tvorbě české a se stejným interesem sledoval, jak v té příčině sobě všímá naše Národní divadlo dramatické literatury ruské. Ve všem bylo viděti muže myšlenky a smyslu uměleckého, muže velkého a jasného rozhledu, ocelově pružné síly duševní. Jevil se mi v těch směrech velice příbuzným našemu professoru dru. Albertovi. —

„Rád bych si s vámi častěji promluvil," zval mne lichotivě při rozchodu, „navštivte mne zase, až přijedete do Vídně." —

Bohužel nepodařilo se mi při jedné z příštích cest ředitele Burghardta stihnouti a v pozdějších letech jezdíval jsem opět dosti zřídka do Vídně. —

Rok 1892 uviděl mne ještě často ve Vídni — k vůli chystané naší výpravě a s touto výpravou, jak o ní později zvláště budu vyprávěti. Že jsem kromě toho navštívil Vídeň ve dnech 20.—23. září 1892, zmíněno již při jiné příležitosti. A ještě od 20.—22. listopadu 1892 dlel jsem ve Vídni jednak k vůli zakoupení Leoncavallovy opery „I Pagliacci" a Mascagniho „Rantzau", jednak k vůli pohostinské hře slečny Loly Beethové v Národním divadle. Byla smluvena na týden před Vánocemi téhož roku, ale nedošlo k ní. —

Následujícího roku 1893 byl jsem ředitelem Jaunerem pozván k prvnímu německému představení „Prodané nevěsty" v Theater an der Wien. Odebral jsem se tam 1. dubna a byl dne 2. večer v neděli velikonoční přítomen premiéře. Dílo těšilo se úspěchu neobyčejně skvělému, většímu, než by se mohlo očekávati při jednotlivých slabých silách solových. Dávaloť di-

vadlo do té doby jen operetty. Orkestr, sbor a ballet byly dobré, celkový duch v provedení velmi blízký českému, zevní výprava skvostná, napodobena vesměs dle výpravy Národního divadla. K žádosti majitelky Divadla nad Vídeňkou slečny ze Schoenererů a ředitele Jaunera zapůjčili jsme do Vídně na vzor jednotlivé kostumy naše. Z premiery díla bylo patrno, že se ujme ve Vídni trvale. —

Přítomnosti své ve Vídni použil jsem k jednání o pohostinskou hru barytonisty pana Maurela, který měl v květnu toho roku s milánskou společností zpívati na vídeňské dvorní opeře Verdiova „Falstaffa". Bohužel podmínky umělcovy byly tak upřílišeny, že nebylo lze pro Prahu na ně přistoupiti. —

Po skvělém úspěchu výpravy Národního divadla do Vídně a po nabídkách učiněných nám z Carltheatru a Theatru an der Wien zamýšleli jsme dociliti s některými operami Smetanovými, zvláště s „Prodanou nevěstou" a „Libuší", několika pohostinských her ve dvorní opeře. Chtěje získati té věci mocného přímluvčího, vyžádal jsem sobě audienci u arcikníže Karla Ludvíka, jehož sympatie k národu našemu nebyly tajemstvím.

Oznámeným předmětem audience bylo poděkování jménem Národního divadla za skutečnou přízeň, s jakou pan arcikníže, jakožto protektor divadelní výstavy vídeňské sledoval výkony českého Národního divadla. Od pana arcikníže dostalo se mi až překvapujícího přijmutí, jež se zračilo v neobyčejné chvále našeho národního ústavu. Že byla míněna upřímně, vysvítalo z toho, že arcikníže dal mi svolení, abych jeho uznání uvedl na nejširší vědomost. Přízeň arcikníže Karla Ludvíka ke snahám našeho národa, zvláště pak k našemu úsilí osvětovému, známa byla tak, že není potřeba, abych ji na tomto místě zvláště připomínal.

Používaje příznivé chvíle sdělil jsem panu arcikníži, že hodláme nabídnouti dvorní opeře pohostinské hry Národního divadla, neťajil se tím, že intendant dvorní opery vloni je nepřijal a naznačil jsem, že v přímluvě pana arcikníže spatřovali bychom největší pomoc k dosažení našeho cíle. Přímo žádat arcikníže za intervenci nebylo lze, poněvadž žádost taková ne-

byla uvedena jako předmět audience. Bylo třeba učiniti prozatím jen první krok. Ze slov pana arciknížete poznal jsem, že při lonském úspěchu Národního divadla ve Vídni jest věci nakloněn.

Druhý krok v této záležitosti byl učiněn tím, že jménem správy Národního divadla podáno bylo intendanci dvorní opery nabídnutí pohostinských her. Doufali jsme, když do dvorní opery se mají připustiti zcela cizí společnosti italské, že ani není možno, aby se odmítlo nabídnutí královského českého zemského a Národního divadla jakožto ústavu v říši rakouské domácího a celý jeden národ v umění dramatickém representujícího. Ale bylo to přece možno: vídeňská dvorní opera neukázala se k nám pohostinnou, nepřistoupila na naše nabídnutí, berouc sobě různé záminky místo důvodů hlavních.

Ty byly, že šlo o českou operu a že citlivost dvorní opery byla dotknuta onou mimořádně vysokou měrou chvály, jakou kritika vídeňská byla vzdala nejen dílům Smetanovým, nýbrž i způsobu jich provedení, umělecké výkonnosti operního ensemblu Národního divadla. Porovnávání právě této umělecké výkonnosti Národního divadla s uměleckou výkonností dvorní opery, jakéž jedna část seriosní kritiky byla učinila nikoli na neprospěch Národního divadla, bylo žihadlem, jehož opětnému zasazení chtěla se vídeňská opera vyhnouti. Nehodou naší bylo, že umělecká síla Národního divadla byla větší než se mohlo očekávati: býti o něco špatnější, bývala by naše opera — jak bezpečně jsme se dověděli — octla se ve zdech dvorní opery vídeňské.

Nedávám tím výrazu ani svému domyslu ani nevůli. Minulo od té doby již deset let a nevůle není více třeba. Domysl chránil bych se pronésti, věda, že by mohl být obviněním nespravedlivým. Pronáším tu jen po deseti letech to, o čem se mi dostalo, jak myslím informací spolehlivých se stran vídeňské dvorní opeře dosti blízkých.

Ale konečně došlo aspoň k tomu, že dvorní opera sama počala uváděti na jeviště díla Smetanova. Tím odčiněna do jisté míry její neochota k našemu Národnímu divadlu a dosaženo důležité etapy pro umění české. A opět to byla „Prodaná nevěsta“, kterou i tam počal vstup prací Smetanových. Dne 4. října 1896 —

k narozeninám panovníkovým — uvedena poprvé na scenu dvorní opery. Kecala zpíval krajan náš, pan Vilém Heš, který z Prahy přijal engagement nejprve v Hamburku. Odtamtud získal jej Vilém Jahn a s „Prodanou" počkal až na něj.

Jel jsem do Vídně k té její třetí premieře „Prodané", a byl svědkem nového triumfu díla Smetanova. V hledišti vítaly mne tváře a ruce kritikův a jiných dobrých známých vídeňských, vzpomínajících na dny výstavní před půl pátým rokem . . .

Za správní výbor Družstva Národního divadla odebrali se tehdy do Vídně členové jeho pánové dr. Eugen Eiselt, Fr. Procházka a nebožtík I. Schick.

Ta moje cesta do Vídně byla z mých cest divadelních i poslední do Vídně i poslední vůbec. —

POTULKY EVROPOU.

Záležitosti druhu nejrůznějšího vyžadovaly ob čas kratších a delších cest. Tu šlo o získání některého slovanského hosta, tu o zabezpečení některého díla operního, které by jinak bývalo Národnímu divadlu ušlo, tu o nějaký ballet, tu o seznání způsobu, jakým ta neb ona starší činohra někde nově se dává, tu zase bylo třeba navázati nějaký styk nebo vykonati jistou větší akci ve prospěch Národního divadla. A tak nezbývalo leč spakovati dnes či zítra kufřík a na den, na dva, někdy na celý týden do světa vyjeti.

Roku 1884 zaznělo divadelním světem jméno Vladislava Mierzwińského jako výborného polského tenoristy s obrovským hlasem. Přicházel z Paříže a vystupoval na všech prvních jevištích operních. V létě dlel na čas v Ischlu, před Vánocemi zpíval ve dvorní opeře berlínské. — Vybral jsem se tedy společně s nebožtíkem Fr. Pivodou, jenž byl náhradníkem ve správním výboru Družstva Národního divadla, v létě do Ischlu. Tam navštívili jsme pana Mierzwińského a člena dvorní opery vídeňské paní baronku Pavlinu Luccovou a měli příležitost jednati v salonu její villy i s proslulou pěvkyní i s panem Vl. Mierzwińskim.

Jeden i druhý byli ochotni vystoupiti v Národním divadle, paní Luccová jako Carmen — ve kteréž úloze jsem ji počátkem roku 1885 uslyšel ve Vídni před uvedením Bizetovy „Carmen“

REDACTION
des
FREMDEN-BLATT".

WIEN, 20. Sept 1892

Hochverehrter Herr
Director!

Die Redaction der „österr.-ungar. Monarchie in Wort und Bild" gewährt mir für meine historische Darstellung des Prager Theaterwesens, welche nach Absage des Herrn Hofrathes R. v. Zeißberg „bewundernswürdig objectiv" ausgefallen ist, noch einige Illustrationen mehr, im Ganzen drei, deren erste den Gründer des alten ständischen Theaters Graf Franz Anton Nostitz, die zweite und dritte aber je einen der in der Geschichte des deutschen und des böhmischen Theaters hervorragendsten Künstler darstellen soll.
Ich wende mich nun an Sie,

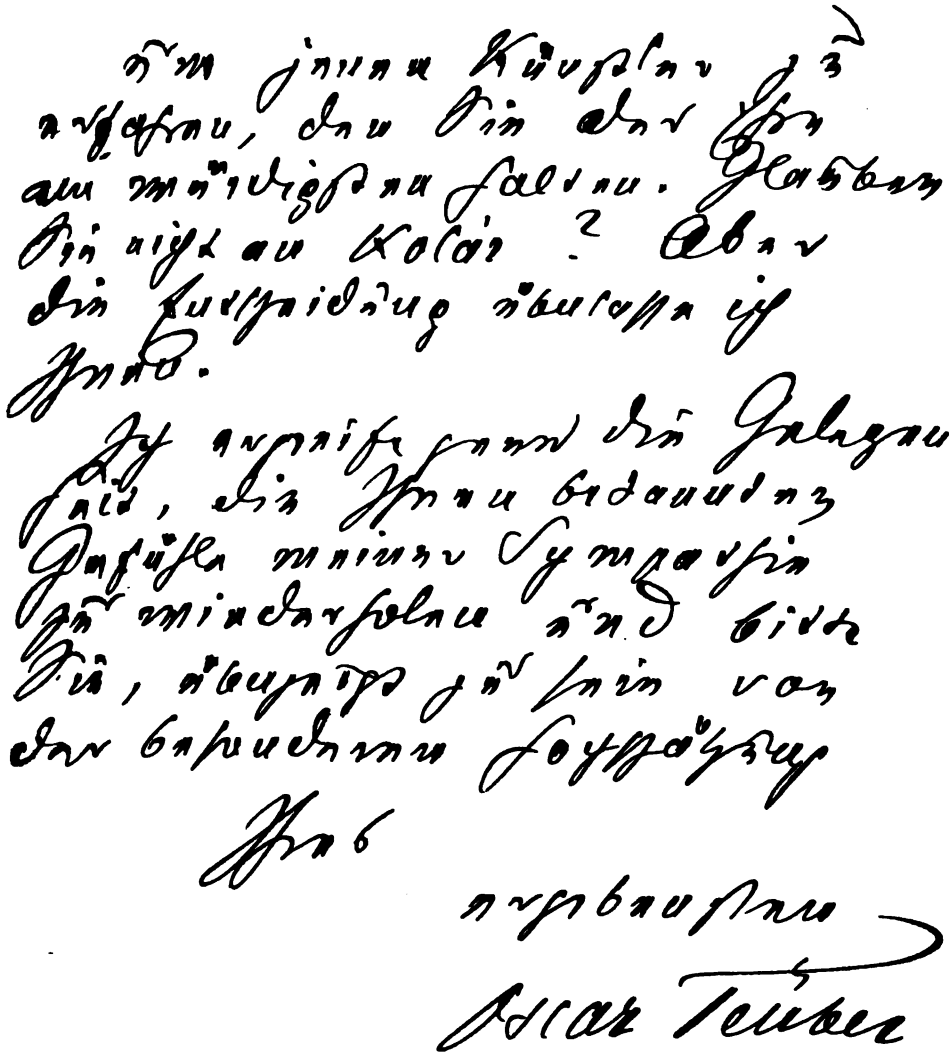

na jeviště Národního divadla — a jako Mignon, pan Mierzwiński ve dvou nebo třech úlohách svého tou dobou ještě ne příliš velikého pořadu operního. Při tom si nechávala paní baronka na rozmyšlenou, zpívati po případě s panem Mierzwińskim v jedné opeře společně.

Úmluva pevná odložena na dobu pozdější hlavně z té příčiny, že pan Mierzwiński měl zadáno již přes půl nejbližšího zimního občasu a nevěděl, na který měsíc a dny by se mohl zavázati.

Když na to před Vánocemi zpíval v Berlíně, zajel jsem si tam jej poslechnout. Pan V. Petzold, rovněž náhradník správního výboru Družstva, si tam udělal výlet se mnou. S nouzí jsme se dostali do opery — Mierzwiński zpíval „Troubadura". Nával k jeho pohostinským hrám byl i v Berlíně neobyčejný, ačkoli doba před Vánocemi všady jest divadlům velmi nepříznivá. Uslyšev jej, byl jsem utvrzen v přesvědčení, že úspěch jeho i v Praze bude bezpečný, třeba že mohúcnost jeho umění pěveckého nerovnala se dosud mohutnosti jeho hlasu.

Používaje příležitosti poslechl jsem si v Berlíně nazítří dne 21. prosince také polskou operetní zpěvačku Ziemayerovou, která se těšila v Polsku i v Berlíně ve svém oboru velikému jménu. Uviděl jsem ji ve Walhalla-Théâtru ve francouzské operettě „Gilette de Narbonne". Byla vskutku výtečná subretta operettní. Že ale tehdy z Národního divadla operetta byla vůbec vyloučena a paní Ziemayerova, jak mi v rozmluvě oznámila, operního repertoiru neměla, nebylo lze dále jednati s touto sympatickou polskou umělkyní. —

V Berlíně hleděl jsem získati případnou pohostinskou hru sl. Marie Lehmannové, znamenité dramatické zpěvačky. Jsouc původem Pražanka slíbila, že zpívati bude v Národním divadle česky. Se zástupcem Rossiho umlouval jsem pohostinské hry tohoto tragéda italského, s basistou Křenem jeho případné angažování k Národnímu divadlu a vstoupil ve spojení s několika předními berlínskými agenty divadelními.

Z vyjednávaných pohostinských her došlo pouze k vystoupení pana Vl. Mierzwińského pro různé překážky, hatící i ostatní

záměry, teprve koncem května 1886. Mierzwiński zpíval v Národním divadle třikráte, a sice Arnolda v Rossiniho „Vilému Tellu", Manrica ve Verdiově „Troubadouru" a Raoula v Meyerbeerových „Hugenotech". Úspěch měl veliký, ačkoli hlasově nebyl zcela v pravé míře a při svém vystoupení dne 29. května odpoledne o 4. hod. ještě nebyl jist, bude-li moci večer skutečně zpívati. —

Pohostinská hra paní baronky Luccové se neuskutečnila. Slavená druhdy umělkyně již v nejbližším období rozhodla se, že za nedlouho vůbec ukončí svoji skvělou dráhu divadelní. —

V dubnu 1884 vypravil jsem se do Vídně a Budapešti. Ve Vídni bylo obstarati různé záležitosti, do Budapešti vedla mne cesta k Fr. Lisztovi k vůli jeho „Svaté Alžbětě", k intendanci opery, tehdy ještě ve starém domě hrající, v příčině slečny Irmy Reichovy a k poznání budapeštské opery.

Šťastnou náhodou dávala se právě Erkelova opera „Bankban", jež platila tehda za nejlepší národní operu národa maďarského. Měl jsem tedy příležitost srovnávati nejen výkonnou zdatnost opery budapeštské s naší českou, nýbrž i hodnotu díla s našimi operami českými, zvláště Smetanovými. Došel jsem při tom přesvědčení, že opera Národního divadla v ničem — ani v orkestru, který byl v Budapešti výborný — nestojí za operou uherskou a Smetana že nejen moderností prostředků, nýbrž i silou hudební invence, originalitou a poesií svojí kráčí daleko před Erklem. —

Velikou nesnází bylo pro operu budapeštskou po celá desetiletí, že neměla vlastních prvních sil solových. Byla proto nucena, míti ve svém nejdůležitějším personálu Vlachy, Čechy a Němce, užívající ve zpěvu vesměs jazyka vlaského. —

Opera ve Výmaru, kde František Liszt působil a také ještě v posledních letech ob čas bydlil, vypravila scenicky oratorium Lisztovo „Svatá Alžběta", známé tou dobou i českému obecenstvu pražskému z provedení koncertního. Výmarská reprodukce scenická vyzdvihla nepopíratelné dramatické motivy oratoria k takové účinnosti, že se nám vidělo žádoucno toto dílo stejným způsobem uvésti na jeviště. Ubíral jsem se tedy do Budapešti

k muži, pro kterého svého času Evropa téměř blouznila, žádat za svolení, abychom dávati mohli jeho „Svatou Alžbětu" podobným způsobem scenicky dramatickým jako Výmar.

Když jsem vstoupil, vstal Liszt od stolu, u kterého cosi pracoval. Vysoké jeho čelo a oči, které do nedávna okouzlovaly celý svět, chráněny byly zeleným stínítkem; byť jeho zrak postižen lehkou chorobou, ze které se více nezotavil. Mistr vyslechl moji zprávu, s nelíčenou radostí dal svolení ku scenickému provedení „Svaté Alžběty" v Národním divadle a k žádosti mé bez váhání mně slíbil, bude-li zdráv, že dostaví se najisto do Prahy k provedení svého díla. Jakoby chtěl utvrditi svůj slib, podal mi ruku a moji stiskl s velikou upřímností.

Upomínkami svými hned byl v Praze. Pamatuje se poněkud na poměry bývalého našeho divadla prozatímného, dotazoval se živě na nové poměry v divadle Národním a zabral se do vzpomínek o Bedřichu Smetanovi, s kterým byl osobně znám a jehož sobě i jako člověka i jako skladatele vysoce vážil. Litoval hluboce hrozného osudu, jímž byl postižen duch Smetanův, a přál mu vykoupení z něho smrtí, která krátce před tím odnesla ze života genia naší hudby dramatické.

Z každého slova mistrova dýchala živost a otevřená srdečnost.

V proudu vypravování oznámil sluha dámu šlechtičnu. Vstoupila přinášejíc vyšívání, které také hned odevzdávala zbožňovanému mistru. Z očí i tváře jí zářila blaženost, měnící vzezření její — dáma byla již v jistém věku — takměř v dívčí. I mistrův suchý, výrazný obličej s podlouhlým nosem a rovně na ramena splývajícími vlasy, zasvítil radostí a z tónů hovoru — jejž po vzájemném představení našem počala dáma s abbém vésti zvučnou mluvou maďarskou, bylo zjevno, že návštěva oběma stranám je svrchovaně milá.

Nemohl jsem rušiti svojí přítomností a po několika slovech vyměněných s dámou a mistrem vstal jsem k odchodu. Abbé ještě opakoval svůj slib, že přijede do Prahy. Odcházel jsem a jak, dvéře otevřev ještě jednou jsem se obrátil k úkloně, bezděky zahlédl jsem, kterak stařičký abbé děkoval své přítelkyni za přinesené vyšívání upřímným políbením na čelo. Měl patrně

s díky na spěch. Zavřel jsem rychle dvéře očí svých i pokoje a ubíral se odtud v myšlenkách o celém neobyčejném životě genia kolébky uherské, velké části života — i pozdějšího hrobu — německého a povždy slávy světové.

Poznav jeho duševní svěžest, netušil jsem, že by dráha jeho života byla již blízka metě poslední: zemřelť Liszt dne 31. července 1886 a u své dcery paní Cosimy Wagnerové v Baruti. Nešel-li s ním do rakve onen malý něžný dar, jejž tehdy obdržel, šly za ním zajisté vzpomínky té, jejíž ruce sypaly květy před poslední kroky muže tak neobyčejného. —

Scenické vypravení „Svaté Alžběty" nebylo v nejbližším zimním občase možno a potom jsme již čekali na Dvořákovu „Svatou Ludmilu", nechtějíce před ní „Svatou Alžbětu" dávati. Když pak zemřel Fr. Liszt, oddálilo se provedení díla do 16. prosince 1890, kdy „Svatá Alžběta" poprvé dávána s úspěchem při oratorní povaze díla až netušeným. Tu opět zaskvělo se celou slávou svojí samo prosté umění — a splnil-li duch Lisztův, co mistr slíbil, byl přítomen toho večera v prostorách našeho Zlatého domu velikému svému triumfu.

Neobyčejným zdarem díla a stálou vzpomínkou na jeho tvůrce vtiskl se mi ten večer do paměti na vždycky. —

Nedlouho potom uvedeno na jevišti Národního divadla dílo velikého Lisztova soudruha v umění a po svazku příbuzenském jeho syna, Wagnerův „Tannhäuser". —

Návštěva moje u intendanta opery budapešťské barona Podmaniczkého dovedla mne k poznání, že nelze na to počítati, aby sympatická pražskému obecenstvu operní pěvkyně slečna Irma Reichová vrátila se k našemu Národnímu divadlu. Jsouc členem Národního divadla, uzavřela od ukončení své pražské smlouvy engagement do Budapešti. Ze sděleného mně obsahu smlouvy její poznal jsem, že Národnímu divadlu nebylo by lze závoditi s podmínkami, které mohla činiti Budapešť. Neboť tam nesešlo nikdy na nějakém tom stotisícovém schodku: zaplatila jej buď pokladna králova neb uherský stát. Dařilo se tam tedy výtečně všem předním silám, zvláště neuherským, z ciziny vzatým. Proto i naši krajané pan Frant. Broulík, slečna Irma Reichová a pan

Karel Burián usedli v Budapešti do tepla. Od barona Podmaniczkého zvěděl jsem také, že nehodlá propustiti slečnu Reichovu ze smlouvy, i kdyby ona toho sobě přála. Bylo proto nutno postarati se v Národním divadle za odcházející pěvkyni o náhradu, což se arci stalo. —

Podruhé octl jsem se v Budapešti v dubnu 1890, podívat se tam v lidovém divadle na francouzskou ferii „Paleček". —

Roku 1888 jel jsem opět za slovanskými hostmi a opět do Berlína. Tentokráte dočetl jsem se v časopisech, že v Moskvě sestavil si pan V. Lubimov operní společnost, s kterou chce vypraviti se na uměleckou tournée Evropou. Za první stanici určen Berlín. Přeje sobě společnost získati po případě i Národnímu divadlu, obrátil jsem se hned k našemu krajanu panu A. Barcalovi, vrchnímu režiseru moskevské císařské opery, o zprávy, jakého uměleckého zrna společnost jest. Odpověď zněla, že není špatná, ale první síly ruské že ji netvoří. Pro zajímavost věci — šlo o poslechnutí ruských oper s ruským ensemblem — nechtěl jsem však ani po této informaci ihned povolit a domníval jsem se, že bude nejlépe přesvědčiti se osobním poslechem a pohledem o umělecké výkonnosti trupy.

Přibyv v noci na 13. května 1888 do Berlína, poslechl jsem si ruské hosty ve Victoria-Theatru dne 13. května v Glinkově „Životu za caře" a nazítří v Rubinsteinově „Démonu". Ensemble byl o něco lepší nežli jsem očekával, ale nikterak takový, aby bylo lze vyzvati jej k zájezdu do Prahy. Nejlepší silou byli basista náš krajan z moskevské opery pan O. Führer a kontraaltistka paní Puskova Kujatkovskaja. Vida však, jak interesantní jest podání ruských oper ruskými zpěváky, vyzval jsem kapelníka společnosti pana Petra Šurovského, aby sestavil pro naše Národní divadlo jinou operní společnost ruskou a sice jen ze solistů. Neboť na získání celého dokonalého ruského ensemblu operního pouze pro Prahu nebylo lze ani pomysliti pro veliký náklad.

Smluvili jsme tedy skutečně, že po úplném ukončení tournée pana Lubimova, jehož dalším cílem byla Paříž, přijede pan Šurovskij do Prahy s uvedenými právě dvěma umělci, dále s prv-

ním barytonem moskevské opery panem Chochlovem, s tenorem císařské opery petrohradské panem Michailovem, s prvním basistou císařské opery moskevské panem Butěnkou a s mladistvou dramatickou zpěvačkou Lubimovy společnosti paní Věrou Ofrosimovou. Zpívati měli v Glinkových operách „Žizň za carja" a „Ruslan a Ludmila", Čajkovského „Eugenij Oněgin", Rubinsteinovu „Démonu" a Nápravníkovu „Haroldu". Představení mělo býti deset, a byla určena na dobu od 15. července do 14. srpna r. 1888.

Pan Lubimov dověděv se o mém jednání s kapelníkem panem Šurovským, domníval se, že chci přerušiti jeho tournée vylákáním některých jeho umělců do Prahy. Uklidnil se teprve, když uslyšel, jak věc ve skutečnosti je smluvena.

Bohužel někteří umělci, s kterými pan Šurovskij počítal měli na léto již jiné pevné disposice. Došlo tedy v Praze k pohostinské hře jen se třemi umělci společnosti páně Lubimovy. Byli to paní Věra Ofrosimova, p. O. Führer a tenorista p. Fedor Sokolov. Zpívali v Praze již v první polovině měsíce července 1888, a sice dne 4. a 10. v „Démonu" a dne 7. ve „Faustu a Markétě" a dne 9. v koncertě, jejž řídil kapelník p. Šurovskij.

Že mohli přijeti do Prahy již počátkem července, stalo se tím, že tournée páně Lubimova zasažena byla zlým osudem. Nedařilo se jí valně již ani v Berlíně. Když pak dojeli do Paříže, stihla je přes všechny sympatie Francie k Rusku úplná katastrofa. Návštěva ruských představení byla tak špatná, že společnost, nemajíc opory peněžné, upadla do veliké bídy a byla nucena požádati vyslanectví ruské, aby ji na náklad vlády ruské dalo aspoň dopraviti nazpět do Ruska. —

Barytonista pan Chochlov přijel do Národního divadla teprve o rok později, společně s paní Muromcevou-Klimentovou a osvědčil se v „Eugenu Oněginu" a „Démonu" jako umělec znamenitý. —

Dne 5. února 1886 jel jsem s kapelníkem panem Angrem do Brna poslechnout sobě tenoristu pana Karla Veselého, člena brněnského českého divadla, kterýž nedlouho na to byl angažován k Národnímu divadlu. —

Počátkem října 1886 došlo pozvání k otevření městského divadla v „Hále Magdeburské“ (Halle nad Sálou). Starosta města pan Staude s náměstkem panem Hollym a inženýry přijeli počátkem roku 1886 do Prahy, prohlédnout sobě v Národním divadle jeho elektrické zařízení, aby dle něho, anoť se bylo výtečně osvědčilo, upravili si elektrické osvětlování nového divadla v jejich městě, jež průmyslem neobyčejně se zmohlo. Již tehdy zval mne pan Staude k budoucímu otevření a opakoval pozvání písemně. Maje za to, že jest vhodno, aby Národní divadlo, dobývajíc sobě stále většího jména, praesentovalo se všady, kde může přispěti k šíření lepších názorů o kulturním životě národa českého, přijal jsem pozvání.

K otevření divadla dne 9. října 1886 sjeli se četní zástupcové předních divadel Německa i jiných německých ústavů kulturních, universit, museí atd. Slavnost měla ráz veskrze velmi důstojný, pohostinství bylo v každém vzhledě vzorné. Střed slavnosti tvořilo večerní představení s ouverturou Beethovenovou „K zasvěcení domu“, slavnostním prologem dra. O. Gensichera, mluveným paní Helenou Bensbergovou, a Schillerovými dramatickými básněmi „Valdštejnův tábor“ a „Piccolomini“. Obě práce sehrány byly v německých tradicích, slohově, a celé představení sloužilo velmi ke cti ředitelstvu pánův Jindřicha Jantsche a Benna Koebke.

Divadlo, v němž se pěstuje činohra i opera, jest budova sličná, postavená dle plánů architekta Jindřicha Seelinga. Stavba i zařízení stály obec městskou na 1,200.000 marek nečítajíc v to asi 40.000 marek, jež byly složeny dobrovolnými dary.

Starosta města pan Staude vydal na paměť otevření divadla spis obsahující historii stavby divadla, jeho popis a vyobrazení.

Používaje příležitosti zastavil jsem se na zpáteční cestě v Lipsku a Drážďanech, abych poznal tamní divadla. Co jsem viděl v Lipsku, zmizelo mi již z paměti; v Drážďanech byl jsem přítomen dne 12. října představení Maillardovy komické opery „Poustevníkův zvonek“ a dne 13. října Kretschmerově velké opeře „Die Folkunger“. Dílo Kretschmerovo — v Drážďanech výtečně

dávané — bývali bychom zakoupili, kdyby Národní divadlo nebývalo přetíženo řadou jiných oper, jež bylo nutno v prvé řadě na jeviště uvésti a uváděti.

Doby denní použil jsem k seznání uměleckých sbírek, jež více vábí cizince do klidných přívětivých zdí drážďanských nežli jsou s to dokázati kterékoli jiné instituce městské. My v Praze měli bychom sobě z toho vzíti dobré a prospěšné poučení a nemajíce přispění odjinud, doplňovati sami znenáhla to, co v Drážďanech a jinde arci zařizují králové svým a země nákladem.—

V Drážďanech seznámil jsem se s ředitelem opery dvorním radou panem Schuchem, v Lipsku s ředitelem tamních městských divadel panem Maxem Staegemannem.

Dne 5. prosince 1889 ráno jsem se vrátil z Vídně do Prahy a již dne 10. prosince odjížděl jsem do Brusselu a Paříže, ohlédnout se tam po nějaké veliké výpravné hře nebo balletu. Došlo k tomu, co jsme předvídali; letní měsíce ukazovaly se při velikých výdajích Národního divadla stále horšími a horšími. Volky nevolky nezbývalo k zažehnání přílišného deficitu leda sáhnouti vždycky k nějaké takové hře, jež i v letě vábí davy, dívání — ne slyšení — chtivé.

Vyjev z Prahy 10. prosince zastavil jsem se v Drážďanech. Přání, aby opera Národního divadla vypravila se někam do ciziny, zabývalo mne stále. Připadlo mi, že by záměr mohl se provésti v blízkých Drážďanech, které nad to, dle starých pověstí o saské dobromyslnosti, pokládaly se v Praze za nejméně dotčeny rostoucím jinak stále odporem německého živlu proti živlu českému.

Vyšel jsem tedy v Drážďanech na přezvědy. Ale záhy jsem byl spolehlivě zpraven, že doby a názory ohledně nás Čechův od roku 1866 i v Drážďanech valně se změnily — že stálým vlivem z pohraničných německých krajů v Cechách právě tam odpor proti snahám českým jest o mnoho větší nežli v samém Berlíně. S výpravou českého divadla do Německa bylo tedy nutno se rozloučiti — a jeti prozatím dále na západ. —

Prvním cílem mé cesty byl Brussel. Z předběžného dopisování zvěděl jsem, že v Brusselu dává se francouzská feriee „Rotho-

mago", patřící u Francouzů k nejoblíbenějším, od jejich divadel i obecenstva po letech vždy znova vyhledávaným. Do Brusselu jsem stihl 12. prosince — a cítil se mnohem více zaujat krásou starých budov města, pomníky jeho staré i moderní historie lidu vždy ku svobodě tíhnoucího, uměleckými sbírkami, na které arci mně zůstávalo jen několik málo hodin, a novodobým palácem spravedlnosti, vyvýšeným místem i mohutností nad palác královský, nežli ferií „Rothomago" dávanou v „Théâtre de la Bourse". Radničné náměstí brusselské veškerým svým rázem i v cizinci vzbuzuje dojmy, které v pravdě byly s to, aby nadchly Sardoua k napsání „Vlasti". Tady jako v Praze v skutku kameny mluví. Litoval jsem velice, že mi není možno pozdržeti se v Brusselu tak dlouho, jak bych býval sobě přál. Ale tentokráte mně bylo počítati s každým jednotlivým dnem.

Jednomu pokušení jsem přece neodolal.

Probíraje se cestou do Brusselu Bädekrem o Belgii a Holandsku, dočetl jsem se, že v Amsterodámě chová Říšské museum nejznamenitější obraz Rubensův „Ponůcka". Nejznamenitější obraz Rubense, s kterým na cestách již tolikráte jsem se potkal, k tomu Amsterodám — a já jsem tak blízko, v Brusselu!

Byla právě neděle.

Kdybych odjel do Paříže, nestihnu tam v neděli večer tak jako tak nikoho. Zaskočím tedy do Amsterodámu — neztratím při tom vlastně leda jediný den, pondělek. Neboť dnes v neděli odpoledne budu v Amsterodámě a uvidím kus města. Večer si sednu do divadla, v pondělí ráno se podívám na Rubensův nejznamenitější obraz, nanejvýše ještě na jeho „Soukenníky-cechmistry" a Hondecoeterovo „Plovoucí péro" — potom se projdu druhým kusem města, podívám se, jak vypadají tyto Benátky severu a jejich Y — odpoledne nebo večer vskočím do některého rychlíku, kterým bych byl do úterka rána v Paříži — a ztratím tedy všeho všudy vlastně jen jediný den.

Ďábel zvědavosti mně sice maloval vedle Amsterodámu ještě Antorf a Haag — ale já jsem pevně zavřel skoro obě oči a nechal jsem jej s jeho pokušením zahanbena odtáhnouti. Vlak

mne letem unášel dne 15. prosince z továrenského ovzduší belgických nížin do nižšího ještě holandského nizozemí hrází a vod tak přítulného svými dvorci a lukami a přívětivě kynoucího svými větrnými mlýny, že jsem se cítil jako doma, ačkoli ráz kraje holandského naprosto jiný jest nežli ráz krajů našich.

V Amsterodámu u nádraží mne však pozdravila skutečná domovina. Uviděl jsem totiž na jednom hotelovém omnibuse napsáno jméno hoteliera „Kriz". Kde jinde bych tedy mohl složiti ubohou hlavu nežli u neznámého do té doby ale patrného krajana Kříže! A pochodil jsem skutečně v hotelu Adrian v Kalverstraat 33 výtečně.

Krajan sice ležel, zlomiv sobě nohu před několika dny, kdy v jeho hotelu vypukl oheň, na štěstí uhašený brzo a bez způsobené veliké škody. Ale uslyšev, že jsem se u něho ubytoval, dal mne v každém vzhledě obsloužiti tak znamenitě, že ještě dnes vidím před sebou — bohužel jen v pomyslu — toho obrovského humra, který mi v pondělí ráno ke druhému snídaní byl předložen. Dva lidé mohli na tom červeném Holanďanu i k obědu míti do vůle dost!

Sotva jsem se dostal z nádraží do hotelu, sáhl jsem po novinách, abych věděl, co se dává v divadlech. Amsterodám jich má šest.

V jednom — Stadsschowburg — hrála německá operetta z Rotterdamu, ve druhém — Grand Théâtre — francouzská trupa z Paříže, konečně ve třetím — Parkschowburg — Hollandsch Opera-Gezelschap. A co vidím? „Otello — groote Opera in 4 bedrijven van Arrigo Boito, door Antonio. Muzick van Verdi". V tu chvíli se mi zdálo, že umím dokonale holandsky. Nikam jinam nežli na „Otella"!

Večer po obědě po sedmé jsem se vybral a spoléhaje pevně na svůj orientační instinkt, podíval jsem se do plánu města. Zapamatoval jsem si jen, že ze dveří hotelu mně jest nejprve se obrátiti na levo, načež s plánem v kapse bez průvodce a pěšky chutě jsem vybral se hledat v noci Parkschowburg. A pomocí plánu a několika poptávek dostal jsem se k němu mřežÍ ulic, mostů a kanálů.

Za dva holandské zlaté a 5 dubbeltjesů dostal jsem křeslo a byl přítomen tentokráte holandskému „Otellovi". Velice zajímava byla poznámka tištěná na všech divadelních oznámeních — plakátech a malých programech: „Met de oorspronkelijke orchestratie van den componist, angekoocht van de firma Ricordi & Co. Milaan". Snad při těchto slovech i vám připadá, že umíte holandsky. Jen si nesplefte „angekoocht" s „angekocht"! —

Ředitelství divadla tu výslovně ohlašovalo, že operu dává v původní orkestraci komponistově, zakoupené od firmy Ricordi & spol. v Miláně. To znamenalo:

„My Holanďané neuzavřeli jsme dosud se žádným státem smlouvu ku vzájemné ochraně literární a umělecké produkce. Máme tedy právo loupiti na všech stranách, bez trestu a neplatíc ani nejmenších tantiem z her divadelních. Každou cizí operu na př. smíme na našich jevištích prováděti tak, že si prostě za několik zlatých koupíme vydaný a každému přístupný klavírní výtah pro zpěv a piano. Part pianový dá se potom do valchy některému lepšímu plukovnímu tamboru, ten z něho vydělá partituru pro orkestr — a máme operní material hotový bez jediného centu honoráře komponistovi."

Od té neobyčejně praktické — a ve smyslu středověkých loupežných rytířů docela čestné zásady — učinila však amsterodámská Hollandsch Opera-Gezelschap u Verdiova „Otella" výminku, zakoupivši celou orkestrovou partituru a tím i provozovací právo. —

Představení bylo provedeno hladce, bez všeliké rušivé závady, a bylo na něm patrno, že i tady „Otello" velice se zalíbil.

Pozdě ulehnuv vstal jsem, sotva že bůh prosincový den dal, a hajdy k Rijsk-Museum. Spatřiv je zaplesal jsem. Jdu blíže — všechny vchody zavřeny! Zděšen rozevru Baedekra a zůstanu zkamenělý. Museum se otvírá teprve o desáté a dosud nebylo devět. To by nebývalo tak hrozné. Ale hroznější a nejhroznější věc: v pondělí k vůli čistění zůstává museum vůbec zavřeno! . . .

A to jsem si to znamenitě vybral! Jedu schválně z Brusselu do Amsterodámu skoro jen k vůli museu, jen k vůli Rembrandtově „Ponůcce" — a zrovna toho dne jest všechno a na dobro zavřeno!

Co teď? Obrátit se a jeti rovnou do Paříže? Kterak bych hned popustil! Pátrám, kde jest vrátný. Dostanu se k němu a nevím už kterou řečí nebo jakou mimikou mu dávám věděti, že chci, že musím do musea, protože musím odjeti ještě dnes za hory a doly a nemohu, děj se co děj, zůstati do zítřka. Ale vrátný pokrčí rameny a krátce povídá, že to nemožno. V Holandsku každé museum jeden den se zavírá k vůli čistění, Rijsk-Museum má k tomu cíli ustanoven pondělek — a nikdo, bez výjimky, toho dne do něho nemůže!

Nemůže! Já ti ukážu! A holandský zlatý z mé kapsy dobytý tiskne se již do dlaně vrátného. Ten jej s holandským klidem strčí do své kapsy, děkuje — a dodává, že mu jest velice líto, ale on že nesmí v pondělí nikoho do musea uvésti. Že by byl propuštěn. —

Čím dál tím lépe: zlatý pryč a museum i s „Ponůckou" také pryč! Povolím? — Kdež pak!

Dotírám na vrátného. Vysvětluji mu všechno přes jeho stálé námitky výmluvností zrovna italskou. Hledí do země, jakoby v ní chtěl vykutati důl. Rád by pomohl, to na něm vidím, ale neví, jak do toho. Konečně zdvihne oči a povídá:

„Jediný prostředek, kterého byste mohl zkusiti, jest, obrátiti se přímo k panu řediteli musea. Dá-li se ten pohnouti, bude dobře. Ale nevím. Jenom mu pro boha neřekněte, že jsem já vás k němu poslal! Měl bych za to velmi zle — mohlo by mě to mnoho státi. Optá-li se vás, kdo vám poradil, řekněte, že někdo z ulice, třeba strážník — jen nejmenujte mne!" —

Půjdu tedy k řediteli.

Aby nepadl na vrátneho ani stín podezření, odešel jsem od musea a vrátil se k němu za čtvrt hodiny.

Vrátný mlčky mně ukázal cestu k bytu ředitelovu. A povedlo se. I ředitel trval s počátku na normě, že museum není v pondělí přístupno. Když ale jsem mu připomenul, že jsem dosti z daleka a že jsem z Brusselu schválně sem zajel k vůli museu a Rembrandtově „Ponůcce", odstavil přívětivě celou musejní normu, svolil, abych si museum prohlédl, a dal mně ku všemu za průvodce úředníka musea.

Tak došel jsem cíle cesty i touhy své, uviděl největší díla největšího mistra světel a stínů, uviděl kromě toho i mistrovské dílo malíře duchového života zvířat, „Plovoucí péro" — a spatřil i celou řadu jiných výtvorů zdravím kypícího umění nizozemského.

Bývalo by zneužitím vzorné dvornosti, kdybych býval v museu příliš dlouho meškal. Poznal jsem také, že čistění není jen pouhou záminkou k zavření musea: klopýtali jsme přes myčky každou chvíli. Pravá holandská péče o čistotu i tady byla patrna — kde komu jinde připadne, aby každého týdne prostory musea se myly!

Chodil jsem po městě, aby se mně vtiskl ráz jeho dokonale v paměť, viděl jeho šerými ulicemi pod štíty červených a temných domů kráčeti stín našeho velikého Jana Amosa Komenského, viděl i menší stíny našich exulantů, kteří v městě náboženské svobody došli konečně duševního míru po týrání a mukách dříve zakoušených, a vžil se na chvíli do celého toho ovzduší věku sedmnáctého, jenž zanechal na celém středním pruhu Evropy brázdy tak široké. A pohlednuv na moře či vlastně mořské jezero Amsterodámu, na Y, vsedl jsem v noci do vlaku a dal se jím odnésti do rána do Paříže. —

Tam odebral jsem se nejprve na válečnou poradu o francouzských feriích k divadelnímu agentovi panu Schelcherovi. Že se dává v Chateletu pièce à grand spectacle „Le prince Soleil", věděl jsem již z novin. Pan Schelcher mne upozornil na několik věcí starších, mezi jinými na „Ďáblovy pilulky". Staré známé! Ne sice s jeviště; neboť jsem je dosud nikde neviděl. Ale z Nerudových pařížských feuilletonů. I Jana Nerudu pobavila ferie tak, že se o ní rozepsal.

Zmínil jsem se o ferii „Ovčí nožka". Ta se totiž dávala cizí společností v Praze počátkem let šedesátých a zachovala tu sobě neobyčejně příznivou tradici. Pan Schelcher pochválil „Le pied de mouton" a věděl i, kde bych ji mohl uviděti. Na malém sice jevišti v Roubaix na hranicích belgických, od kterých jsem právě do Paříže přijel, ale fantasie již doplní větší prostor a svítivější rekvisity. Rozhodl jsem se tedy, že odpoledne si koupím knížku „Ďáblových pilulek", večer půjdu do Chateletu na „Prince Slunce" a zítra pojedu k továrním komínům města Roubaix.

Volnou chvíli jsem vyplnil procházkou po uzavřeném tehda vystavišti, které jsem sobě způsobem již nikoli neobvyklým dal otevřít, a pohlédl na jeho Eiffelovku, jejíž dcera se později stala tak osudnou vražednicí krásy našeho pražského Petřína. Prošel jsem se i po několika avenuech a jednom boulevardu — ale ve hluku Paříže nebylo mi volno.

Tísnil a tesknil mne. Toho dříve nebývalo. Viděl jsem z toho, že rozčilující život počíná již klepáním na nervy ohlašovati nenáhlý příchod nervosy, kterou jsem dosud neznal.

Chvílemi stupňoval se mi pocit až v bázeň, jevící se pradivným způsobem: ačkoli jsem byl přirozeným způsobem opatřen na cestu až přebytkem, počala mne chytati myšlenka, že mi peníze na zpáteční cestu nedostačí a že přijdu do nesnází! Směšná myšlenka! I kdyby bývala důvodná, stačilo zatelegrafovat a pomoc by bývala došla ve čtyryadvaceti hodinách. Ale myšlenka zůstávala a nebyla směšna svým podkladem a proto mne v první chvíli dosti vyrušila. Chtěj nechtěj musel jsem z hluku utéci se do ticha, abych sám se utišil. —

„Prince Slunce" uviděl jsem v celém jeho lesku elektrickém a pozlátkovém, ale nezamluvil se mi. Vyjev tedy ráno do Roubaix, kouřícího z nesčíslných komínů, prošel jsem sobě město a večer se podíval na zázračnou „Ovčí nožku". Více než ta líbily se mi přece jen „Ďáblovy pilulky", které jsem si cestou přečetl. Kněhkupec pan Calmann Lévy zásobil mne ostatně v Paříži celou literaturou pařížských ferií.

Vrátiv se do Paříže dne 20. prosince, pobyl jsem tam do zítřka, zařídil různé drobné záležitosti divadelní, nakoupil dárky sestrám, neteřím a synovcům a večer 21. prosince odjel do Rýna-Kolína. Divadlo jeho patřilo k prvním městským divadlům Německa, chtěl jsem tedy je poznati. Navštíviv je a shlédnuv město, jeho chrám a Rýn — večer s nekonečnou řadou světel na břehu — dne 23. prosince jsem spěchal ku Praze, do níž o štědrém dnu ráno jsem dorazil. —

Do Německa bylo mi zajeti ještě několikráte. Pravidlem dělo se tak k seznání výpravných her, jichž vždy jedné na léto bylo třeba. Když někde u některé dle místních poměrů se konstatoval

Petersburg. 27. Mai:

Sehr geehrter Herr College!

Seit 14 Tagen gastire ich hier in Petersburg mit meinem eigenen Personale, mit Lands-decorationen, Requisiten u. Costümen, mit seltenem Erfolg. Nun hätte ich die Absicht hier auch „die verkaufte Braut“ zur Aufführung zu bringen u. zwar hauptsächlich aus dem Grunde weil die Oper nur einmal zur Aufführung gelangte u. nie mehr wieder!

Meinen Anfragen gingen nun
dahin, ob es im Bereich der
Möglichkeit läge, daß Sie mir
die Costüme dazu (u. zwar
sämtl. Soli u. 20 Chorherren
u. 20 Chordamen:) hieher
nach Petersburg für den Monat
Juli borgen wollten?
Es wäre für meinen Ehrgeiz
eine große Genugthuung das
herrliche Werk in Russland
hier zur Rehabilitirung zu-
bringen.
Wollten Sie die große Güte
haben u. mir hierher nach
Petersburg "Aquarium"..

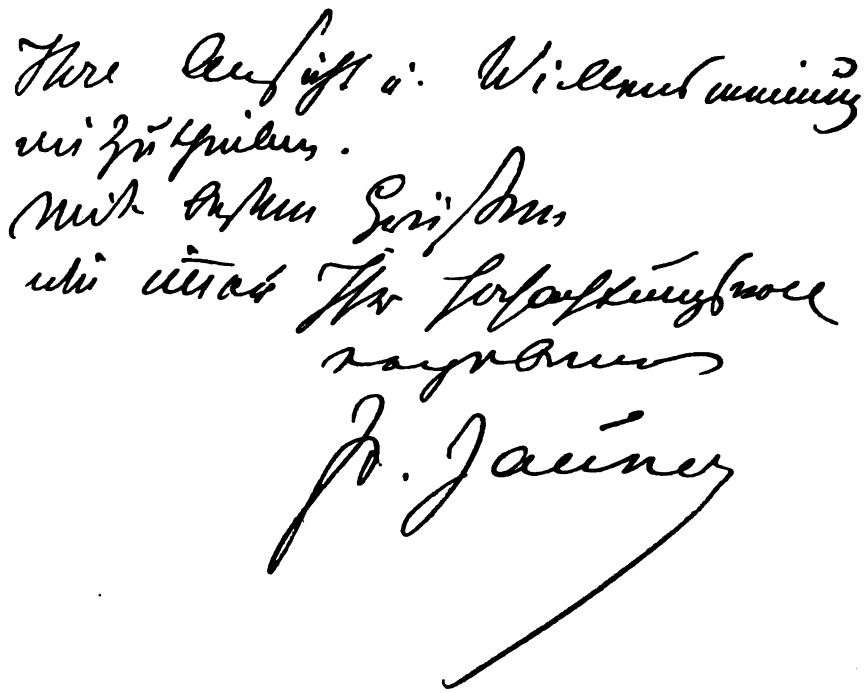

mimořádný úspěch, autoři její nebo jejich agenti ji nabízeli a noviny o nich psaly obšírné referáty, bylo vždy radno dříve přesvědčiti se, zdali by Národní divadlo v Praze neudělalo chybu, kdyby vzalo takovou výtečnou věc. Pravidlem se ukázalo, že by bývalo pohořelo.

Tak na př. výpravné hry „Stanley v Africe“ a „Nautillus“, které jsem uviděl 24. a 25. dubna 1900 v Berlíně, bývaly by v Praze jistě zle pochodily. Ani „Děti kapitána Granta“, jež svého času v Praze velmi se líbily, nevzbudily ve mně chuť je získati. —

Ještě hůře bývala by v Praze jistě dopadla výpravná hra anglická „Živý most“, vynášená v Německu. Jel jsem do Brem

večer 14. dubna 1896 s malou zastávkou v Hanovru a větší v Hamburce. Jak příjemno mně bylo poznati zajímavé Bremy, moře u Bremerhavenu i Lineburskou pustinu a dýchati v lahodném mořském vzduchu oněch končin, tak prasprostý — dle jakéhosi anglického krvavého románu pracovaný — byl onen v časopisech tak velice chválený „Živý most".

Konečně „The Orient", jejž jsem uviděl v Berlíně 12. srpna 1896, byl ballet londýnského způsobu — napodobení to balletů z dob císařského Říma, s jevištěm skládajícím se nejen z prken, nýbrž i z vody s plovoucími loděmi, několika sty stále se hemžících lidí a divokou, sprostou, hlavu rozbíjející hudbou. K tomu všemu — pro dílo i obecenstvo — třeba arci jen cirku, ne divadla.

Cirk berlínský, pro „The Orient" schválně vystavěný, pojímal v sebe 4000 lidí, byl po měsíce den co den plný — a přece ve mně se nehnula ani nejslabší závist. Ballety „Fantaska" a „Flik a Flok" zůstávaly proti „The Orient" pravou poesií! —

O mnoho příjemnější byly cesty do Berlína k seznání jednotlivých děl vážných — Leoncavallovi „Medici" (19. března 1894) a nově vypravená Shakespearova historie „Král Jan" s Matkovským upomínajícím zvukem hlasu a přednesu živě na našeho J. Seiferta, — nebo ku premieře „Prodané nevěsty" (dne 1. července 1893*).

Také do Lipska odebral jsem se opět dne 6. října r. 1893 k tamní premieře Smetanovy „Hubičky" a uviděl tam při té příležitosti malý hezký ballet „Meissner Porzellan". Před tím již — koncem května 1891 — byl jsem v přívětivém bohatém městě popatřit na dvě nové dekorace pro výpravnou hru „Carův kuryr", které také pro Národní divadlo odtamtud se zakoupily z peněz povolených od intendance. Dne 29. května 1891 měl jsem příležitost uviděti v Lipsku výborné představení Thomasovy opery „Hamlet" s Perronem v partii titulní.

Divadlo v Lipsku — tak jako ve Frankfurtě, Hamburku a jiných větších a menších městech Německa — těší se tomu, čeho

*) Viz „Moje vzpomínky. — Šiřitel oper Smetanových."

naše zemské Národní divadlo dosud postrádá, totiž dvěma až třem budovám. Současně může se tam tedy hráti o témže večeru činohra i opera, nestojíce sobě v cestě ani v představeních ani ve zkouškách. I zemské divadlo německé v Praze těší se této neocenitelné výhodě. Jenom naše Národní přes všechny dosavadní snahy doposud zůstává obmezeno — a dle všeho zůstane ještě hodně dlouho — na scenu jedinou! —

UPOMÍNKY A VZPOMÍNKY.

Na mé knihovně, psacím stole a stojanu hemží se mnoho tvorů a výtvorů. Tvorů lidských i jiných, výtvorů lidských i přírodních. Lev, orel, orlice, ještěrky, volavka, kameny, podoby lidské, hadí potvory, trepky, budovy, obrazy, fiaschetto s vodou mořskou, věž, krápníky, kousek ztrhané sítě rybářské, pazourek tulení podoby a jiný podoby starého bůžka, přílba, mušle s obrazem a padesáte jiných drobotin, jak je léta k sobě snesla i sházela bez německé soustavy a francouzského ladu a skladu.

To jsou moje upomínky z cest, to jsou bibeloty, pro jiného mrtvé, ale pro mne s duší a řečí, arci jen mně srozumitelnou. Skoro všady, kam mne vítr zavál, opatřil jsem sobě něco vytvořeného rukou lidskou nebo přírodou. A každá ta hračka jakoby měla v sobě zakletého skřítka, který mně šeptá o kraji, ze kterého jsem ji s sebou vzal, od jihu a severu, západu a východu.

A tak stojí tady v sousedství a porůznu benátský lev svatého Marka, Napoleonský orel z Lyonu, bílá polská orlice z Krakova, zelené ještěrky, volavka zvonkem volající, lampička z katakomb a chrámek Vestin i vysoká žlutá trojústá lampa z Říma, kameny z Baltu a Středozemního moře — jeden svařený podzemní výhní z kousku mramoru a kousku pískovce — několik

smyček rybářské sítě, tuleň na mušli z ostrova Ruje, pazourky z křídové skály rujské Arkony, vinný kořen podoby hadí a nejprimitivnější plechový kahanec z nějakého ztroskotaného korábu, oboje vyvržené na výspu Bordighery mořskými vlnami, i fiaschetto s vodou těch vln, již po deset let v něm se držící a na skle solné hráně usazující. Bordigheru samu nejživěji mně připomínají palmové ratolesti po zdech pokoje.

A jest tu malá Eiffelka z Paříže a přilbice z Berlína, drobný lampář z Brusselu, modře malovaný větrný mlýn z Amsterodamu, malounké trepky dřevěnky s červeným přepaskem, jaké u větším formátě klapou pod nožkami děvčátek a žen v Lausanně, soška Dalarnky ze Stokholmu, stříbrný emailovaný triptychon z Moskvy, mignonové porcelánové poprsí Puškinovo z Petrohradu, Mickiewiczovo z Varšavy, malovaná truhlička ze Slovenska uherského, vyřezaný v dřevě bažant ze Lvova, kovový myslivecký pes z Vídně, obrázek z Hostýna moravského, Thorwaldsenský amoret šíp brousící z Kodaně, mušle s obrazem Kronborgu, kde Hamletovi zjevoval se duch otcův na hradbě, na které dnes natahují své krky děla a kde voják na stráži stojící — nevím, za koho mne pokládaje — svou krátkou šavlí mně salutoval, krápník z Postojny, beránek z Roubaixu, obrázky barevné kamenné mosaiky z Florence a dřevěné ze San Rema, malí pieroti z Mentony, výřez olivového kmene s vlaštovkou a nápisem Nice, dóm milánský na těžítku, děvčátko na lavičce z Bologně, sixtinská Madonna drážďanská na stojánku, loďka z Bremerhavenu, rokoková slečinka z míšeňského porcelánu z Lipska a Gianduja z Turina — a celá řada ještě jiných nepatrností a drobotin z různých okrajů té dlaně světa, kterou jsem poznal tou neb onou náhodou. O některých již ani sám určitě nevím, kde jsem si je opatřil.

Denně chodím mimo tu chumel drobnůstek a stále mne baví: vždy mně ten neb onen kousek vypráví kus toho deníku života, který jsem nikdy nepsal. Vše pospolu kus archivu života, psaného značkami, sem tam znenáhla již i mně samému nesrozumitelnými.

Ty jeho různotvaré fascikle upomínají mne, kde, aneb aspoň že jsem někde bloudil, kouzlí na oči celé obrazy, sem tam mi

zacinkne z nich jednotlivost nebo příhoda jinak již zapomenutá, nebo zašumí jako z lesa či vln kus vypravování. —

Jak z onoho malého indexu vidíte, jsou tu věci i z krajin, o kterých jsem dosud nevypravoval. To jsou krajiny, do kterých jsem ubírával se v létě za posledních dob, kdy jsem v zimě nedojížděl více do Italie. Tak jsem putoval roku 1894 po Moravě a Uherském Slovensku — ale jen až po Oravu — a sháněl tam vystavovatele a předměty k Národopisné výstavě československé na rok 1895, kterého jsem ztrávil jeden měsíc svých prázdnin dílem na výstavišti, dílem na krátkých cestách pro výstavu. Roku 1896 a 1897 jsem dlel u moře na ostrově Ruji v Tisově, roku 1898 v Lázních sv. Kateřiny, později v Tloskově, kde mi zemřela sestra, paní Anna Horáková, potom v Lázních sv.-Janských a Spindelmühlu, a roku 1899 v Dánsku a Švédsku, kam jsem jel se obeznámit se štokholmskými Nordiska Museet a Skansenem.

V letech předchozích, kdy jsem v zimě konával delší cesty, míval jsem v době letní prázdniny jen krátké. Použil jsem jich k malým pobytům mimo Prahu v Čechách. Roku 1885 jsem je ztrávil v údolí „babiččině" u České Skalice. Bydlil jsem v hospodě, ze které byla Kristla, a tam jsem napsal přes dvě jednání svého „Jana Výravy". Matka moje, tehda ještě na živu — r. 1887 zemřelá — navštívila mne tam na své cestě z Prahy po přátelích jaroměřských, opočenských, důberských, bukovinských, a jiných. Matka vypravovala mi ještě leccos o Meziříčí a sedláku Němečkovi, který tam zemřel pod holemi, a vypravovala i o tom dřívějším zámeckém životě na Opočně, kdy ještě kněžna Colloredo-Mansfeldová chodívala na svačinu k mému dědečku myslivci a kontesky o posvíceních tančívaly s vesnickými chasníky.

A mluvili jsme o „babičce" Boženy Němcové, která se jmenovala Novotná a pocházela z naší Dobrušky, chodili údolím, nebo seděli a mlčeli a jedli jablka z těch, která v mém pokojíku prvního patra hospody byla na almaře vyrovnána a tak krásně voněla.

Roku 1890 bydlil jsem ne celý týden v Potštýně, kde a odkud jsem hledal matriky i v blízké Sopotnici, Kostelci nad Orlicí, Žamberku, Kyšperku, dále pak v Jaroměři, Josefově,

Opočně a jinde. Přišlo mi totiž sestaviti sobě po otcově i matčině straně rodokmen. Do Potštýna mě dovedla ta věc, že v Jaroměři mému dědečkovi neříkali Šubert, jak slul, nýbrž Potštýnský, protože byl od Potštýna, z nedaleké Sopotnice. Podařilo se mi také skutečně sestaviti původ rodu po matce do roku 1688, po otci až do roku 1592. Dále jíti nebylo více možná, poněvadž starší matriky sežehnuty byly vojnami a požáry. —

Jiných krátkých prázdnin použil jsem k návštěvám na různých místech; jedny ztrávil jsem v myslivně v Kamenici u Staňkova, tehdejšího bydliště mé sestry paní Marie Wenigové a celé její rodiny. Na blízku pak, v Horšově Týně, byli domovem děti po mém bratru Antonínovi. —

Hned jak jsem nastoupil v divadle prozatímném, pomýšlel jsem, kdy budu moci na nějakou cestu se vydati. Správní výbor Družstva uznával to moje přání a dal mi ke splnění jeho volnou ruku již roku 1884. Ale na první cestu mohl jsem odjeti, jak již jsem byl uvedl, teprve v říjnu 1885.

Za mého nebytí v Praze zastupovali mne jednotliví členové výboru. Poprvé byl to místopředseda pan prof. dr. Josef Durdík, jindy několikráte pan Ota Pinkas, jejž divadlo velmi bavilo, po smrti pana O. Pinkasa jednou předseda pan hrabě Eugen Wratislaw z Mitrovic, později pan Fr. Ruth. Ještě později zařídil výbor věc tak, že členové jeho střídali se, zastupujíce mne, tak, že každého dne v týdnu jeden člen přicházel do kanceláře. Posléze k návrhu mému svěřeno zastupování moje v době mé nepřítomnosti tajemníku divadla panu dru Karlu Kadlcovi, při čemž členové výboru se střídali jen v jakémsi vrchním dozoru. —

Při mém povolání bylo přirozeno, že na mých cestách již i pouhé pozorování divadel cizích znamenalo mi současně upomínku na naše Národní a jich porovnávání s ním. I co do výkonů sil solových, i co do zdatnosti sborových těles, i co do výkonnosti veškera ensemblu činoherního a operního, i pokud se týkalo způsobu vedení divadel. Kromě toho mně byly moje cesty divadelní školou, ze které jsem těžil poučení pro sebe i pro náš ústav, a měřítkem umělecké výše našeho divadla.

Neobmezoval jsem se při nich na pozorování okem i uchem,

nýbrž hleděl rozpravami a dotazy nabýti nových a dalších známostí. Poznání a zkušenosti své, pokud se týkaly uměleckých výkonů na jevišti, sděloval jsem se členstvem, zejména s jeho náčelníky, režiséry a kapelníky. Byl jsem rád, když mi bylo lze konstatovati v některém vzhledě stejnou nebo vyšší úroveň našich uměleckých výkonů. Seznal-li jsem však něco v cizině lepším, ukázal jsem na to a dbal, aby upozorněním, dle potřeby i domluvou a nezbytnou prací ten který nedostatek se odstraňoval.

Jako z našich operních sborů podobnou radost míval jsem na svých cestách i z upomínek na náš orkestr. Poznal jsem opery — ve Scale, v Opeře pařížské, Vídni, Mnichově a Drážďanech — jež se honosily skvělým orkestrem. Byly proti našemu i v té výhodě, že mohly míti větší, první dvě mnohem větší počet nástrojů strunových a proto také do jisté míry jemně skvostnější zvuk. Netajil jsem sobě ani jiné vynikající stránky jejich. Ale porovnávaje s nimi výkony našeho orkestru leckdy i v týchž operních dílech, nabyl jsem přesvědčení, že Národní divadlo může sobě na něm zakládati a že jeho orkestru nebylo by třeba se báti vstoupiti do závodiště s jinými prvními orkestry evropskými. A našel jsem jinak ve světě nejeden orkestr velmi dobrému jménu se těšících divadel, jenž k našemu rovnati se nemohl. —

Síly sólové jsou u každého divadla různého zrna a není ve světě ani jediného, ve kterém by všechny stály na stejné výši. Nemohlo jím být ani naše Národní. Ale byly mezi těmi našimi takové, že i při porovnání s prvními cizími zůstávaly buď silami prvního řádu aneb aspoň takovými, které snesly porovnání s celou řadou jiných sil prvních divadel. Když jsem po cestách se vrátil domů, viděl z cizích oper na př. Kouzelnou flétnu, Dona Juana, Otella, Sábskou královnu, Mistry pěvce norimberské, Viléma Tella, Eugena Oněgina, nebo z našich Prodanou nevěstu, Jakobína, Dalibora, Hubičku, Šelmu sedláka, Dvě vdovy i jiné, a když jsem opět jaksi pozorněji — srovnávaje — si poslechl celou řadu našich vynikajících sil sólových, poznával jsem teprve náležitě, jakými umělci se honosila naše opera — a jakým vůbec vládla ensemblem.

Viděl jsem, že přes polovinu jich každou chvíli směle by mohlo přejíti na každé první operní jeviště vůbec beze strachu o výsledek — a chránil jsem se, abych přílišnou chválou jich a mnohým vypravováním o solistech jiných oper bezděky jim nenašeptal myšlénku, že by nebylo pro ně nebezpečenstvím změniti jeviště. Byloť dosti na ponoukání, které se dělo se strany cizích ředitelův, agentů a kapelníků. —

Snad by někomu z vás mohlo se zdáti, že nadsazuji, že chválím přes příliš proto, že hledě do let uplynulých vidím v nich všechno lepším a skvělejším nežli bylo skutečně. Klidně dím, že kontrolou těchto mých slov jest nejen domácí kritika česká i veškero naše obecenstvo, nýbrž i kritika a obecenstvo ciziny. Ty na štěstí o mnoho více ještě chválily ba slavily celou řadu solistův operních i veškeren operní ensemble. Největším a jistě nestranným toho dokladem byly posudky časopisectva vídeňského a evropského vůbec, kterých se dostalo Národnímu divadlu r. 1892, jakož i ta okolnost, že jiné opery odloudily nám některé členy velikými platy, s kterými tehda my ještě nemohli jsme konkurovati. Kromě toho by vůbec nebývalo radno, dáti nepoměruými gážemi jedněch členů pokyn druhým, aby rovněž činili požadavky vysoké — aneb aspoň dělati je nespokojenými. —

Přestávám na porovnávání české opery z posledních dvou desetiletí minulého věku s operami jiných národů. O činohře české zmínil jsem se již dříve a kromě toho doufám, že snad se mi ještě naskytne příležitost o ní pojednati soustavně. Potom vytknu po její zásluze do podrobna, kam v oné době dospěla a co vykonala. —

VÝPRAVA NA VÝSTAVU VÍDEŇSKOU.

V devátém roce života Národního divadla sběhlo se, co jeho postupu dennímu šlo docela napříč, co nad něj se povzneslo, cosi neobyčejného, ve zdaru překonávání vážných překážek i v konečném úspěchu svém a jeho následcích až cosi čarovného.

Vinná réva dává prý mimořádnou žeň jen jednou v sedmi letech. Národnímu divadlu bylo k té mimořádné žni pracovati let devět a kromě těch předcházelo třikráte sedm let divadla prozatímného. Teprve touto třicetiletou prací bylo způsobeno, že z listí a květů nádherného stromu Národního divadla vyrůsti mohlo to zlaté jablko, které s koruny Národního divadla r. 1892 spadlo národu do klína.

Nic ve světě není výronem jediné chvíle a dílem jediného člověka. Vše má kořeny svého vzniku, kmen svého postupu, větve svého rozvoje. Ani žeň, kterou vzalo Národní divadlo v Mezinárodní hudební a divadelní výstavě ve Vídni roku 1892, nebývala by možná, kdyby před tím česká tvorba dramatická Smetanou, Fibichem, Dvořákem a jinými nebyla v opeře rozkvetla k dílům svérázným a znamenitým, kdyby Národní divadlo si nebylo opatřilo a vychovalo šik výtečných a při pevné stabilitě všech jeho poměrů devítiletou radostnou činností ve znamenitý ensemble vyškolených sil uměleckých a kdyby nebývalo vůbec vyspělo v ústav, jenž bez bázně mohl se postaviti

po bok i těm prvním divadlům světa cizího, která jej převyšovala bohatstvím prostředků peněžných, jejich rozkvětu ku pomoci jsoucích.

Bez těch předchozích základních podmínek, jež svými kořeny sahaly daleko přes zápraží divadla Národního, buď marný by býval zůstal, anebo snad i ku katastrofě vedl úmysl, zaskvěti se mimo zdi pražské před očima celého světa, marnou neb i zkáznou by se byla osvědčila každá odvaha dobýti českému umění dramatickému nesporného věnce na cizím světovém závodišti. Čeho bylo na něm dosaženo, urodilo se z práce všech těch, kdož k roli českého divadla poctivě a zdárně kdy přiložili ruku svou. —

Záměr, vypraviti se někam s uměleckou druží Národního divadla i veškerým jeho scenickým aparátem, nebyl nový. Touhu podobnou měli jsme již před rokem 1892. Již v letech předchozích jsem se přimlouval za uspořádání výpravy naší opery do Paříže, měl na mysli případný zájezd do Drážďan, později do Krakova a Lvova. Zabývaje se již před svým zvolením za ředitele Národního divadla jako žurnalista potřebami národa našeho, seznal jsem později na svých cestách, že známost jeho v cizině není o nic větší nežli známost kmene Gruzincův u nás, ba že jest o to horší, oč více prachu a nešvary usadilo se v cizině na jméně českém nelidským působením jedné části německého časopisectva, ze kterého cizina o nás čerpá své vědomosti. I viděl jsem, jak by bylo pro nás důležito, rozšiřovati v cizině známost toho, v čem svou prací jsme dospěli k výsledkům, s prací jiných národů rovnocenným.

Na svých cestách poznal jsem, s počátku k vlastnímu překvapení, že v opeře smíme se postaviti po bok jiným národům a to nejen jednotlivými děly našich prvních skladatelů, nýbrž i uměleckým podáním těchto děl. Doma shlíželi sice někteří lidé s patra na uměleckou úroveň Národního divadla, přesvědčeni jsouce, co v něm se podává, že nesahá ani po kolena tomu, čím se skvěje cizina — kterou při svém obzoru, sahajícím ne tuze daleko za Prahu, prostě neznali.

Hlasy soudců, povolaných vynášeti své mínění jak o absolutní umělecké úrovni Národního divadla, tak o relativné výši

[illegible] TOUPKY.

[illegible] která jej převyšo-
[illegible] rozkvětu ku pomoci

[illegible] jež svými kořeny
[illegible] Národního, buď marný by
[illegible] vedl úmysl, zaskvěti se
[illegible] marnou neb i zkáz-
[illegible] českému umění
[illegible] na cizím světovém závodišti.
[illegible] se z práce všech těch, kdož
[illegible] kdy přiložili ruku svou. —
[illegible] s uměleckou druží Národního
[illegible] apparátem, nebyl nový. Touhu
[illegible] před rokem 1892. Již v letech předcho-
[illegible] za [illegible] vypravy naší opery do
[illegible] případný zájezd do Drážďan, později do
[illegible] Zabývá se již před svým zvolením za ře-
[illegible] žurnalista potřebami národa na-
[illegible] na svých cestách, že známost jeho
[illegible] větší nežli známost kmene Gruzinců u nás,
[illegible] horší, oč více prachu a nešvary usadilo se v ci-
[illegible] českém [illegible]lidským působením jedné části něme-
[illegible]sectva, ze kterého cizina o nás čerpá své vědomosti.
[illegible] jak by bylo pro nás důležito, rozšiřovati v cizině
[illegible] svou prací jsme dospěli k výsledkům,
[illegible] rovnocenným.
[illegible] poznal jsem, s počátku k vlastnímu pře-
[illegible] smíme se postaviti po bok jiným národům
[illegible] našich prvních skladatelů, nýbrž.
[illegible] děl. Doma shlíželi sice někteří lidé
[illegible] Národního divadla, přesvědčeni
[illegible] podává, že nesahá ani po kolena tomu,
[illegible] kterou při svém obzoru, sahajícím ne tuze
[illegible] prostě neznali.
[illegible] povolaných vynášeti své mínění jak o abso-
[illegible] úrovni Národního divadla, tak o relativné výši

BEDŘICH SMETANA.

její naproti operním jevištím ciziny, nepronikaly dost, aby stačily k opravě úsudků těch, kdož v umění nemohli se vykázat ani dostatečnou schopností úsudku ani znalostí toho, co poskytují prvořadná divadla cizí.

Cesty moje způsobily, že jsem poznal celou řadu prvních divadel cizích, francouzských, italských, německých. Jsa tedy prost mlhy nejasných domněnek o cizině a hledě, aby se nevystřídala mlhou českého chauvinismu neb osobní soběstačnosti, mohl jsem zvážiti zrno cizích divadel zrnem Národního divadla. Dospěv přesvědčení svrchu zmíněného, snažil jsem se vyvolati možnost, abychom se ukázali světu svým uměním dramatickým. A když mně samému se nepovedlo ji způsobiti, jest pochopitelno, že hned při první vhodné příležitosti, cizím podnětem se naskytlé, hleděl jsem vhoditi kroužek na hřebík.

*

V měsíci srpnu roku 1891 došlo z Vídně tištěné ohlášení, že se tam bude konati na jaře a v létě roku 1892 Mezinárodní hudební a divadelní výstava, spolu s vyzváním, aby Národní divadlo se k ní přihlásilo. Byli jsme zrovna v plném proudu naší pražské jubilejní výstavy a tak jsme dne 20. srpna chutě se přihlásili k odborné vídeňské. Myslili jsme, že půjde jen o vystavení historických památek, uměleckých předmětů, figurin atp., což měli jsme uspořádáno již v samé výstavě jubilejní. Ani jsme dále o výstavu vídeňskou hrubě se nestarali.

Někdy v polou října r. 1891 mezi pátou a šestou hodinou večer zahrčel mně v divadelní kanceláři za hlavou domácí telefon. Nechal jsem jej hrčeti, domnívaje se, že jde o nějakou náhlou důležitost volného lístku, pro který si poslati někdo neměl celé dopoledne kdy. Za chvíli nové slabé rachocení. Pokračoval jsem v soukromém dopise. Ale výrušný drnkot se ozval po třetí.

Vezmu naslouchátko, ozvu se. Vrátný oznamuje, že přijeli dva páni z Vídně, a táže se, má-li je uvésti nahoru a předsíň kanceláře otevříti. Táži se po jménech, slyším je a prosím pány k sobě.

Byli to pánové Emil Berté, skladatel i hudební nakladatel, a Gabor Steiner, divadelní sekretář. Očekávám, že si přejí podívati se večer na představení. Klíč ve dveřích předsíně rachotí, sám otevru dvéře u svého pokoje a vítám vstupující. Přinášejí mně překvapující a zajímavé vyzvání.

Ve Vídni, praví, se připravuje na jaro příštího roku Mezinárodní hudební a divadelní výstava.

Odvětím, že mně to není neznámo, že jsme se k ní již přihlásili a že tam pošleme hojně předmětů.

„Ale my chceme ještě o mnoho více," praví pan Berté s úsměvem.

— Více? Bude-li vám milo, pošleme jich tedy ještě více.

„Ale my chceme celé vaše divadlo!"

— Celé divadlo? Snad ne naše divadelní představení?

„Zajisté! Výstava rozšířila velice svůj program. Že bude míti vlastní divadlo, již víte."

— Jest mi povědomo.

„Ale na tom divadle nebude hráti jen nějakou svojí divadelní společností: první evropská divadla se vyzvou, aby tam svými ensembly vystoupila. Uspořádají se v dramatickém umění pravé mezinárodní závody."

Interessantní poselství! Znamenitá myšlénka! A pro nás záblesk věci dávno želané!

Pánové pozorujíce moje příjemné překvapení, stávají se neobyčejně výmluvnými. Není pochyby, že myšlénka vzbudí všady nadšení. Doma i v cizině. Ale naše — rozuměj rakouská — divadla nesmí ponechati palmu cizině. První z nich musí, najisto musí zúčastniti se takovéto umělecké soutěže. Toť jejich povinnost, to jim velí jejich umělecká čest. A země hudby — rozuměj Čechy — musí svojí hudbou vůbec a svými zemskými divadly zvláště vstoupiti do první řady závodících. Pánové Steiner i Berté jsou vysláni od výstavní komise, v níž se skvějí první jména vídeňské společnosti a na slovo vzatých odborníků, zabezpečit výstavě obě dvě divadla a zvláště Národní. — Byl jsem jist, že u mého kolegy ředitele pana Angela Neumanna dodali: „a zvláště německé!" —

Mně se rojily jiskry v hlavě, kůže na čele a na tvářích bezděky se hladila. Ne pro velmi horlivou výmluvnost vyslanců, nýbrž pro vystupující v dáli cíl.

Dal jsem výraz potěšení, že vznikla taková svrchovaně interessantní myšlénka, doznal, že bych velmi rád viděl, kdyby naše Národní divadlo mohlo mít v jejím provedení činnou účast, ale netajil jsem se s nesnázemi, jaké by se kladly v cestu takovému záměru. Velikost podniku, neblahé spory národní a politické, soutěž samých dvorních divadel vídeňských, nepřízeň, s jakou ve Vídni se potkal Dvořákův „Šelma sedlák" a jiné podobné trnky a šťovíky.

Rozumí se, že pánové Steiner a Berté neviděli ve všech těch námitkách a těžkostech ani nejmenší podstaty a že provedení všeho bylo jim pouhou hračkou.

„Chtějte a provede se všechno lehce," pravili, „vaše divadlo směle může vejíti v závody s každým jiným, vaše národní opery budou zajímavy celému světu —"

— který o nich nechce slyšeti.

„Nemůže, protože je nezná. Ve Vídni mu je předvedete na oči a donutíte jej uznati je." —

Nešlo arci prozatím leč o první výměnu názorů. Vyslaní pánové nesli podobné vybídnutí i k zemskému divadlu německému a měli dalším úkolem, zmíniti se v Praze o zřízení zemského komitétu, jenž by si vzal na starost, organisovati obeslání výstavy celého království.

Aby nechyběl zcela určitý podklad k dalšímu jednání, vyžádal jsem sobě písemné vyzvání od výstavní komise vídeňské. Pozval jsem pány delegáty na večer do divadla a do té doby s nimi se rozloučil.

Večer v loži divadelní a na jevišti o vyzvání se mluvilo. Nebyloť při věci tajemství. Mínění se pronášela nejrůznější — rozluštění skrývalo se dosud za obzorem dosti dalekým. Byloť myšlénce projíti ohněm a vodou úvah vůbec, předběžných prací rozhledných, usnesením správního výboru, snad i valné hromady Družstva Národního divadla, případnými rozhodnutími intendance a zemského výboru království Českého — a kromě toho všemi

těmi proudy a stržemi, které se zovou hlasem lidu nebo veřejným míněním, u divadla vždy ještě více než jinde se uplatňujícím.

Moje myšlénky tihly od první chvíle k uskutečnění naskytlé se možnosti. S úvahami o prospěchu podobného skutku byl jsem hotov již před lety.

Oficielní písemný dotaz, byla-li by správa Národního divadla volna, výstavu obeslati, došel ze dne 26. října. Správní výbor Družstva hleděl na zajímavý návrh s pochopitelnou zdrželivostí, ale neprojevil proti němu odporu zásadního, nýbrž svolil v předběžné jednání. Žiliť jsme tou dobou ve výstavním povětří, anať pražská výstava jubilejní, podporovaná všemi instancemi samosprávnými a vládními, těšila se netušenému skoro zdaru. Nevyrůstala tedy kokotice pochyb v první chyíli měrou takovou, aby hned mohla udusiti kynoucí žádanou úrodu.

Intendanci Národního divadla podána žádost za svolení k případným hrám operního ensemblu Národního divadla na jevišti výstavního divadla vídeňského a výstavní komisi zaslána písemná odpověď dne 2. listopadu. Potvrzena v ní ochota Národního divadla, vynikajícím způsobem se zúčastniti Mezinárodní výstavy, vyjmenovány české a jinoslovanské opery, které by Národní divadlo mohlo ve Vídni dávat, i slíbeno, že by k témuž účelu se vybraly i některé české činohry a ballet českého námětu národního.

Současně ukázáno k tomu, že provedení celého záměru záviseti bude nejen na vůli naší, nýbrž i na hledisku, jaké k němu zaujme vídeňská žurnalistika, a na podmínkách, jaké povolí výstavní komise našemu umělecky vábnému, ale také velmi nákladnému podniku. S naší strany jsem některé z nich hned uvedl. Jmenovitě žádala se při nezbytných velikých výdajích značnější záruka peněžná za každý večer divadelní.

Maje před sebou cestu do Vídně v jiných záležitostech divadelních, vyslovil jsem ochotu, dostaviti se k osobnímu jednání i v příčině výstavy.

Na došlé oznámení, že budu očekáván, odebral jsem se do Vídně dne 8. listopadu. Jménem komise vídeňské oznámil mně její stanovisko jednatel její i dolnorakouské průmyslové jednoty

císařský rada pan Auspitzer. Přijal mne velmi roztomile, ale z přednášeného mínění a návrhů komise bylo zjevno, že k dohodě nedojde tak snadno. Vycházeloť na jevo, že komise sobě přeje, aby Národní divadlo se odebralo do Vídně úplně na svůj vrub bez všeliké záruky se strany výstavní komise. Naopak se své strany vyslovila komise ještě přání, aby v Čechách se zřídil ústřední výbor česko-německý, v němž by výstavní komise mohla nalézti podporu nejen mravní, nýbrž i peněžnou.

Slyše tyto proposice neužil jsem žádným směrem dané mi k jednání plné moci, nýbrž jsem je převzal k pouhému vyřízení v Praze. Že by se mohl zříditi v Praze nějaký výbor k mravní podpoře výstavy, nepokládal jsem za vyloučeno. Ale po jistých obětech, k jakým se uvázaly četné osobnosti a korporace v království Českém k pražské výstavě jubilejní, netajil jsem se s pochybou, že odtud s těží bude možná čekati nějaké peněžné přispění k podniku Vídně. Stačilať království Českému úplně ta suma asi 80,000.000 zl. r. m., kterou daněmi odvádělo do Vídně rok co rok. O tom panovala i při jiných největších bojích stále vzácná shoda Čechů s Němci. Každoroční česko-německý poplatek z Čech do Vídně vylučoval i tehdy i jindy všelikou možnost ještě nějakého jiného desátku dobrovolného. —

V Praze utvořil se zemský ústřední výbor pro vídeňskou hudební a divadelní výstavu. Předsednictví v něm přijal Ferdinand princ Lobkowicz, předseda Jednoty pro povznesení hudby v Čechách, za místopředsedy byli zvoleni ředitelé zemských divadel, tedy za německé divadlo ředitel pan Angelo Neumann. Zemský ústřední výbor byl ochoten prospěti zamýšlené výstavě i povšechným vlivem svým na českou a německou veřejnost, na korporace i jednotlivce, od nichž bylo by lze nadíti se jakéhokoli prospěšného spolupůsobení, i nezbytnou při tom prací. —

Ale sebrati pro vídeňskou výstavu fond nějakými obecnými sbírkami vidělo se býti nemožno. Naděje na dosažení značnějších subvencí od sněmu království Českého, obce pražské a České spořitelny ukázaly se rovněž marnými. Vídeňské výstavní komisi nebylo pak lze, anať sama velikými fondy nevládla, přispět ani na uhražení nákladu, jakého by bylo vyžadovalo shánění vý-

stavních předmětů z Čech. Tím zmizela počátkem roku 1892 zemskému komitétu pod nohami půda k obsáhlé a vydatné práci. Když pak ředitel německého zemského divadla pan Angelo Neumann prohlásil, že se svým uměleckým ensemblem vídeňské výstavy zúčastniti se nehodlá a se strany německé vůbec utuchal interes k tomuto podniku, složeno veškero další jednání skoro výlučně na správu našeho Národního divadla a zemský komitét ukončil svoji činnost, dosti slibně počatou.

Hned po mém návratu z Vídně v listopadu 1891 vypracovali jsme si rozpočet výdajů, s jakými by spojen byl sedmidenní pobyt uměleckého i jiného personálu ve Vídni. K úvahám a podávání návrhů zvolena byla komise, v níž zasedali místopředseda p. dr. Jan Růžička a členové správního výboru pánové J. Bouček, I. Schik a já. Po návrhu komise bylo ve správním výboru Družstva usneseno, žádati na výstavní komisi z příjmu každého večera pevných 1500 zl. r. m. pro Družstvo a děliti ostatní příjem na polovic pro výstavní komisi a pro Družstvo. Kdyby výstavní komise na tuto proposici nepřistoupila, měly se žádati z hrubého příjmu — jenž dle stanovených vstupních cen mohl dělat až 3700 zl. r. m. — pro Družstvo dvě třetiny a pro výstavní komisi jednu třetinu.

Ve Vídni nebyli však ochotni přistoupit ani na první ani na druhý návrh a měli, jak tehdy i později se podobalo, vůbec na všechno dosti kdy. — Dne 21. ledna 1892 jel jsem do Vídně společně s ředitelem pražského německého divadla v záležitosti, o které jsem se zmínil již v předchozím oddílu „Výlety do Vídně". Poněvadž nám bylo prodleti po celý týden, použil jsem volného času i pro záležitost obeslání výstavy.

Jednal jsem s pány Auspitzrem i Jaunerem a pozoruje, že ve výstavní komisi není mnoho nálady našim požadavkům příznivé, obrátil jsem se k čestné předsedkyni výstavy kněžně Pavlíně z Metternichů. Podav paní kněžně celkový obraz uměleckého stavu i všech poměrů Národního divadla, docílil jsem slibu, že se všemožně přičiní, aby výstavní komise vyhověla požadavkům správy Národního divadla.

Další návštěvy jsem dělal u známých a jiných vynikajících

Čechů vídeňských jakož i v redakcích jednotlivých žurnálů za tím účelem, abych seznal půdu a náladu ve Vídni k naší případné české výpravě. Nebyloť možno odhodlati se k ní jen pouhou dobrodružnou odvahou, spoléhající pouze na to, co bůh dá a štěstí junácké, nýbrž bylo nutno vyzvěděti, je-li sopečná Čechům půda Vídně pro tento záměr dosti pevná. Slézal jsem tedy schody, vyhledával jednotlivce doma, po hostincích a kavárnách, radil se s ředitelem dvorní opery panem Vilémem Jahnem, regisserem Stollem i jinými divadelníky, jako bývalý a budoucí kolega v žurnalistice vyrážel jsem chutě dvéře i v redakcích, ve kterých do té doby nikdo mne a já nikoho neznal, a pouštěl se za stejným účelem přezvědu do hovoru i s lidmi, o kterých jsem nevěděl, zdali vůbec kdy slyšeli o českém Národním divadle v Praze a zamýšlené divadelní výstavě ve Vídni.

Z rozmluv se zástupci výstavní komise bylo mi zřejmo, že mají skutečný zájem, aby Národní divadlo získali. Opíral se jednak o umělecký význam, jež by mělo pro výstavu účastenství divadla Národního, jednak o vliv, jakým by působilo na návštěvu výstavy i z Vídně samotné i z blízké Moravy a Čech.

Počátkem února dojel z Vídně do Prahy ředitel Jauner pohnout nás k mírnějším podmínkám. Netajil se tím, že výstavě, nemající dostatečných fondů, počítati jest i s nějakým ziskem z divadelních představení. Vyšli jsme tedy výstavní komisi vstříc tím, že jsme přistoupili pro sedm prvních večerních představení na snížení žádaného praecipua na 1000 zl. r. m. a vyrovnali ku vzájemné spokojenosti některé jiné posavadní neshody.

Na sjednaném základě vypracovala vídeňská komise návrh smlouvy a zaslala ji nám k podpisu. Poněvadž ale pojata byla do návrhu některá ustanovení, s kterými jsme nemohli souhlasit a nebylo do něho pojato jiné, dle něhož by nám v neděli a svátek se povolila také odpolední představení, vrátili jsme smlouvu a 19. února poslali do Vídně návrh náš.

Jednání vleklo se — ač výstava měla se otevříti již 1. května — ještě celý měsíc! Teprve 18. března došlo znění smlouvy, jak jsme si ho žádali, načež ihned zástupci našeho Družstva

byla smlouva podepsána a do Vídně vrácena. Podstatná i nejdůležitější její ustanovení byla tato:

„Ředitelství Národního divadla dá v divadle Mezinárodní hudební a divadelní výstavy ve Vídni od 1. do 7. června roku 1892 nejméně sedm večerních a dle možnosti některá odpolední představení, a sice s veškerým svým solovým personálem operním, činoherním, sbory operními, orkestrem a balletem i se svými dekoracemi, kostumy atd. K žádosti ředitelstva Národního divadla prodloužiti se mohou po oboustranném dohodnutí pohostinské hry o tři večery. Z příjmů zapraví se nejprve tantiemy autorské; pak se odrazí při prvních sedmi večerních představeních vždycky po 1000 zl. r. m. pro Národní divadlo, při dalších představeních po 1500 zl. r. m. a zbytek rozdělí se na polovic mezi Národní divadlo a komisi výstavní. Výtěžek z dvorních loží, garderob a programů připadá výstavní komisi, záznamné Národnímu divadlu. Daně a příspěvky k veřejným účelům, zvláště ty, které by předepsány byly od úřadův, jdou na účet výstavní komise. Představení budou vesměs mimo předplacení."

„Před pohostinskými hrami v divadle výstavním nesmí ani Národní divadlo, ani jeho jednotliví členové uspořádati ve Vídni žádná jiná představení. Výstavní komise nesmí před pohostinskými hrami Národního divadla přijmouti do výstavního divadla žádnou jinou mimovídeňskou operu. Řediteli Šubertovi dají se v divadle k disposici kancelářské místnosti a lože komitétu výstavního. Za každé představení, k němuž by nedošlo pro porušení smlouvy s jedné strany, zapraví tato strana pokutu 1000 zl. kromě náhrady případným soudním řízením stanovené. Nemoci a vis major ruší ujednanou smlouvu bez povinnosti náhrady s jedné či druhé strany." —

Podpisem smlouvy zjednán byl konečně pevný základ a bylo nyní možná přikročiti k důležitým a nemalým přípravám. Nejprve stanoveny hry, aby se mohly dle potřeby buď zcela nově nastudovati, neb aspoň znova prostudovati a také ve výpravě, kde nutno, zdokonaliti. Prvotně — a sice již v únoru — byly pro případ dohodnutí určeny opery Smetanova „Libuše", „Dalibor" a „Prodaná nevěsta", Fibichovo a Vrchlického melodrama „Smrt

Redaction des „Fremden-Blatt"
~~Wien, I., Wollzeile 17.~~

Brahnau i. B.
3. Oct. 1896

Sehr verehrliche Direction!

Auf einer mehrtägigen Erholungsreise begriffen, erhalte ich das mir besonders werthvolle Geschenk Ihrer Omadana-Medaille und beeile mich, hiefür innigst zu danken. Es ist mir eine stolze und freudige Erinnerung, daß ich einer der ersten in Wien war, welcher den Ruhm des großen Tondichters Omadana verkündigte und Ihre glänzende künstlerische Entfaltung anerkannt hat. In diesem Sinne begrüße ich mit besonderem Danke Ihre liebenswürdige Aufmerksamkeit und zeichne, mit der Versicherung steter, sympathischer Gesinnung, als

Ihr

ganz ergebener
Oscar Teuber
k. k. Regierungsrath.

Hippodamie", na jeden večer společně Bozděchova veselohra „Zkouška státníkova" a Blodkova opera „V studni". V případě, že by censura vídeňská nepřipustila Bozděchovu veselohru, v níž, jak povědomo, vystupují osoby panovnického domu, určeno bylo místo ní a Blodkovy opery Jeřábkovo drama „Služebník svého pána". Ale k předložení Bozděchovy hry censuře vídeňské nedošlo vůbec pro to, že správě Národního divadla nebylo lze docíliti dorozumění s právním zástupcem her Bozděchových. Určen tedy definitivně Jeřábkův „Služebník svého pána" a pořad oper rozmnožen „Lejlou".

Ku dvěma odpoledním hrám navrhla komise Šeborovu „Nevěstu husitskou" a moje drama „Jan Výrava". Žádal jsem, aby žádná moje práce se nebrala. Chtěl jsem se vyhnouti žárlení a jeho projevům. Zřekl jsem se cti mně prokázané a navrhl jsem, aby místo mého dramatu vzala se některá práce dramaturga Ladislava Stroupežnického. Výbor uznal můj důvod a ustanovil se, že „Výravu" zamění hrou jinou, ale neustanovil kterou. Za mé nepřítomnosti však — dlel jsem na dovolené v Italii — určil dne 7. dubna definitivně, že „Výrava" přece dávati se má. Z toho důvodu, jak se mi později řeklo, aby bylo zřejmo, že v čele Národního divadla stojí spisovatel dramatický. —

Od „Libuše" ustoupeno a „Smrt Hipodamie" nahražena prvním dílem trilogie „Námluvami Pelopovými". Důvodem pro to bylo onemocnění paní Otilie Sklenářové-Malé, při němž dle výroků lékařův nebylo jisto, mohla-li by umělkyně do určené pro Vídeň doby jistě hráti. Posléze určeny obě dvě činohry za odpolední představení o svátcích svatodušních, a to ze zřetele k české části obyvatelstva vídeňského. — Pro případ potřeby vzata do zásoby ruská, ve Vídni do té doby neznámá opera, Čajkovského „Evgenij Oněgin". —

Jakmile bylo jisto, že Národní divadlo do Vídně se vypraví, pokračováno usilovně ve všech nutných přípravách, zvláště uměleckých. Počaty zkoušky nejen děl trochu pozapomenutých, nýbrž i takových, jež byly vezdejším chlebem Národního divadla. Všechna píle soustředěna k tomu, aby každé dílo se zaskvělo svým zrnem ryzím a jasem nejintensivnějším. Hlacené démanty a granáty se

přehlacovaly, aby novým sestavením a kontrastováním ploch vytrysklo z nich ještě více světla, aby se dobylo nových ohňů, barev, odstínů a jemností, aby setřel se nádech prodlením dnův usazený a podložením nových kovových ploch aby skvělost prvních drahokamů i jiných kamenů vystoupila ještě oslnivěji.

Nekonalo se tím arci nic jiného než ta v umění věčně nutná práce stálého zdokonalování, postup věčného a při tom vždy vděčného blížení se nedostižnému ideálu. Je-li ten postup, to tíhnutí k stálému ať skutečnému nebo chvílemi i jen domnělému zdokonalování nutno ve všech oborech umění, jest nutno zvláště v reprodukčním umění dramatickém. Jiná umění výtvarná a s nimi literatura mají tu výhodu proti reprodukčnímu umění dramatickému, že výtvory umělecké jsou vlity v pevné tvary, jimiž trvají aneb aspoň mohou trvati po celou budoucnost tak, jak vyšly ze srdce a mysli umělcovy. Na nich samých netřeba vůbec něco měniti, i když by snad měniti se mohlo. Další pokrok jest možný a zřetelný hlavně, pravidlem výlučně, ve výtvorech dalších, jiných, ať téhož umělce neb jiných soudobých nebo epigonů.

Reprodukční umění dramatické má však ku svým výtvorům látku stále se měnící a výtvory jeho zmírají skoro týmž okamžikem, kterým povstaly. Proto nutno je stále obnovovati a to vždy za jiných poměrů, jiných disposicí, jiného materiálu. Tělo a hlas hercův, hlas a tělo zpěvákův, tento materiál pro výtvory dramatického umění reprodukčního, jaká jest to látka těkavá, tisícerým dobrým a zlým vlivům podléhající, takořka každým okamihem se měnící! A výtvory samy jak jsou prchavy, jak nutno aspoň trochu je fixovati právě jich opakováním a tradicí, a těmi na jisté úrovni je udržující! A co píle a úsilí jest k tomu třeba, aby to, co jest dokonalé, na stejné výši se udrželo, a to, co méně dokonalé, aby na vyšší stupně se uvedlo!

Proto jest zvláště v umění dramatickém — i když by se nehledělo na různé a měnivé názory dob nebo na osobní čerpání nových dojmů z děl samých a na podstatné i nepodstatné výklady jejich — nutna práce věčná a věčně hledící zdokonalovat bez osobní soběstačnosti, ale také bez narážení ducha autorova na kopyto hlediska neoprávněného. —

Vedle studia děl dramatických konáno také všechno, čeho jevilo se třeba ke zdokonalení věrné zevní výpravy. Prohlédnuto všechno od dekorací do poslední rekvisity, sepsáno, co by se mělo nahraditi věcmi novými, práce ustanovena a hned také prováděna. Příliš mnoho nového třeba nebylo. V dekoracích vypravena nově „Prodaná nevěsta" — malíř pan Robert Holzer namaloval nové dekorace dle skic z vesnic v Plzeňsku, jež nakreslil režisér p. E. Chvalovský — a opravil všechny dekorace ostatní, pokud jsme je do Vídně s sebou vzali. Pokud šlo o povšechné ne typické části dekorací, zaopatřila nám něco vídeňská výstavní komise z vídeňských dvorních divadel. K hotovým kostumům a rekvisitám na osm, vesměs komparsových her, bylo třeba dáti zhotoviti jen nemnoho málo nových. Stačilť na výměnu vadných nepatrný náklad 2000 zl. r. m.

Kromě starosti o výstavu živou pečováno také náležitě o sestavení a úpravu věcí, jež měly se vyložiti v oddělení předmětů neživých.

Všechny tyto přípravy k veliké výpravě, dále jednání s intendancí, s vídeňskou výstavní komisí, ředitelem Jaunerem, ředitelstvími drah, s četnými jednotlivci a redakcemi časopisů vídeňských dělo se tím pravidelným postupem, který sám sebou vychází z uvyklosti pravidelné usilovné práci a nějakou mimořádností nevyletí hned ze svých kolejí. —

V týdnu vídeňském měla v Nár. divadle v Praze vystupovati proslulá italská umělkyně dramatická paní Duseová. Bohužel nedocíleno dohodnutí; požadavky umělkyně byly nepřijatelny. Když jednání nevedlo k cíli, ustanoveno v souhlasu s tehdejším intendantem panem drem Janem Jeřábkem, že počátkem měsíce června odbude se v Národním divadle obvyklá, tehdy pouze třináctidenní přestávka letní, určená k poklízení a opravám celé budovy divadelní. —

Všechno šlo klidně bez vystupujících mraků a všeho, cokoli by mohlo vážně hroziti přerušením chystaného mimořádného díla. Sem tam zdvihal se sice prach pochyb, ozýval se ten a onen varovný hlas, kroutilo se hlavami. V lůně samého správního výboru dáván od některých členů výraz bázni, aby neoby-

čejný podnik neskončil úrazem, nedej bože, ztroskotáním. Ale nic nesvědčilo tomu, že by mohl povstati silný proud, kterým by celý záměr mohl býti, ne-li zvrácen, aspoň ohrožen.

Stoje uprostřed všech příprav viděl jsem, že se dějí tak spolehlivě a jistě, že jsem — po velkém napjetí sil v posledním letním a končícím se zimním občase a před větším ještě rozrušením, na jaké ukazovaly poslední týdny před vídeňskou výpravou a její vlastní dny — mohl zcela klidně se odebrati na dovolenou do Italie. Zařídiv ještě v poslední chvíli, čeho se vidělo třeba, a ustanoviv tentokráte, abych stále byl udržován v patrnosti o všech důležitějších záležitostech vídeňské výpravy, opustil jsem Prahu 26. března 1892 s tím, že dne 23. dubna najisto do ní se vrátím. Zpáteční cestu určil jsem sobě předem na Vídeň, abych tam v poslední chvíli před zahájením výstavy očitě všechno seznal a dle nutnosti učinil opatření ve prospěchu našich her. —

*

Když jsem dne 22. dubna 1892 prohlížel vídeňské výstaviště, býval bych zůstal bezmála ztrnulý. Všechno vypadalo tak asi jako den před stvořením světa. Výstava měla se otevříti již dne 7. května a na výstavišti chaos, zmatek a naprostý nedostatek potřebných disposicí.

Hledal jsem místo, které mělo být určeno pro výstavu našich předmětů, ale marně jsem po něm pátral v celé rotundě. Odebral jsem se tedy do kanceláře výstavní komise. Tam nikdo nebyl s to mně udati, kde a jak veliké místo jest našemu Národnímu divadlu přiděleno — ba nevěděli vůbec o naší přihlášce a nenalezli ji.

Jenerální ředitel pan dr. Emil Auspitzer mne odkázal k řediteli panu Oskaru Hefftovi, ten k chefarchitektovi panu Leopoldu Bartelmusovi. Ten hledal a dal hledati svými příručími. Prohlížely se plány rotundy, probírala se korespondence, prohlížely se knihy otisků — ale nikde ani stopy po místě, kde bychom měli své předměty installovati! —

Odebral jsem se k řediteli divadla panu z Jaunerů. Ten po-

krčil rameny, spustil povážlivý chvalozpěv na hospodářství installační a stavební, opakoval, že sám neví, bude-li výstava moci v ustanovený den se otevříti, dával mnoho rad, ale žádnou podstatnou, ku konci rozmluvy se usmíval, chlácholil mne a dotvrzoval, že mně netřeba o nic se starati, že bude všechno dobře, jen abychom všechno do výstavy poslalí a potom že se to installuje. Jak, kdy a kde, arci nevěděl. —

Marna zůstala moje opětná obchůzka po jednotlivých kancelářích a funkcionářích. Nemohouce sobě jinak pomoci, slibovali, že do dvou, nejdéle tří dnů se mi dostane patřičné vědomosti, písemně nebo telegraficky.

Na výstavišti samém nebylo nic hotovo, jednotlivé stavby — kromě divadla a Staré Vídně — sotva počaty, všude plno trámů, prken, ale nikde kusa hotovosti a pořádku. Měl jsem dojem, že výstava nemůže býti do čtrnácti dnů otevřena, a netajil jsem se jím jednotlivým zástupcům jejím při obědě na výstavišti. Ubezpečili mne, že výstava 7. května otevřena bude. „Jak ale," dodali se smíchem, „sami nevíme." —

Opustil jsem výstaviště v Prateru a vrátil se do města, abych tam u svých známých se informoval o chancích výstavy a poznal, co se nad ní vznáší v povětří. Poznal jsem, že interesuje, že se na ni lidé těší, jakožto na něco naprosto nového, do té doby nebývalého — ale poznal jsem také, že se nijak nestala věcí všeho obyvatelstva, nýbrž že se na ni hledí jako na něco, oč starati se náleží jen pánům z výstavní komise. — Co opravdu zajímalo, byla slibovaná a chystaná představení cizích divadel. Vídeň miluje divadla a něco exotického bylo jí tedy vítáno i tentokráte. —

Co do našeho Národního divadla, znova jsem slyšel ubezpečovat od členů komise výstavní i s jiných stran, že můžeme být úplně jisti dobrým přijmutím, to že si Vídeň k hanbě neudělá, aby z národních ohledů nás v ní měly potkati nepříjemnosti. Žurnalistika bude prý vůbec považovati za svou milou povinnost, výstavě prospěti a ne jí uškoditi nemístným nepřátelstvím proti zvaným hostům — a že bude vůbec tuze dobře, když se ve Vídni uvidí něco z brusu nového.

Německé odpovědi zněly mnohem veseleji a důvěřivěji nežli české. V těch do radosti nad příchodem našeho Národního mísila se zdrželivost v prorokování úspěchu, pochyba, zdali německé obyvatelstvo k našim představením valem se pohrne, nejistota, zdali radikální živly německé nedají o sobě nějak věděti. Pokud se tkne Čechů vídeňských, ti že se na nás velmi těší, že již mezi sebou k vůli návštěvě agitují a že jsou ochotni býti nám pomocni ve všem, co jest v jejich moci. —

Vídeň jsem opouštěl s dojmy dosti smíšenými. Viděl jsem, že jsme příkop ještě nepřeskočili a že bude asi třeba ke skoku řádně se rozběhnouti. —

Ale svrchované překvapení čekalo mne v Praze.

Za ty čtyry neděle, co jsem byl z domu, přeskočil tu vítr a se všech stran to svištělo a fičelo — proti uskutečnění výpravy.

Již do Bordighery bylo mně oznámeno, že na 24. dubna jest vypsána mimořádná valná hromada Družstva a sice výlučně k vůli výpravě vídeňské. Zdvihají se prý různé námitky proti ní, vytýká se výboru, že samovolně a nevyslechnuv mínění valné hromady zavázal se k odvážnému podniku a zmáhá prý se bázeň, zdali to ve Vídni dobře dopadne. To znamenalo, že se v úspěch nevěří, že se šíří bázeň před zlými konci a že pod výpravou počíná doma bortiti se podlaha. —

Tak dopadaly najednou nové stíny.

Spěchal jsem do Prahy více zachmuřen nežli když jsem ji opouštěl.

Zaskočiv ráno do divadla a zvěděv, kde se nebe kaboní, ubíral jsem se k desáté do Měšťanské besedy k valné hromadě. Jak obyčejně první se nesešla; druhá počala o jedenácté. Použil jsem hodiny k soukromému sdělování všeho, co jsem ve Vídni poznal a slyšel. Příjemné jsem podškrtával, méně milé tlumil. A z toho, co jsem já v rozmluvách slyšel, vystoupil přede mne obraz nového stavu.

Prahy i venkova chytalo a chytlo se znepokojení. Bázeň o Národní divadlo. Strachovali se o ně, jak obstojí ve Vídni, „kde je dvorní opera a burgtheater“. Netroufali jeho síle, „a i kdyby — vídeňská žurnalistika strhá všechno!“ Národní divadlo, které za

devět let si dobylo takové glorioly, vrátí se z Vídně poraženo — a bude zničeno; ne-li navždy, na dlouho zničeno. —

Ten byl asi základní tón, ze kterého se vypřádalo znepokojení, vznikaly výstrahy a rodily se rady, nechati v poslední chvíli všechny šalebné illuse stranou a do Vídně nejeti.

Politické poměry v měsíci dubnu 1892 přisypávaly na doutnající uhlí nejistoty a bázně výbušný prach.

Vídeňská vláda zakázala českým školám oslavovati třistaletou paměť narození Jana Amosa Komenského. V Čechách byly mysli rozechvěny výsledkem jednání zástupců českých s německými a rozbitím těchto „punktací" na sněmu českém právě v dubnu 1892. Z Vídně došly zprávy, jak tam byl demonstrativním jásotem a fraternisováním přijat kterýsi berlínský zpěvácký spolek. A ku všemu vydala vláda vídeňská nařízení ohledně národního ohraničení kterýchsi okresů v Čechách, v čemž veřejnost česká viděla trhání království k libosti Němcův. Pobouřena zdvihla se k manifestu poslanců, ke schůzím, resolucím a všelikým jiným projevům národní rozhořčenosti proti Vídni. Vše se strojilo k oposici proti vládě Taaffeově. Proti ministru spravedlnosti Schönbornovi podán návrh, aby dán byl v obžalobu.

„A do té Vídně má dnes Národní divadlo jíti?!" zasvištělo proryvně celou ostatní bouří.

Vzpomínáno „zloby Vídně, zvláště její žurnalistiky proti všemu českému"; uváděno na paměť nepřátelské vystoupení německého studentstva vídeňského proti Dvořákově opeře „Šelma sedlák" ve dvorní opeře, ukazováno vůbec na vše, co kdy ve Vídni stalo se nám nepříjemného. —

Všechny tyto odkazy k politickému a národnímu nepřátelství Vídně byly arci ponejvíce jen psychologickým zjevem bezděkého hledání pláštíku, jímž by se zakryly hlavní důvody odporu: bázeň o Národní divadlo a s blížícím se dnem výpravy dostavující se zimnice před rozhodnutím.

Jako při každé větší události i tentokráte fantasie počala svou práci. Tehdejší doba přinesla epidemii dynamitových, pumových a jiných atentátů, vyskytujících se s přišernou bezohledností hned tu, hned jinde, proti zástupcům státních mocí tak

Veleděný pane řediteli!

Zapomněl jsem, Vás žádati, mně ještě
dnes odeslati partiturku k operce:
"Červová stěna". Chci ji na 4 ruce
arrengeoval, a k tomu mám jedině
čas ve venkovském klidném způsobu
života. —
Já sám ji držím za dílo skorem výhradně
nejlepším v posledním čase, a obecenstvo
musí tu zdařilou hudbu poznat. —
Jelikož mně vzácné věci ležejí na srdci, tak
musejí už dnes přijíti na své určené místo
při pakování. —
Odpusťte mou prosbu, a zůstaňte mi
nakloněn, jako jste potěšil Vašeho

Vám

oddaného

Bedřicha Smetanu.

V Praze 24 října
1883.

jako proti nenáviděným odpůrcům osobním. Zmáhala se bázeň, aby z národního záští nedošlo ve Vídni k podobnému útoku proti Národnímu divadlu.

Bázeň rostla tak, že i v saměm správním výboru Družstva Národního divadla horlivý jeho člen pan Fr. Bouček opětovně poukazoval k možnému nebezpečenství nějakého atentátu a důtklivě varoval před výpravou do Vídně. Za doklad, že takový útok není nemožný, sloužila malá příhoda, kterou jsme však před veřejností ukryli. V zimě — právě v době epidemie útoků dynamitem — nalezena byla i v uhlí dodaném Národnímu divadlu dynamitová patrona. Opatrné vyšetřování nevedlo však ku zjištění, byl-li s podložením spojen úmysl zločinný, či dostala-li se naplněná patrona do uhlí jen nějakou osudnou náhodou. —

V divadle, na veřejných místech, ve spolcích, v kruzích soukromých, zejména však v hostincích a hospodách, těchto nejdůležitějších arenkách našeho veřejného života, diskutováno živě o celé záležitosti a skoro všady ve smyslu tajené nebo přímo doznávané bázně. Nebezpečí vidělo se všade a jen velice porůznu pronášeno, „že to snad přece všechno může dobře dopadnout". —

V jednání valné hromady Družstva objevila se různá mínění veřejnosti svým odleskem. Již sama nepřítomnost předsedy ve valné hromadě byla znamením obecné nedůvěry ve zdar záměru. Ačkoli jinak býval hrabě Eugen Wratislaw z Mitrovic ve své předsednické funkci velmi horlivý — za jedné cesty mé zastával mne i v řízení divadla skoro měsíc — do této valné hromady se nedostavil. Nedůvěřoval výsledku, ale nedostavil se, nechtěje vystoupiti proti výpravě. Předsedal tedy náměstek pan dr. Jan Růžička, jeden z těch nemnohých, kteří se nepoddávali pouze heslu, nýbrž skutečně sdíleli přesvědčení, že výprava jest oprávněna a že se zdaří.

Zapisovatel pan I. Schik přečetl zprávu o usnesení výboru stran výpravy vídeňské. Pan J. Ort, který se ujal slova, upozornil, že správní výbor Družstva nebyl oprávněn uzavříti jménem Družstva smlouvu o pohostinských hrách Národního divadla ve Vídni; právo takové že by bývalo příslušelo jen valné hromadě. Před

uskutečněním výpravy varoval, anať půda ve Vídni takovému českému podniku uměleckému není příznivá.

Místopředseda Družstva pan dr. Jan Růžička vysvětlil však, že správní výbor dle stanov k uzavření smlouvy oprávněn byl.

Pan Gustav Hodek dovodil naproti panu Ortovi, že zvláště ve Vídni jest půda příznivá, protože vedle obyvatelstva německého a jinonárodního jest tam veliký počet obyvatelstva českého, jež bude podniku podporou. Navzájem bude míti pro ně výprava vysoký morální význam v ohledu společenském a národním. Řečník bál se jen nutného velikého nákladu.

Proti podniku byl s veškerou rozhodností pan J. Odkolek. Připomenuv, že i ve Francii zdvihá se odpor proti účastenství ve vídeňské výstavě, navrhoval, aby smlouva se zrušila, do Vídně aby se nejelo, a raději aby se zaplatila ustanovená na nedodržení smlouvy pokuta. — Pan G. Hodek, upřímný a rozhodný přívrženec výpravy, naproti tomu upozornil, že Francouzové účastniti se ve výstavě nepotřebují, kdežto nám jest žádoucno, abychom se učinili známými a dobyli sobě uznání ciziny.

Pan František Mikulejský uváděl: Úspěchu hmotného nebude. Vídeňské časopisectvo postaví se proti nám. Nedostaví se tedy ani úspěch mravní, a může dojíti k povážlivé porážce. Následkem toho může valně ochladnouti zápal a láska vlastního národa k jeho divadlu a na jednotlivých místech vezmou sobě z toho osudné záminky proti Národnímu divadlu. Činil návrh, aby se do Vídně nejelo.

Bylo nyní na mně, abych promluvil. Pravil jsem asi toto: Podnik, k němuž se strojíme, jest veliký. Potřeba k němu práce a odvahy. Ty přivedly národ náš na stupeň jeho rozvoje nynějšího. Pracujíce pilně doma, nesmíme při tom omezovati se jen na svůj kruh nejužší, nýbrž chceme-li se domoci větší platnosti ve světě, nutno nám ujímati se každé příležitosti, abychom světu přivedli na oči výsledky své práce. Teď se naskytá výborná příležitost k vystoupení s naší dramatickou tvorbou a reprodukční prací dramatickou. Výstava jest mezinárodní a dojde v ní ku představením různých národů. Jsme ubezpečeni výstavní komisí, že není nám třeba se báti zásadního nepřátelství se strany

vídeňské žurnalistiky. Ujišťuji vás, že můžeme čítati nejen na její objektivnost, nýbrž i na její sympatie a pohostinnost. A poukázal jsem na prospěch umělecký a národní, zvláště pak na prospěch Čechův vídeňských, kteří po zdaru výpravy budou moci osvědčiti, že jsou členy národa, jenž vlastní silou v umění vysoko vystoupil.

Pan Fr. Rašín rovněž se přimlouval za výpravu. Žurnalistika vídeňská má živý interes pro zdar výstavy, nemůže tedy proti nám se obrátiti zásadným nepřátelstvím. Dosáhnouc úspěchu proslaví se Národní divadlo ve světě ještě více než dosud a bude míti z toho i hmotný prospěch ten, že zabezpečí sobě návštěvu cizinců do Prahy příchozích, kteří vídeňskou výstavou na ně se upozorní.

Pan Gustav Hodek kladl důraz na to, že nemáme pracovat a bojovati jen na poli politickém, nýbrž na každém poli duševní práce vůbec. Výsledků politických se dosahuje nejbezpečněji, když národ si získá uznání práce v každém oboru, ať umělecké, či průmyslové neb obchodní či jakékoli jiné. Jestliže dosud protivníci naši sobě nás nevšímali, nezbývá nám leč všude, kde tak možno, vystupovati s našimi úspěchy a vymáhati sobě zasloužené uznání.

Pan Fr. Křižík rovněž se vyslovil s celou rozhodností pro výpravu. Cestuji rok co rok, pravil. Poznal jsem při tom celou řadu velikých, ano prvních divadel cizích. Tvrdím směle, že výkony Národního divadla vyrovnají se výkonům přemnohých cizích velikých divadel. Proč bychom tedy neměli míti odvahy, použíti pozvání nás došlého a podívati se právě tam, kde snad jinak nejsou dosud sympatie k nám tak veliké, jak zasluhují výsledky práce naší? Ale když má Národní divadlo ve Vídni vystoupiti, jest třeba, aby se tak stalo co možná skvěle a důstojně. Nesmí padati na váhu nějaká oběť, nesmí se šetřiti.

I pan dr. J. Herold, zastupující ve valné hromadě obec Kr. Vinohradů, mluvil pro výpravu. Politická situace není sice nejpříznivější, ale interes výstavy sám nedopustí zásadního nepřátelství proti nám. Umělecký tento podnik jest zároveň podnikem všenárodním. Třeba jenom k uklidnění myslí vstoupiti ve styk

s naší žurnalistikou a českým klubem poslaneckým a dále také zachovati podniku veskrze český ráz.

Pan J. Prokopec uznával vysoký stupeň umění Národního divadla, ale bál se, že se mu Vídní uznání nedostane a neúspěch že bude míti povážlivý zvratný účin na Prahu.

Pan I. Schik upozornil, že český ráz pohostinských her jest i zevně zabezpečen ustanovením smlouvy, dle něhož plakáty, vstupenky, programy a texty budou nejenom německé, nýbrž také české.

Když byli ještě promluvili proti výpravě pánové Prokopec a Odkolek, ujal se slova pan prof. dr. J. Durdík. Nesdílí obavy o vídeňské kritice. Při takové mimořádné příležitosti nezadá si zajisté vídeňská kritika tak, aby na místo objektivnosti řídila se jen tendenčním záštím. Snad nebude dívati se na každou jednotlivou věc tak jako my, ale i z toho tvorba a umění dramatické bude moci vzíti jistý zisk, seznajíc úsudek cizí. Kritika vídeňská není nám ostatně ani nyní veskrze nepřátelská. Dokladem toho prof. Edvard Hanslik, píšící ve prospěch umění českého. —

Řečí prof. dra. Durdíka skončila debata více než dvouhodinná. Když byl p. dr. Jan Růžička odporučil ještě schválení podané jí zprávy, stalo se tak devatenácti hlasy proti čtyrem.

Valná hromada šťastně dopadla, všechny důvody svědčící obeslání výstavy dány na nejširší veřejnost, ale — v ústech Prahy i venkova zůstávalo na prvním místě toto „ale“. Až na nečetné výjimky byly mysli zaujaty proti výpravě a všechny důvody opačné zůstávaly zrním házeným na skálu jeho klíčení naprosto uzavřenou. Vídni vůbec se nevěřilo. Pravdu měli jen ti, kdo viděli ve vídeňské výstavě pouze vlčí jámu a v mluvčích pro výpravu jen lidi slepé, vedoucí pro ukojení osobní ješitnosti Národní divadlo do vlčí jámy.

Nedůvěra nakazila posléze i ty členy divadla, kteří byli v první době pro výstavu zaujati a pro ni horlili jako pro věc nepochybného vítězství. Podléhajíce odevšad dorážejícímu názoru nepříznivému, stávali se znenáhla ve věcech výpravy zamlklými, počali věšeti hlavy. Jeden po druhém přicházel ke mně v důvěře, když jiní jej neviděli, a nejprve nejistě, potom ale důtklivě dával na uváženou, nemělo-li by se přece jen od smlouvy ustoupiti. Vše bylo pod dojmem, že při veškeru přičinění výsledek bude nedobrý.

Na práci a přípravy tato stísněnost účinku neměla. Pracovalo se jako doposud pilně dále, s úsilím dvojnásobným. Neboť vedle nového nastudování všech prací určených pro Vídeň nesmělo zapomínati se ani na běžný pořad her. A tak ještě v mě-

síci dubnu se vypravily poprvé Jaroslava Vrchlického „Pietro Aretino“ a Markevičův „Dým života“, Dvořákovo „Rekviem“ a Mascagniho „Kmotr Fricek“. Dne 8. května počaly pak večerními představeními „generální zkoušky pro Vídeň“ Smetanovou nově nastudovanou a nově vypravenou „Prodanou nevěstou“ — dvoustým představením tohoto nezmarného, věčně kvetoucího díla. Dne 12. května následoval Dvořákův „Dimitrij“, 17. Smetanův „Dalibor“, 18. „Jan Výrava“, 20. Jaroslava Vrchlického a Zdeňka Fibicha „Námluvy Pelopovy“, 24. Šeborova „Nevěsta husitská“, 27. Jeřábkův „Služebník svého pána“ a 29. Bendlova „Lejla“.—

V sezení správního výboru dne 6. května upozornil jsem, že by bylo vhod uskrovniti počet oper pro Vídeň. Bylo zjevno, že aspoň některou bude lze opakovati, kdežto naopak nebylo lze sobě tajiti, že z určených ne každá cenou svojí stojí na stejné výši s jinými. Bylo by se při tom ušetřilo i práce s dalším studováním i vzetí velikého scenického aparátu do Vídně. Mínění téhož byli členové výboru pánové prof. dr. Theodor Neureutter, redaktor I. Schik a inženýr J. V. Novák. Ovládl však názor většiny, kterou tvořili pánové místopředseda dr. Jan Růžička, a členové výboru Fr. Bouček, dr. E. Eiselt, dr. J. M. Fleischmann a F. Procházka. Opíral se o důvod, že nutno ve Vídni ukázati, že opera česká se těší poměrně značnému počtu skladatelův. —

Neslyšel jsem ještě o výstavě malé či veliké, aby při ní nechybělo v přípravách hodně zmatků, nedopatření a průtahů. Ale nevím, zdali která v tom vzhledě převýšila Mezinárodní hudební a divadelní výstavu vídeňskou. O věcech důležitých i nepatrných bylo nám vždy desetkráte psáti a dožadovati se nejen splnění našich smlouvou zaručených požadavků, nýbrž i pouhých odpovědí. —

Šlo o výstavu předmětů, jež měla se otevříti 7. května. Dne 4. dubna žádali jsme výstavní komisi za definitivné ustanovení místa pro naši výstavu, ale ještě dne 27. dubna nedošla odpověď Dne 29. dubna odeslali jsme z Prahy první část předmětů drahou jako rychlozboží a dne 2. května odebral se do Vídně vrchní režiser pan F. Kollár, aby na výstavišti intervenoval a předměty installoval pomocí našeho čalouníka Prina, kterého jsme vyslali

Velevážený, a výsoce ctěný

pane řediteli národního českého divadla

v Praze!

Když jsem v letě byl v Praze, chtěl jsem především Vám oustně děkovati za udělení, aby se mně gaže o 300 zl. zvýšila. Setkání s Vámi, ušlechtilý pane, mně Vás odhalil ve všech Vašich ctnostech, tak že jsem ze slzi v oku od Vás se vrátil. V ten den už se mezi námi vyjednávalo, pod jakými podmínky bych chtěl přenechat svou hudební hru: „Libuše" pro otevření nov. divadla. Moje úcta pro Vás ležela v obdivu Vaší šlechetnosti. –

Odpusťte, že musím na prosbu proukázat, která leží víc v událostech divadelních nyní, než když jsem měl tu čest

Vaše šlechetné mysle poznati. —
Vy jste mě tenkráte presentoval bezplatné navštěvi v divadle, v ložích, na sedadle v parketu a. t. d. — Mojí, za veliké tyto dary, pohnute city nemohu popsat. — Mám ale malou prostu pro mně ad personam; — rád bych byl přítomen k prvnímu slavnostnému představení, dne 18 listopádu. Lístky a 50 zl a 40 zl co vstupne mě nejsou možné. — Proto přijedu ve čtvrtek 15ho listopádu, abych s klidem jakým si, tu slavnost 18ho listop sebou slaviti mohl! Snad zůstanu též na opakování Libuši po druhé a snad také po třetí. — Snad se najde ňákej koutek, kde bych nikomu nevadil v divadle, ňákej, — pardon — sloup.
Výrazem nejhlubší úcty mám tu čest, býti na vždy

Vaším

zbožnovatelem:
Bedřichem Smetanou.

Jabkenice 11t listopádu, 1883.

do Vídně nazítří, a s přibráním výstavních dělníků. S čalouníkem zaslána i druhá část předmětů.

O disposicích a stavu administrativy na výstavě promluvil pan Fr. Kollár tímto dopisem ze dne 3. května 1892:

„Velectěný pane řediteli! Hned ráno o 9. hodině odebral jsem se do rotundy, kde jsem byl od císařského rady pana Auspitzra přijmut a kde jsem odevzdal též Vaše odporučení.

Na to v kanceláři druhé dostal jsem volný vstup do místností rotundy. Když pak jsem úsilovně pídil se po našem výstavním místě, přivedli mne až na místo „Ost" a vedli mne k výstavě pana ředitele Angela Neumanna. Já arci protestoval a řekl jsem, že nejsem zde co zástupce německého divadla nýbrž: „des Nationaltheaters zu Prag". Omluvili svou nevědomost v té věci a vedli mne zpět do kanceláře, aby sami nabyli lepších instrukcí. Byl jsem poukázán k inspektorovi výstavy. Ten přisvědčil a poslal hned jiného pána, aby mně místnosti naše ukázal. A ejhle — vedl mne zase k panu Angelovi Neumannovi. Když jsem rozhorleně odmítl tu cestu, musel jsem zase zpět do kanceláře a tam mne vedli k panu architektovi Bartelmusovi. Ten mě také vedl na místo pro nás určené — a hle, zase k panu Angelovi Neumannovi.

„Aber Himmelsak... ich bin Vertreter des Nationaltheaters zu Prag!"

Tu konečně vyšlo z něho, že vlastně nemá pro nás ještě zřízené místo a že museli dříve umístit cizí divadla, ba že ani místnost Hoftheatru není ještě upravena.

Já na to: „Also wann können wir auf eine definitive Antwort reflektiren?"

— Morgen.

„Also gut, morgen."

Tohle tahání trvalo od 9 až do 1 hodiny. Zítra půjdu do rotundy, abych lépe pochodil —.

Co se výstavy týče, zdá se mně býti v prvních počátcích. Jen že o kostumech tam není počuchu; snad že je později vystaví. Nejvíce tam vystavují podobizny umělců, staré malované a fotografie, tabelly, knihy, sochy, instrumenty nanejvíce staré.

Máte-li Vašnosti ještě nějaké instrukce mi dát, račtež mi telegrafovat nebo psát. Váš telegram jsem obdržel. S veškerou úctou Vašnostem oddaný Kollár. —"

Telegram se týkal odeslání praporu, který s sebou přinesli američtí Čechové při své první výpravě do našeho Národního divadla a zaslaných podobizen našich divadelních umělců.

Aby vůbec se zajistilo Národnímu divadlu nějaké místo, telegrafoval jsem v té příčině hned předsedovi výstavy markraběti Pallavicinimu, čestné předsedkyni kněžně Pavlině z Metternichů, jenerálnímu řediteli dru. Auspitzerovi a neméně architektu Bartelmusovi. Pánové z výstavní komise jednali s p. Kollárem již o odložení naší výstavy. Pouze osobním zakročením paní kněžny Metternichové docílili jsme, že také naše výstava se mohla v čas installovati. Jinak bychom bývali milostivě připuštěni až po oficielním zahájení výstavy, což bychom arci byli s nejuctivějšími díky odmítli. —

Opisu uzavřené a námi podepsané smlouvy s legalisovanými podpisy zástupcův vídeňské výstavy nemohli jsme docíliti leč po opětných nejdůtklivějších urgencích.

Dne 22. března dožadovali jsme se, aby ve smyslu výstavních ustanovení pojistila výstavní komise náš fundus instructus k našim pohostinským hrám na sumu 110—120.000 zl. Ale i provedení této tak důležité věci odkládala výstavní komise tak, že ještě 27. května nebylo nic pojištěno. Teprve v poslední chvíli jsme toho dosáhli.

Přímý odpor ve výstavní komisi povstal proti našemu smlouvou zaručenému požadavku, aby na divadelních plakátech, vstupenkách a programech byl nejen text německý nýbrž i český. Zvěděv o úmyslu komise dáti všady jen text německý, telegrafoval jsem a dne 11. května i velmi důtklivě jsem psal, poukazuje na přímou povinnost komise k textům českým.

Stěžuje si při tom vůbec na průtahy v příčině každé maličkosti, pravil jsem, že by při takovém jednání komise bylo lépe, kdybychom s obou stran odstoupili od záměru pohostinských her Národního divadla ve Vídni. „Já aspoň jsem unaven a úplně disgustován bezohledným jednáním, dle něhož by ani

naše předměty nebývaly installovány v den otevření výstavy, kdyby v poslední chvíli nebyla intervenovala kněžna Metternichová. My činíme všechno, ale se strany výstavní komise není patrna ochota.“ — Žádal jsem ředitele pana Jaunera naléhavě, aby prostředkoval mezi námi a komisí. —

Věděl jsem, že výstavní komisi záleží na našich pohostinských hrách a proto jsem použil malé hrozby s odstoupením od smlouvy. Tato douce violence nezůstala bez účinku — výstavní komise českým textům více se nevzpírala. —

Nemoha sobě vysvětliti celou tu liknavost a neochotu jen zmatkem v přípravách, bál jsem se, aby malý zřetel k našemu velikému podniku v některé chvíli nestal se nám osudným úskalím, a napjal jsem tím více pozornost. Nebývaloť by konečně při tehdejších politických poměrech nic divného, kdyby z té nápadné pasivnosti komise bylo v poslední chvíli se vylouplo něco aktivně nepříznivého. —

Dne 6. května — den před otevřením výstavy — došel nás z Vídně list, jímž se nám ohlašovalo násilí, jestliže do Vídně přijedeme. Při podobných příležitostech, kdy za napjatých poměrův ať sociálních nebo politických se chystá něco mimořádného, nejsou výhrůžky žádnou zvláštností. Nebyl jsem tedy obsahem listu příliš překvapen, ale chránil jsem se dáti o něm širší vědomost. Podobně jsem mlčel o divné ochotě výstavní komise, abych nedal potravu bázni a odporu, jež v Praze proti výstavě stále více se zmáhaly. —

Přesvědčení, že Národní divadlo ve Vídni pluje vstříc uměleckému ztroskotání a tím vůbec ke katastrofě, vládlo tak, že čtyři členové Družstva Národního divadla podali k místodržitelství protest proti ustanovené výpravě a žádost, aby místodržitelství svou mocí jí zabránilo. —

Učinili tak ne snad z nějakého nepřátelství ku správě divadla, nýbrž jen z bázně, že Národní divadlo vezme ve Vídni velikou pohromu, a tedy v nejlepším úmyslu divadlo zachrániti. Byli to pánové František Mikulejský, Jindřich Odkolek, Josef Ort a Jan Prokopec. Dnes po deseti letech všechny je kryje země. —

Nebylo sice bázně, že by úřady mohly nepříznivě zakročiti

ve zmíněné právě věci; neboť správa divadla postupovala v ní úplně v mezích společenské smlouvy Družstva. Krok proti výpravě mohl míti jen ten účin, že vzbudil proti ní v celé veřejnosti ještě větší nejistotu a bázeň, nežli bylo doposud. Na nás působil arci jen tak, že všechno, co se týkalo výpravy, dělo se nadále s opatrností dvojnásobnou, a že se nespustilo se zřetele nic, co mohlo jí i jen dost málo prospěti neb ublížiti. —

Osudným ohrožením celého úmyslu stávala se však v poslední chvíli překážka do té doby ani ve výstavní komisi vídeňské ani v Praze netušená.

Koncem prvního týdne měsíce května donesly vídeňské časopisy z nenaděje zprávu, že úřady nepřipustí na jeviště výstavního divadla dekorace, jejichž tkanivo by nebylo prosyceno chemickou látkou ohnivzdornou. Po ohromném neštěstí, které se sběhlo ve Vídni při požáru tamního Ringtheatru, stalo se vůbec ve Vídni zákonem, že se nesmí v divadlech používati dekorací leč impregnovaných, ohnivzdorných.

Nutno hned doložiti, že ta ohnivzdornost byla ponejvíce jen domnělá. Neboť zkouškami se dokázalo, že chytaly i dekorace impregnované. Sůl, jež měla zabraňovati spalitelnost plátna, užíváním dekorací z nich se vyprášila, tak že po krátké době o skutečné ochraně proti ohni nebylo řeči.'

Jinak impregnování, které by aspoň nějakou krátkou dobu účinkovalo, vyžadovalo velikého — a při tom pro dobu pozdější bezúčelného nákladu. Naprosto nespalitelné dekorace bylo by možno zhotoviti jen z asbestu — tedy z látky tak drahé, že z potřeby divadelní předem se vylučovala.

Z té příčiny v Praze ani nedošlo k úřednímu nařízení, aby dekorace divadel byly impregnovány.

Jakmile jsem četl zprávu vídeňských listův, oznámil jsem řediteli Jaunerovi telegraficky a písemně, že používáme v Národním divadle s úředním svolením dekorací neimpregnovaných, a tázal jsem se, bude-li nám dovoleno s nimi do Vídně přijeti. Žádal jsem jej, aby sobě neobtěžoval vymoci k tomu dovolení, poněvadž jinak naše výprava by stala se nemožnou. Odpověď zněla, že dekorace neimpregnované naprosto se nepřipustí. —

Tím nadešla nová kritická chvíle. Z bázně vyšlá agitace proti vídeňské výpravě zmohla se v Praze tak, že myslím jen poněkud nerozhodným mohla býti vítána každá záminka, kterou by výprava i jen zdála se nemožnou.

Správní výbor Družstva jednaje o ní opětně ve schůzi ze dne 13. května vzal nejprve na vědomí rozpočet cesty vídeňské penízem 16.926 zl. r. m. výdajů, nečítajíc v to běžné gáže a 15.050 zl. r. m. příjmů. Doprava osob byla dle ujednání s drahami vypočtena na 1225 zl., doprava dekorací a kostumů po dráze na 300 zl., diety členstvu za 9 dní 14.400 zl. a nepředvídané výdaje 1000 zl. Z příjmů se počítalo na sedm večerů po 1675 zl., tedy úhrnem 11.725 zl. a na dvoje odpoledne při polovičních cenách úhrnem 2325 zl. Na domy úplně vyprodané ani večer ani odpoledne se nemyslilo.

Poněvadž bylo tedy nyní také zjevno, že nějaký značný finanční schodek nehrozí, usnesl se výbor znova, že do Vídně jeti se má — „ač-li nebudou vaditi nepřekonatelné překážky a nebude-li úřad trvati na impregnování".

Již ta okolnost, že po hotové smlouvě a po usnesení valné hromady ze dne 24. dubna výbor dne 13. května se opětně usnášel, aby se do Vídně jelo, byla dostatečným příznakem rostoucí nejistoty. Doloženo bylo v usnesení výslovně, kdyby úřad na impregnování trval, že „se do Vídně nepojede. Při tom chová správní výbor přesvědčení, že neruší smlouvu, nehodlá-li dekorace dát impregnovati. Neboť: V Národním divadle koná se ve smyslu zákona každý rok prohlídka a nikdy nebylo zakázáno užívati dekorací neimpregnovaných; dekorace impregnováním by se zmařily; dekorace jsou majetkem zemského výboru, který impregnování nedovolí; pro krátkost času nelze vůbec provésti impregnaci." —

Výbor hradil tímto usnesením a připojenými důvody sebe i Družstvo pro nejhorší případ, nejsa ve svém nitru ještě ani sám definitivně rozhodnut, zda výprava určitě se má provésti či má-li se od ní odstoupiti. Neboť v té stále kritičtěší době, kdy každá hodina přinášela nové třaskaviny a povětří každou

chvíli se stávalo prudčí, mohla i nějaká náhodná věc způsobiti skutečně výbuch a v poslední minutě rozbíti všechno. —

Kdyby bývalo možno, bývalo by prospěšno býti posledních čtrnácte dní současně ve Vídni a v Praze. Doma k vůli stálému dozoru na práce a rozhodování o pilných a neodkladných záležitostech větších a menších i k vůli neutralisování vlivů nepříznivých — ve Vídni k odklízení překážek odtamtad vycházejících. Až dotud bylo mé přítomnosti třeba více v Praze. Ale rozkaz impregnace zatlačoval vše ostatní do pozadí a velel okamžitě do Vídně.

Dva dny před tím poslali jsme dolnorakouskému místodržitelství do Vídně žádost náležitě zdůvodněnou, česky a německy psanou, aby nás osvobodilo od povinnosti impregnovati a rozhodnutí své aby nám oznámilo telegraficky. Počaloť již všechno hořeti. —

Večerním vlakem 13. května vybral jsem se do Vídně a nastoupil tam časně ráno svoji pouť. Nejprve jsem se ještě znova informoval u ředitele Jaunera a ve výstavní kanceláři. Potom jsem jel k magistrátu, místodržitelství a ministerstvu vnitra, hledaje pomoc všady, kde jsem domníval se viděti k ní pramen neb aspoň pramének. Všude velkoměstská ochota k vyhovění, ale nikde určitá toho možnost.

Nejpříznivější byl místodržitel hrabě Kielmannsegg. Ten byl k vůli výstavě naší výpravě tak nakloněn, že by zajisté býval sprostil Národní divadlo povinnosti impregnovati dekorace, kdyby býval mohl rozhodovat osobně a použitím nějaké páky, jíž by závorka zákona jen trochu se dala nadzdvihnouti.

Ale rozhodnutí záleželo na zemské divadelní komisi, zákon zněl docela určitě — a děsné zahynutí několika set lidských životů ve vídeňském Ringtheatru nezběhlo se ještě tak dávno, aby již bývalo zapomenuto. —

Přes to všechno přízeň místodržitelova a nepopíratelná dobrá vůle ostatních úřadů ve věci zúčastněných dávala mi jistou naději. Dosáhl jsem především toho, že na rozkaz místodržitelův ihned bylo svoláno k 16. květnu sezení zemské divadelní komise a proti veškeré byrokratické zvyklosti zcela mimořádně povoleno,

[illegible] Národního [illegible] a [illegible] naprno. Litera [illegible] pro případ [illegible] v cestě dobré vůli [illegible] impregnovati se musí.

[illegible] a dostal [illegible] že našel jsem [illegible] ženou. Ale ani tento [illegible] výběru. Měl za [illegible] aby pokud [illegible] Poslal jsem telegram [illegible] jim bude lze ně- [illegible] osvobození [illegible] z nesnází vý-

[illegible] se našich originelních deko- [illegible] dekorací, jež by se podařilo vy- [illegible] impregnovati. Podařilo se mi za- [illegible] intendant dvorních di- [illegible] krajan [illegible] Bezecny svolil, že si můžeme [illegible] a zvláště z opery všechny dekorace, [illegible]. A konečně jsem našel i látku im- [illegible] a lacinou.

[illegible] jako ta, které použil berlínský „Deutsches [illegible] ve [illegible] divadle právě se [illegible], že jen impregnování dekorací k „Pohádce [illegible] přišlo na 7[illegible] r. m. Moje laciná impregnační [illegible] byla sice nepochybně ani tak spolehlivá jako ona drahá. [illegible] skutečnou [illegible] neobyčejnou benevolenci všech [illegible] k naší [illegible] výpravě, nabyl jsem přesvědčení, že kontrola impre[illegible] nebude se prováděti s drakonickou přís- ností — a že [illegible] rozkazu dostačí pouhá forma provedení.

[illegible] několik vídeňských divadel, abych nalezl někde dobrý a laciný recept na impregnační látku, dostal jsem dne 17. května [illegible] nejlepší, nejlacinější a pro dekorace nejméně škodný od

VILÉM JAHN.

abych do plné schůze se dostavil a v ní žádost Národního divadla ještě ústně hájil. Učinil jsem tak. Ale vše zůstalo marno. Litera zákona a zřetel k tomu, že jde o divadlo dřevěné, pro případ ohně svrchovaně nebezpečné, stály neúprosně v cestě dobré vůli komise. Bylo ustanoveno, že dekorace impregnovati se musí.

Telegrafoval jsem do Prahy rozhodnutí a dostal obšírným telegramem odpověď od správního výboru Družstva, že následkem toho výprava Národního divadla jeví se nemožnou. Ale ani tento telegram nepodával ještě poslední rozhodnutí výboru. Měl za hlavní účel, nátlakem na výstavní komisi způsobit, aby pokud možná přece od impregnace se upustilo. Předložil jsem telegram zástupcům výstavní komise doufaje, že snad jim bude lze nějakými mimořádnými kroky přece ještě nám vymoci osvobození od impregnování. Ale výstavní komise neviděla z nesnází východu žádného.

Nezbývalo tedy leč buď vzdáti se našich originelních dekorací a hleděti sobě vypomoci dekoracemi, jež by se podařilo vypůjčit a stlouci ve Vídni, neb impregnovati. Podařilo se mi zabezpečiti se obojím směrem: generální intendant dvorních divadel vídeňských náš krajan baron Bezecny svolil, že si můžeme vypůjčiti z dvorních divadel a zvláště z opery všechny dekorace, kterých bychom potřebovali. A konečně jsem našel i látku impregrační — neškodnou a lacinou.

Nebyla tak drahá jako ta, které použil berlínský „Deutsches Theater", jehož pohostinské hry ve výstavním divadle právě se děly a jež stála tolik, že jen impregnování dekorací k „Pohádce zimního večera" přišlo na 720 zl. r. m. Moje laciná impregnační látka nebyla sice nepochybně ani tak spolehlivá jako ona drahá. Ale seznav skutečnou a téměř neobyčejnou benevolenci všech úřadů k naší zamýšlené výpravě, nabyl jsem přesvědčení, že kontrola impregnování nebude se prováděti s drakonickou přísností — a že na literu rozkazu dostačí pouhá forma provedení.

Sběhav několik vídeňských divadel, abych nalezl někde dobrý a laciný recept na impregnační látku, dostal jsem dne 17. května ráno nejlepší, nejlacinější a pro dekorace nejméně škodný od

VILÉM JAHN.

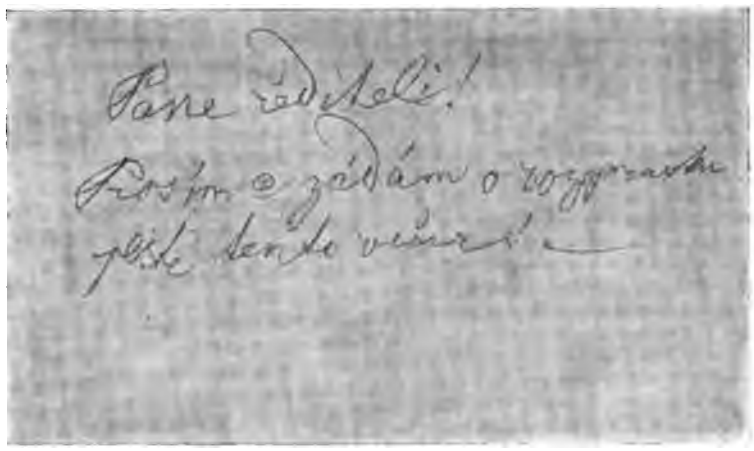

pánů Müllera, sekretáře, a Planera, inspektora vídeňského „Deutsches Volkstheater".

Dodatečně mne kdosi výslovně ubezpečil, že nebude snad ani tak záležeti na impregnační látce, jako na tom, aby na dekoracích všude bylo napatronováno „Impregnirt" — to slovo, třeba neimpregnováno, že bude dělat divy. A tak konec konců rozprchla se hrozivá chmura a zbyla po ní jen usměvavá obloha. —

V pravdě usměvavá. Neboť propluv skalnatými proudy impregnace, nabyl jsem prodlením těchto čtyř dnů ve Vídni další jistoty, že Národní divadlo tam bude přijato dobře. —

Již z Prahy rozestřeli jsme sítě, jimiž bychom sobě zachytili interes a pomoc jednak se strany vídeňské žurnalistiky německé, jednak se strany vídeňských Čechů. Za tím účelem obrátili jsme se nejprve dopisy ku všem denním žurnálům vídeňským zejména k listům „Fremdenblatt", „Wiener Allgemeine Zeitung", „Extrablatt", „Presse", „Wiener Zeitung", „Vaterland", „Neue Freie Presse", „Deutsche Zeitung", „Neues Wiener Tagblatt", Szepsův „Wiener Tagblatt", „Deutsches Volksblatt", „Das interessante Blatt", „Österreichische Volkszeitung" a valně rozšířený nedělní a pondělní „Sonn- und Montagszeitung".

V zaslaných dopisech naznačili jsme velikost podniku a žá-

dali o sympatie k němu a mravní podporu. Později jsme udržovali zasílanými telegramy všechny tyto žurnály v patrnosti o všem, co nám bylo pro výpravu důležito.

Pokud se tkne Čechů vídeňských, požádali jsme za účinnou pomoc všechny důležitější spolky vídeňské. Byly to „Slovanská beseda", „Komenský", „Pokrok", „Klub rakouských národností", „Jednota politických českých spolků vídeňských", „První česká politická jednota", „Občanská beseda v Leopoldově", „Kolár", „Záboj", „Lumír", „Blaník", „Sokol vídeňský", „Akademický spolek", „Národ" a „Národní beseda". Mimo to zaslány dopisy některým jednotlivcům, z nichž zvláště pánové Maruška a Hromádka horlivě se ujali potřebných prací a zůstávali s námi v nepřetržitém spojení písemném. Rozumí se, že jsme nezapomněli na časopisy „Věstník", jehož redaktor pan Cinert horlivě pro věc působil, a „Parlamentär".

Používaje chvil, zbývajících mně po jednání s úřady, objížděl jsem všechny redakce a promluvil s celou řadou osobností. Vzácnou ochotu osvědčil mně k tomu Pražan ve Vídni bydlící, vládní rada pan Jan Lukeš, tehdy spoluredaktor „Wiener-Zeitung". Navštíviv také jej — znali jsme se již z doby, kdy počátkem let sedmdesátých vydával v Praze týdenník „Die Nation" — nalezl jsem v něm horlivého pomocníka ve všem, kde bylo třeba se orientovati o místních pro naši věc důležitých poměrech a osobnostech.

Pan Lukeš sestavil mně celou řadu jmen redaktorů, kritikův a jiných členů důležitého cechu veřejného mínění vídeňského i vídeňských dopisovatelů cizích listů, k nimž pak jsem osobně se obracel. K některým mne i uvedl. Ku kterým listům a jednotlivcům dojíti nestačil čas, odložil jsem návštěvy u nich na podruhé. Byloť mi zřejmo, že od této chvíle, nezvrátí-li se v posledním okamžiku celá výprava, bude mne více třeba ve Vídni nežli v Praze.

Redaktoři a kritikové vídeňských časopisů, které jsem buď skutečně přepadl, aneb u nichž můj zlý úmysl se zmařil jen náhodou jejich nepřítomností v bytech nebo redakcích, byli pánové dr. Oskar Teuber z „Fremdenblattu", dr. Frýdmann, chefredaktor

„Fremdenblattu", dvorní rada Freiberg v ministerstvu vnitra, nebožtík Albert rytíř Herrmann, kritik, a redaktor Adolf Löwe z „Neue Freie Presse", kritik dr. Paumgarten a chefredaktor vládní rada B. Uhl z „Wiener Zeitung", chefredaktor von Spiegel a kritik dr. J. Königstein z „Extrablattu", kritik dr. Th. Helm a chefredaktor dr. Ad. Gutenbrunn z „Deutsche Zeitung", chefredaktor A. Vergani z „Deutsches Volksblatt", kritik dr. Hirschfeld, chefredaktor Lecher a redaktor H. Klein z „Presse", A. Kauders operní skladatel a kritik, Heinrich Osten, kritik, a dr. Ed. Wengraf, chefredaktor z „Wiener Allgemeine Zeitung", Max Kalberg a V. Frey, kritikové, a chefredaktor V. Singer z „Neues Wiener Tagblatt", Berchtold Frischauer, kritik, Szeps, chefredaktor, a Landesberg, redaktor „Wiener Tagblatt", chefredaktor dr. J. Haman z „Vaterlandu", chefredaktor „Sonn- und Montagszeitungu" Alex. Scharf, Balduin Bricht, kritik, a Kravani, chefredaktor z „Österreichische Volkszeitung", Em. Kavka, redaktor „Allgemeine Kunstchronik" a j.

Mimo to dílem osobně dílem písemně jednal jsem se chefem korespondenčního bureau vládním radou Hahnem, se zástupci listův „Montagsrevue", „Sonn- und Feiertagscourier", „Das interessante Blatt", „Extrapost", „Montagsblatt" a s dopisovateli mimovídeňských žurnálův a listů odborných. Byli to pánové: předseda syndikátu korespondentův cizích žurnálů W. Herrmann, dopisovatel „Berliner Tagblattu", Obogi („Gazeta Narodowa"), Leon Schwarz („Moskevskija Vědomosti"), Paul d'Abrest („Temps"), G. Smolskl („Nowa Reforma" i „Kraj"), dr. Zipser („Kurjer Polski"), dr. Johannes Horowitz („Daily Chronicle"), Slop („Secolo" i „Tribuna"), dr. Fels („Gegenwart"), Leo Salkind („Petěrsburgskija Novosti"), William Eduard Lavino („Times") a j. —

Uvádím jména osob i listů nemaje jinak možnosti odvděčiti se jim za jejich laskavost, objektivnost i mnohým za to, že vydali pravdě svědectví o umění národa našeho, ačkoli jinak stáli přikře proti našim snahám politickým a národním. Nevím ani, zdali ještě některých jsem nezapomněl a neopominul.

Z četných návštěv soukromých vzpomínám jen návštěvy u zesnulého krajana našeho prof. dra. Alberta. —

Kdekoli jsem jednal se zástupci žurnalistiky, zevšad zněly mi v odpověď variace thematu: „Přejeme divadelní výstavě, vaše výprava bude Vídeň velice zajímati, přijeďte, uvidíme vás rádi."

Tím jsem byl uspokojen. Vše ostatní jsem čekal od našich oper, zvláště Smetanových, od úrovně reprodukčního dramatického umění našeho Národního divadla, jíž jsem byl sobě jist, a od národního půvabu našich prací i jejich pro cizinu originelní výpravy.

K rozšíření známosti o naší výpravě do Vídně přispěl také sv. Jan Nepomucký. Totiž jeho den 16. května. Já vůbec na sv. Jana přes všechny Tomky, Nerudy a Herbeny rozhodně držím. To proto, že všady v cizině jsem potkával tohoto našeho krajana. O žádném jiném našem svatém nikde nevědí — hnedle jako o nás samých — ale sochy sv. Jana z Nepomuka nalezneš v Italii právě tak jako ve Francii, v Uhrách ba i v samých katolických zemích německých.

Dopoledne na jeho svátek, jejž arci ve Vídni nesvětí, majíce tam jen svého svatého Leopolda, jel jsem ze sezení zemské divadelní komise na výstaviště. Cesta vede mimo kostel sv. Jana Nepomuckého v Leopoldově. A tak jsem si bezděky vzpomněl, že je v Praze pouť, svatý Jan náš krajan, a pomyslil jsem si: „Vidíš, svatý Jene, mně je teď pořád ještě skoro tak asi jako tobě, když tě chtěli hoditi s pražského mostu do vody. Což kdybys takhle chtěl přispěti k tomu, aby ty zdejší nejhorší jazyky tentokráte aspoň mlčely, když by už nechtěly chváliti tebe a nás, a s námi tvými krajany aby to dopadlo bez utopení v Dunaji?"

Nevím, zdali sv. Jan o můj povzdech v nouzi se staral, ale za nějakou chvíli došlo ku vzácné a příznivé náhodě. Dojev k výstavě ubíral jsem se rotundou kol kanceláří výstavy doléhat opětovně na to, aby naši výstavu předmětů, kterou původně umístili velmi nepříhodně, přeložili konečně na místo lepší. Ale v tom mne kdosi upozornil, že právě přibyla císařovna Alžběta a hodlá sobě prohlédnouti celou rotundu. Celá výstavní kancelář byla na nohách. Vše bylo vyburcováno právě před chvílí, ježto císařovna svůj příchod nedala oznámiti. Nikde proto fraků a

řádů — mohl jsem tudíž také já po případě pozdraviti vznešenou paní bez hávu slavnostního.

Obrátil jsem se tedy a spěchal k naší výstavě. Císařovna došla i k ní, dr. Auspitzer mně představil, panovnice interesovala se zvláště o naše památky historické a prapor Čechův amerických, nade všechno ale o naši chystanou výpravu do divadla výstavy. Vysoká postava vládkyně zdála se býti ještě štíhlejší v jejím prostém černém obleku. Vlídně kladla otázky, přívětivě vyslechla zodpovídání jich a blahosklonně ukončila rozmluvu.

Když císařovna se vzdálila, napsal jsem o její návstěvě v našem oddělení a zaslal do všech denníků vídeňských obšírný telegram, jenž přispěl ve Vídni svou měrou ke vzbuzení obecné pozornosti k chystanému příjezdu Čechův do výstavního divadla. —

Vyřídiv všechno na štěstí dobře, jel jsem tentokráte z Vídně domů již s jistým klidem — spal jsem skoro po celou dobu noční jízdy. Dospěl jsem přesvědčení pevného, nepřeběhne-li nám přes cestu něco úplně nepředvídaného, že můžeme býti jisti úspěchem. Kdyby za těch několik dní v Praze byl nastal proud výstavě zcela nepříznivý, byl jsem připraven nasaditi všechno, abych jej překonal. V tom smyslu netajil jsem se také v Praze s tím, že jsem odhodlán vzdáti se v Národním divadle svého místa, kdyby mělo v poslední chvíli s výpravy sejíti. Ale na štěstí výprava se nezhatila: výbor, přeje jí svou většinou, usnesl se, že impregnování má se provésti dle návodu, jejž jsem z Vídně přivezl, a čtyřem proti dvěma hlasům rozhodl, že do Vídně se pojede.

Poněvadž nebylo možná dostati v Praze dosti chemikalií k impregnování dekorací potřebných, objednaly se telegraficky z Vídně, Berlína a ještě z jedné továrny, tuším z Ústí n. L., pracováno od rána do večera a docíleno, že v týdnu byla celá potřebná spousta dekorací skutečně impregnována a kromě toho opatřena oním nejdůležitějším nápisem „Impregnováno".

Jsa úplně jist objektivným přijmutím a pohostinstvím ve Vídni a doufaje pevně ve zdar celého uměleckého podniku, přál

jsem sobě, aby i všechno členstvo divadla uvěřilo, že výprava do Vídně není dobrodružným zájezdem na život a smrt. Svolal jsem je tedy do foyeru Národního divadla, vyložil, že můžeme klidně se nadíti nestranného přijmutí ve Vídni, že se nečíhá na nás s úmysly nepřátelskými a že při jménech a dílech Smetanových, Dvořákových, Fibichových, Vrchlického a Jeřábkových a při výši, na jaké stojí reprodukční umění Národního divadla, můžeme s úplnou důvěrou ve vítězství do Vídně se odebrati.

Dnes že výsledek již nezávisí na ničem jiném leč na tom, aby ve Vídni se provedla všechna připravená díla tak, jako na jevišti Národního divadla v Praze — tak umělecky, s týmže temperamentem, s týmiž uměleckými výkony jednotlivců a s týmže podřizováním se celkovým obrysům, a především s úplnou volností bez veškery nejistoty a tremy. Nemohl jsem nedodati, že na nás všechny a na každého jednotlivce zvláště hleděti se bude ve Vídni jako na representanty celého českého národa a že naše umělecká výprava jest proto zároveň národním posláním, jemuž prospěti a případně uškoditi může každý jednotlivec.

K moderním maximám válečnictví patří také, aby v čas války všechny voje, od prvních náčelníků až do prostých bojovníků co možná nejvíce byli proniknuti myšlénkou, za kterou se bojuje, a znalostí účelů a cílů jednotlivých bitev a bojů. —

Aby se přispělo co možná nejvíce k vědomosti o tom, jakého zrna a řádu jest naše Národní divadlo, napsal jsem brožuru „Královské české zemské a Národní divadlo v Praze", jež vyšla česky a německy. K rozšíření správných vědomostí o české hudbě dal jsem zakoupit a spolu s onou brožurou rozeslati Chválův spis „Čtvrt století české hudby". K prodeji u divadelní pokladny ve Vídni připraveny německé výtahy libret, české originály knížek operních a německé překlady melodramatu Fibicha-Vrchlického a českých dramat.

Ve Vídni objednal jsem od malíře pana Eduarda Veitha barevný obraz k plakátu, jenž měl předem ohlašovati všechny naše pohostinské hry.

V Praze zůstal jsem do 21. května a 22. odjel opět do Vídně. K vykonání návštěv dalších, k opatření všeho, čím by se mohlo

přispěti ku všestrannému zdaru našich her, a k zařízení mnohých důležitých jednotlivostí (úprava orkestru, jejž bylo nutno rozšířiti atd.).

Nejprve zabezpečil jsem sobě slyšení u protektora České Akademie arciknížete Karla Ludvíka, abych mohl pozvati tohoto příznivce našich českých snah osvětových k návštěvě našich představení. Dále vykonal jsem návštěvy u arciknížete Ludvíka Viktora, jenž znal Národní divadlo ze svých návštěv v Praze, u ministr-presidenta hraběte Taffea, ministra-krajana dra. Aloisa Pražáka, u purkmistra vídeňského dra. Prixe a na jiných místech oficielních, zejména také v kabinetní kanceláři panovníkově. Pouze k policejnímu presidentovi jsem nešel. Byl jím nebožtík rytíř Stejskal, bývalý policejní ředitel pražský — a mezi námi dvěma ležel z doby jubilejní výstavy roku 1891 nemilý později jemu osobní přehmat pana dvorního rady, na nějž jsem považoval za nutno dne 18. srpna 1891 písemně důtklivě odpověděti.

Nechtěje svou osobou panu policejnímu presidentovi vídeňskému připomínati pražskou příhodu, nevykonal jsem u něho návštěvu.

Kromě návštěv zmíněných pokračoval jsem v návštěvách redakcí a soukromníků, ku kterým předešle mi nezbylo dosti kdy, a nabyl jsem všady dojmu dobrého.

Vrátiv se do Prahy dne 26. května, přehledl jsem poslední nutné přípravy. Poněvadž jsem viděl, že jest potřeba dáti členstvu divadelnímu některá vysvětlení, svolal jsem je za tím účelem ještě jednou ku krátké schůzi. Poznal jsem, že důvěra ve zdar výpravy v něm vstoupla. Ale bylo při tom více těšení se na něco neobyčejného, více představ a účinků fantasie nežli pevného přesvědčení o výsledku nepochybném. Byl jsem však povděčen, že byla zažehnána aspoň dřívější největší bázeň, jež by jinak byla mohla míti v zápětí zaraženost a nejistotu při prvním vystoupení a tou způsobiti částečný nezdar.

Dne 28. května konal jsem návštěvy v českých redakcích pražských. I tady bylo nutno rozšířiti mínění, že výpravou do Vídně neskáčeme do tmy — a pro všechny případy vyžádati si, aby časopisectvo bylo nám dle potřeby štítem, boky naše chrá-

nícím. V „Hlasu Národa“ smluvili jsme si s jeho redaktorem panem J. Kvapilem interview, který nazítří v listě vyšel. Dýchal anticipovaným přesvědčením o vítězství.

Zajímavo bylo, že ze všech předních českých publicistů měl nejmenší důvěru ve zdar výpravy právě ten, který bydlil ve Vídni, měl tam největší styky a znal jinak nejlépe její smýšlení, Gustav Eim. Ten čekal do poslední chvíle havarii. Zevně ne hroznou — věděl, že v každém případě budeme od vídeňské žurnalistiky slušně přijmuti — za to vnitřně důkladnou. Nevěřil absolutně, že by bývalo Národní divadlo se bylo povzneslo na takový stupeň, aby se mohlo odvážiti do Vídně, do bezprostředního sousedství její dvorní opery a burgtheatru. —

V Praze byly všechny přípravy ukončeny. Odejel jsem tedy dne 29. května do Vídně již k trvalému pobytu na celou dobu naší výpravy. Několik dní před tím bylo z Prahy drahou odesláno pět velkých nábytkových vozů, naplněných kostumy, nábytkem a rekvisitami. Všechno bylo v nich upraveno i uspořádáno velice přehledně a ve vzorném pořádku dle jednotlivých her. Spolu s nábytkovými vozy odjely dekorace.

Jako ve státě jest nejlepší zkouškou pořádku ve státní organisaci válka, podobně byla tato výprava nejlepší a v pravdě radostnou zkouškou pořádku organisace našeho Národního divadla. Od úřednictva a dělnictva bylo všechno obstaráno tak správně, že nechyběla ve Vídni ani nejmenší potřebná jehlice do vlasů nebo nejpodřízenější dekorační přístavek. Veškera pak administrace od prací písemných, účetních a zařizovacích až po nejdrobnější manipulaci úřední děla se i v Praze i ve Vídni vzorně, jakoby šlo o zcela běžný postup denní práce v divadle samém a ne o dílo tak mimořádné, vyžadující napjetí všech sil. —

Ochota prospěti výpravě Národního divadla osvědčovala se ve Vídni na všech stranách, na které bylo apellováno. Szepsův „Wiener Tagblatt“ přinesl obšírné obsahy všech připravovaných her, „Vaterland“, „Fremdenblatt“, „Extrablatt“ a sám „Deutsches Volksblatt“, jinak proti českým snahám prudce bojující, uveřejnily články, připravující na hry Národního divadla, a všechny jiné žurnály přijímaly ochotně aspoň dodávané jim zprávy o na-

stávajících českých hrách pohostinských, k nimž zvědavost a pozornost ve Vídni tou dobou již rostly.

Až dosud hrál ve výstavním divadle ředitelstvím L'Arrongeovým berlínský „Deutsches Theater" od 7. do 23. května a pařížská „Comédie française" ředitelstvím Julesa Claretie od 24. do 31. května, tedy první činoherní divadlo světa, a před ním výborné divadlo berlínské, značnému jménu se těšící. A hned po našem Národním měl přijet a hrát od 9. do 17. června pařížský „Odéon" s Réjanovou. „Comédie française" zaskvěla se arci i ve Vídni svým velikým uměním, ale zevního úspěchu mimořádného se jí nedostalo. Hry „Deutsches Theater" vůbec nedosáhly výše očekávání.

A mezi těmito divadly po celém světě známými tlačilo se najednou české Národní divadlo. O tom sice vědělo kromě vídeňských Čechů několik odborníkův a lidí jazyka německého, kteří před tím zajeli do Prahy a v ní navštívili Národní divadlo, ale neměly o něm potuchy ani užší ani širší vrstvy německého obyvatelstva vídeňského. Ku všemu divadlo národa ve Vídni až dosud tak snižovaného, na krev potíraného.

Jaké divadlo může míti takový der Boehm', nebo dokonce der Czeche — čím to, že toto divadlo vůbec se odvažuje přijíti do Vídně a k tomu k mezinárodním zápasům? A s operou — do bezprostředního sousedství vídeňské Hofoper!

Taková kuriosita byla arci s to vyvolati v německém a vůbec mimočeském obyvatelstvu Vídně i zvědavost i napjetí. Výhodu arci skýtalo, že měla přijeti opera. Neboť Vídeň od jak živa miluje hudbu.

Česká část obyvatelstva vídeňského těšila se arci na Národní divadlo, do něhož před tím již dojížděla i zvláštními vlaky. Ale těšila se s tím do veliké míry úzkostným očekáváním, které tížilo veškeru českou veřejnost vůbec. Vídeňské spolky české vydaly k rodákům zvláštní provolání, „Věstník" v čísle za číslem psal pro Národní divadlo, agitovalo se pro návštěvu, dělala nálada i ve vrstvách německých. V těch šířila se působením Čechův jistá vědomost o českém Náodním divadle a proskakoval titul jakési zvláště prý dobré národní opery „Prodaná nevěsta". —

Dne 30. května navštívil císař a král František Josef I. výstavu a prohlédl sobě i české oddělení, ve kterém jsem byl jemu představen spolu s předsedou Jednoty ku povznesení hudby v Čechách princem Ferdinandem z Lobkovic. Tentokráte, poněvadž návštěva panovníkova byla ohlášena, očekávali jsme ji všichni v náležitém úboru. Pouze princ Lobkovic chtěl prchnouti nemaje roucha svatebního tak jako já při návštěvě císařovny. Ale po své zkušenosti zadržel jsem jej a přiměl, že jako přespolní dal se panovníkovi představiti. Na výstavištích pravidlem z obleků se nestřílí.

Toho dne přijelo do Vídně již také několik operních solistů Národního divadla, kteří chtěli obhlédnouti terrain dříve než soudruzi. Hlavní voj měl doraziti dne 31. května zvláštním vlakem po dráze Františka Josefa a 2. června solisté činohry, kteří ještě 31. května hráli v Praze Pailleronovu „Myšku" a Bissonovo „Překvapení z rozvodu".

Zvláštní vlak s hromadnou poutí členstva Národního divadla vyjel z Prahy ráno dne 31. května. Mnoho obecenstva dostavilo se na pražské nádraží císaře Františka Josefa, známí i neznámí, každý s přáním na rtech i v duši — a s tesknotou v mysli. Byli jednotlivci, kteří myslili a se těšili, že všechno slušně dopadne — ale nebylo jich snad ani pět, kteří by bývali přesvědčeni o jistém zdaru. A nebylo ani jediného, mne nevyjímajíc, který by býval očekával takový mimořádně skvělý, přes všechny naděje tak vysoko se klenoucí umělecký úspěch, jakého výprava sobě posléze dobyla. —

Na vídeňském nádraží očekávali český vpravdě divadelní vlak ředitel pan Fr. z Jaunerů, sekretář pan G. Stein, zástupcové českých spolků vídeňských a což pro celý ráz výpravy bylo charakteristické, trojčlenná deputace klubu českých poslanců na radě říšské tehda zasedající, pánové Doležal, dr. Herold a Čestmír Lang. Pozdravili jsme se s jednotlivci, místo řečí proneseno tu a tam několik slov a členstvo odjíždělo v připravených povozích do svých bytů hotelových a soukromých, které pro ně již předem byly přichystány.

Ředitel Jauner, vida hemžící se veselé členstvo, prohlížel si je bedlivě a pak obrátiv se náhle svým způsobem ke mně, klepl mi na rameno a řekl:

„Ale vy — ti dělají dobrý dojem! Z těch je radost!“

Dobré slibné slovo bylo mimoděk vyřčeno. —

Nad dunajskou rovinou Prateru vstalo slunečné jitro dne, kterého se mělo rozhodnout o výsledku celé výpravy. Do myslí mimovolně vkrádala se vážnost. I do těch, které pevně doufaly v dobrý úspěch.

Všechno rozvíjelo se příznivě, každým dnem lépe. Všechny až dosud hrozící chmury byly zažehnány, odnikud nevystrkovalo rohy žádné nebezpečenství, na která dříve ukazovala bázeň o Národní divadlo. Nějaká nemilá pohroma nenadálá — ztroskotání výpravy bylo již vyloučeno — mohla se vysouti a výpravě poněkud ublížiti jen z nějakého do té chvíle neznámého kouta.

Mohlo dojíti k nějaké stísněnosti členstva, jež by zavládla v posledním okamžiku a umenšila plný jinak účin večera, mohla ji způsobiti třeba zlomyslnost nějakého jednotlivce.

A což kdyby obecenstvu tóny „Prodané nevěsty“ zůstaly cizí, nesrozumitelny?...

Na to jsem nechtěl ani pomysliti. Jednalo se v Praze, kterou operou mají vídeňské hry počíti. Bylo naléháno, aby se vzal na první večer Dvořákův „Dimitrij“. Pro známé jméno mistrovo, velké rysy dějové, hudbu a nutnou nádhernou výpravu díla i pro jeho dějový podnět historický, bližší davům cizího obecenstva velkoměstského nežli kousek života ze zastrčené české vesnice.

Mně však připadala zástavou prvního a rozhodného vítězství Smetanova „Prodaná". Docílil jsem konečně také, že se stala představením prvního večera. Byl jsem jist, že svou hudbou a svým pro cizinu naprosto originelním rázem ethnografickým a znamenitým podáním ze všech děl nejvíce se zaskvěje. A na prvním večeru záleželo mnoho, skoro všechno. —

O 11. hodině dopolední sešlo se veškero členstvo na jevišti výstavního divadla ke zkoušce. Na půdě pro ně nové, před čímsi neznámým, rozhodujícím.

Na jevišti byli všichni hned doma. Stejné dekorace, dole tytéž tváře v orkestru, tedy prozatím docela žádná změna. Hovor, poznámky, sem tam žert. Všichni hořeli už touhou, sobě zazpívat. Všichni byli zaujati novým zajímavým čestným úkolem. A kromě umění podnět dával moment národní.

Dostavila se do divadla výstavní komise a ředitel p. Jauner.

Předstoupil jsem před členstvo a promluvil k němu slovy, jež dal okamžik. Utvrdil jsem je v přesvědčení, že jdeme vstříc úspěchu bezpečnému; k úplnému pojištění jeho odvolal jsem se k umělecké a národní cti členstva. Úspěch, jenž večer měl přijíti, pozdravilo členstvo jadrným „Na zdar!" a výstavní komisi a ředitele pana Jaunera, kterým jsem členstvo představil, provoláním „Sláva!" Ředitel Jauner lichotivou nepravdou řekl členstvu, že skvělé výkony Národního divadla jsou celé Vídni známy, a s jistou upřímnou pravdou dodal, že členstvo může počítati bezpečně na sympatie Vídně. —

Opona se zdvihla, orkestr spustil šumnou ouverturu, zkouška počala. Jen první akt. A jen proto, aby se mohlo změřiti, co hlasu a zvuku jest v novém divadle třeba. Znělo v něm všechno znamenitě.

Mezi zkouškou byl jsem upozorněn, že neznámá dáma si přeje se mnou mluviti. Usedla v pozadí orkestru. Jdu, pozdravím a seznám, že dáma jest básnířka paní hraběnka Thunová, choť hraběte Oswalda Thuna, chefa německé politické strany v českém velkostatku. Hraběnka pronesla dvě přání, aby mohla býti přítomna zkoušce — a bylo-li by možno, aby členstvo na jevišti zapělo sloku české národní hymny „Kde domov můj".

To byl tón znějící z mysli vpravdě básnické a srdce vpravdě ženského. Když první akt „Prodané" byl dozpíván a přítomní členové divadelní komise ustali ve své chvále, vyzval jsem členstvo, aby zapělo naši hymnu. A tak šlechtična rodu německého byla příčinou, že na jevišti mezinárodní výstavy zazněla tklivá naše hymna a že jí byl posvěcen počátek toho, co se za krátko odehrálo na jevišti mezinárodního divadla a vedlo k důsledkům pro umění české tak krásným. —

Červnový den skláněl se k večeru a s večerem blížilo se rozhodnutí. Výstaviště znenáhla se plnilo, promenující zastavovali se u divadla, mnoho návštěvníků se hromadilo u pokladen. Marně. Byloť celé divadlo i s místy k stání vyprodáno již dopoledne tak, že večer nebylo třeba pokladny otvírati. Poprvé, co na výstavišti se hrálo.

V divadle všechno v pořádku. Poněkud málo místa na naše sbory operní a balletní — ale to byla nejmenší nesnáz. Kde v Praze stačilo místo sotva jednomu členu, tady vzali zavděk tři a bylo dobře. Všechno v čas na místě, všechno spěchalo býti hotovo s celou úpravou. V Praze jsme počínali o sedmé, tady k vůli výstavě o půl osmé.

Klidně jsem vyšel k sedmé před divadlo. Seděl tam ředitel Jauner a vrchní inspektor pan Thalbot. Ředitele Jaunera uvedl vyprodaný dům v náladu růžovou; žertoval s tou naprostou bezstarostností, s jakou kyselostí býval by se mračil, kdyby se nebylo na poprvé docílilo vyprodaného domu. Hledal jsem policejního radu, jenž měl úřední inspekci. Šlo o nějakou maličkost týkající se návštěvy divadla. Dal mi ochotně žádané vysvětlení, ale vzav mne stranou, aby druzí neslyšeli, pohlédl na mne a pravil:

„Mám za svou povinnost na něco upozorniti: račte se připraviti na malou demonstraci."

— Jakou? tázal jsem se, nevěda, mluví-li policejní rada o demonstraci nám příznivé či nepřátelské.

„Proti vám, proti českým představením," doplňoval rada. „Došlo oznámení, že nějaký počet německo-národních studujících umluvil se dnes syčet a pískat."

Bylo mi v té chvíli, jakoby nad hlavou již se ozvalo zasyčení a pískot. Ale nevěřil jsem.

— To mne překvapuje, odvětím. Jednal jsem se členy všech stran, se zástupci časopisů bez rozdílu a poznal jejich sympatie. Nemám ani nejmenší příčiny domýšleti se, že by kdo ve Vídni chtěl proti nám demonstrovati.

„Lituji, ale již jest tomu tak. Ale račte být úplně klidný. Jsou učiněna všechna opatření — představení nebude nijak přerušeno. —"

To mně bylo skrovnou útěchou. Jsou-li přípravy k demonstraci takové, že by se jí mohlo až i představení přerušiti, možno čekati něco hezkého. Kámen do oulu nebo do hejna špačků na lípě: obecenstvo buď se rozprchne aneb aspoň vyděsí, před nejlepším výkonem zdvihne se spousta zatemňujícího prachu...

A což pozbude-li členstvo na jevišti umělecké rovnováhy, pozbude-li přítomnosti ducha...

Vrátil jsem se do divadla a šel na jeviště.

Zaznělo první a druhé znamení zvonu, zvoucího obecenstvo k počátku představení. Již před půl osmou naplnilo se jeviště. Lože a sedadla až na jednotlivé zpozděné příchozí obsazena a parter k stání nabit jakoby máku nasypal. A přece nestačí obecenstvu, jehož část stojí při otevřených dveřích a na chodbě, berouc zavděk i tím, jen když může býti přítomna premieře českých her.

Pln radosti přikvapí kdosi mi zvěstovat, že „u kas jest na sta lidu a nemohou nic dostati". Kyvnul jsem hlavou mysle na pískot a syčení.

Ale ani na jevišti ani mimo jeviště nezmínil jsem se nikomu, co visí v povětří. Pouze několika slovy vyzýval jsem členstvo seskupené již v živém obraze, k naprosté pozornosti a živosti hry v opeře a aby žádnou nahodilou maličkostí nedalo se vyrušiti. —

Blížila se půl osmá a divadlo bylo plno. Ředitel Jauner zářil:

„To je nejskvělejší společnost," pravil, ukazuje palcem přes záda ku hledišti a dívaje se při tom po jednotlivých zpěvácích

FR. rytíř z JAUNERŮ.

mistr hrabě Bellegarde, nejvyšší komoří nad stříbrem kníže Windischgrätz.

Dynastie panovnická zastoupena byla arciknížetem Ludvíkem Viktorem. Ze šlechty byli přítomni kníže a kněžna z Metternich-Winneburga, hrabě Jan Harrach, dávný přítel a fedrovatel živlu českého ve Vídni, markrabě a markrabina Pallavicini, kněžna Mensdorff-Dietrichsteinová, kníže a kněžna Montenuovo, hrabě Zdeněk Kaunic, hrabě Mikuláš Esterházy, jenž při celém průběhu výstavy naší osvědčoval k ní veliký interes, hraběnka Schönbornová, hraběnka Potocká, baron Bourgoing, hrabě Boos-Waldeck, z vojska polní podmaršálek hrabě Groevenitz, polní podmaršálek baron Lederer a j.

Ze skladatelů českých dojeli pánové Karel Bendl, Karel Kovařovic a Karel Šebor, ze spisovatelů jako mimořádní dopisovatelé, vyslaní k referování o české výpravě, p. Jaroslav Kvapil za „Hlas Národa" a p. Otakar Auředníček za „Národní Politiku" a p. Bohdan Kaminski.

Nedramatické výkonné hudební umění české zastupoval mistr František Ondříček, žurnály české stálí korespondenti z Vídně „Národních Listů" p. G. Eim, „Hlasu Národa" p. Hepřík, „Politiky" p. Vrtěl.

Bilo půl osmé. První kapelník p. Ad. Čech zdvihl taktovku a z orkestru zazněly první zvuky Smetanova Slavnostního pochodu. Na jevišti a v hledišti utišení, rušené poněkud jednotlivými návštěvníky později příchozími, kterým po tehdejším vídeňském obyčeji nemohl se zabrániti vstup do parketu.

A hle již sám ten slavnostní pochod zaujal, vyvolav bouři potlesku, „poctivou a jednomyslnou", jak zněla nazítří zpráva jednoho z prvních žurnálů. „A tato nálada pořáde více a pořáde silněji se stupňuje. Když po ouvertuře zdvihá se opona, viděti nádherný obraz: poprsí císaře a císařovny zvedá se z háje exotických rostlin. Širokým polokruhem kupí se po obou stranách umělecký šik, většina již v malebných pestrých krojích národní opery, ostatní v slavnostní černi a nyní se povznášejí zvuky císařské hymny, česky zpívané."

„Obecenstvo povstalo," zněl další referát jiného listu, a po

ukončení první strofy rozlehla se divadlem bouře pochvaly, do níž se mísilo volání „Hoch“ a „Sláva“. Tím přinucena byla družina umělců, zpívati ještě druhou strofu, při níž se ovace opakovaly. Tím byl položen most nálady mezi jevištěm a hledištěm.“ —

Chtěl-li nyní někdo syčeti — mohl: obecenstvo toho večera by jej bylo ubilo demonstrací, která by vedle prvního významu svého byla v druhé řadě se stala i bouřlivým osvědčením pro české představení. —

Ale šlo ještě o celé tři akty opery, šlo teprve o hlavní sázku. —

Abych egoisticky neupřílišil, budu opět citovati jen různé listy, nepřidávaje vlastního slova.

„A nyní“ (po hymně) „nastalo v celém domě slavnostní ticho. Ouvertura počala a Smetanova „Prodaná nevěsta“ dobyla plného skvělého úspěchu, a sice nejen u nadšených Čechů, nýbrž i u ostatního klidně zkoušejícího obecenstva. Scenicky a hudební ensemble byl zaokrouhlený, jak jej pouze v naší dvorní opeře nalézti můžeme, podání živé a výkon každé jednotlivé síly solové jakož i sboru v pravdě umělecký. Již ouvertura byla živě aplaudována“ — „dílo přivedlo u vytržení obecenstvo, jehož nadšení se stupňovalo od aktu k aktu, a jevilo se pravými orkány potlesku. Představení bylo dokonalé, přesnosti, jakou ani v našem proslulém hudebním městě tuze často neslyšíme.“ —

„Česká opera,“ pravil jiný list, „dobyla velkolepého a nesporného úspěchu. Představení, hudebně vedeno panem kapelníkem Ad. Čechem a v režii panem Jos. Šmahou, ukázalo nám umění českého zemského divadla na vysokém stupni dokonalosti. Zpěváci, kteří zpívají — toť zvláštnost! — s absolutní věrností textu a při tom úplně čistě intonují, osvědčili se býti vychováni ve škole přísné a v každém směru k tomu hledící, aby vokální krása se spojovala s výrazem dramatickým. V tom vzhledě dlužno zcela zvláště a s pochvalou poukázati na přednes recitativu.“ —

„Smetanova ‚Prodaná nevěsta‘ docílila úspěchu, nad nějž bouřlivějšího ani mysliti sobě nelze.“ — „K úspěchu přispěli

celek, jednotliví solisté, sbor a výtečný orkestr, všichni stejným způsobem.“ — „Již první akt přinesl úplný úspěch; vídeňské premierové obecenstvo žaslo nad novým odhalením, Pražané radostně mnuli si ruce; ve druhém aktě musilo býti opakováno duetto plné skvostného humoru ve slově i hudbě a v třetím sextetto, největší drahokam skladby. A byť i po sextettu přišly trochu nebezpečné délky, přece posléze zahřměl jásot opětně a prudce divadlem. Všichni, i kapelník museli přijíti se poděkovat. To bylo první skvělé vítězství české hudby ve Vídni.“ —

„Po prvním aktu odebral se na jeviště místodržitel hrabě Kielmansegg, po druhém kněžna Metternichova, gratulovat řediteli Šubertovi a všem účinkujícím co nejsrdečněji ku všeobecnému výsledku, jehož dobyli. Byl tak všeobecný a tak důkladný, že jej jednohlasně uznávali nejen krajané nýbrž i Vídeňané.“ —

Jásot zněl v hledišti, potlesk i na jednotlivých místech prvního aktu, k nimž v Praze před tím nebylo nikdy tleskáno — a jásot zněl arci i v našich myslích a našich duších.

Cítili jsme všichni za jedno a ku sdělení dojmů stačily nám pohledy. Slov nebylo třeba; nebyla by se ani našla v tom pohnutí pravá. —

Čekal jsem, s napjetím, začne-li kdo syčeti nebo pískati po prvním jednání. Děla se sice po něm i po ostatních dvou velkolepá demonstrace, ale pro operu a pro celé naše představení. Po demonstraci nepřátelské nebylo ani památky. Zprávy o ní byly patrně jen tak jalové a poplašné jako zprávy o hrozících pumách a jako obsah výhrůžného listu.

„Po prvním aktě,“ napsal jsem později, „byl jsem již zcela upokojen — a po třetím zavládl u mne takový klid, jakého jsem při svém působení ve veřejném životě tou intensitou ještě nepoznal. Byl prost všeho vzrušení — byl to absolutní klid, pronikaný jen oblažujícím teplem vědomí, že dosaženo jest všeho, čeho jsme si přáli — ano, že dosaženo jest více nežli jsme očekávali v nejsmělejších snech... První bitva i celá výprava byla tou dobou vyhrána.“ —

Jestliže již první na kvap psané zprávy žurnálů vídeňských třpytily dojmem, jakým na kritiku a veškero obecenstvo půso-

sobila „Prodaná nevěsta“ a její provedení, zněly kritiky 3. června a později vyšlé dvěma směry jako symfonie takového neobmezeného uznání, jaké ani nejsmělejší naděje nemohly očekávati. Vídeň padla do radostného úžasu. Nemajíc — až na výjimky jednotlivce — v německé části svého obyvatelstva téměř ani zdání o Smetanovi a pražském Národním divadle, poznala náhle dílo, které hned na poprvé a vpravdě ji uvedlo v nadšení, a seznala je prostřednictvím uměleckého ústavu v provedení, jímž byla bezděky unesena.

Těmi dvěma momenty dojmu dýchaly všechny kritiky bez rozdílu. Hudba Smetanova působila jako zjevení a hymny na ni pěné patřily mistru, na nějž 2. června vzpomínaly statisíce, jehož jméno jako velikého skladatele toho dne poprvé uslyšely milliony. Dnem 1. června 1892 objeven byl Bedřich Smetana světu mimočeskému — a z prsou statisíců Čechů vyvinul se nazítří jeden a týž vzdech:

„Kdyby Smetana se byl dožil aspoň včerejška!“ —

Nedožil se ho, ale bylo aspoň dobře, že za jasného života svého byl pevně přesvědčen, že jeho hudba všeobecného uznání sobě dobude. Dobyla si ho ve Vídni pro celý ostatní svět a první i největší lipová ratolest výpravy vídeňské patří Bedřichu Smetanovi. Jeho hudba nastoupila odtud svůj pochod vítězný a sta vážných a soudných per kritických psalo o ní v dobách nejbližších tak jásavě jako péra nejen pohostinné, ale také odborné a na výši svého úkolu stojící kritiky vídeňské.

Národnímu divadlu připadla ta část uznání, která se vztahovala k uměleckému podání díla Smetanova — a tato kořist umělecké výpravy byla jemu neméně vzácná a cenná jako trofej Vídní Smetanovi podaná. Poprvé ocitlo se Národní divadlo svým operním tělesem na soudu ciziny. Ne na soudu přespolního poutníka jednotlivce, jakých mnoho před tím do něho zavítalo a své uznání i obdiv jemu pronášelo, ale na soudu tisícihlavé poroty a to na cizí půdě, na kterou české divadlo přes vlastní práh samo se odebralo.

Tu nerozhodovala nálada nebo přízeň nebo okamžité zaujetí jednotlivce, tady soudila mnohohlavá kritika té úrovně, na jaké od

dávna stojí hudební kritika vídeňská — a kromě ní soudící tisícihlavé obecenstvo, jež předem nijak nebylo zaujato pro cizí jemu, slovanské umění. Pro výši reprodukčního umění Národního divadla, pro uměleckou zdatnost jeho celku a jeho jednotlivých sil byla to pravá zkouška na život a na smrt — a Národní divadlo vyšlo z ní nejen živo, ale i pokryto slávou, poctivě a jednomyslně jemu přiznanou. —

Uváděti kritiky vídeňských a jiných časopisů nebudu. Vyplnily již celou a ne malou knihu,*) ve které je nalezne, kdo by je hledal pospolu za jakýmkoli účelem. Jinak arci nalezne jejich originály v žurnálech samých svrchu uvedených.

Všeobecně nápadna byla kritice dokonalost operního ensemblu, jednotného celkového podání děl, hudebního i hereckého. Solisté „Prodané nevěsty“ — p. Heš, slečna Anna Veselá, pánové Veselý, Krösing, Mošna, slečna Kavalárová, paní Klánová, slečna Vykoukalova, pánové rytíř Skramlík, Viktorin a Pulc s kapelníkem panem Ad. Čechem v čele — zahrnuti chválou pro své zdravé hlasy a výborný zpěv tak jako orkestr, operní sbory, ballet — s balletním mistrem p. Bergrem, primaballerinou slečnou Grimaldiovou a solovou tanečnicí paní Srnovou — režie páně Šmahova i celková výprava opery. Velebeni byli zejména první čtyři solisté pan Heš, slečna Veselá a pánové Veselý a Krösing.

„Provedené dílo samo jakož i nevyrovnatelné představení jeho,“ pravil pan dr. Hanuš Paumgarten úvodem ku své kritice ve „Wiener Zeitung“, „jsou dva činitelé triumfu, jejž slavilo včera české umění.“ A ku konci kritiky: „Nemohli jsme se dosti vynadiviti precisnosti, s níž zpívaly sbory, jemnosti, s jakou provázel orkestr pěvce, výtečnému inscenování, jež vykouzlilo na jevišti skutečný život.“

A pan dr. Robert Hirschfeld v „Presse“: „Představení předvedlo nám ensemble vysoce cenných sil... Tu se nám přece poštěstilo slyšeti po celý večer v opeře jen čisté zvuky pevných,

*) „České Národní divadlo na první Mezinárodní hudební a divadelní výstavě ve Vídni 1892. Sepsal a sestavil Fr. A. Šubert. V Praze 1892. Nákladem Družstva Národního divadla.

umělecky ovládaných hlasů. My umíme si — a ve Vídni nejsme příliš rozmazleni — vážiti tohoto dobrodiní umělecky správného zpěvu. Nelze také říci, že naši hudebníci a přátelé hudby naslouchali pouze s tichou závistí pražským umělcům. V secco recitativu blíží se čeští umělci úplně italské škole. Ve výrazném a přece vzletném parlandu s těžka by s nimi němečtí pěvci zápasili. Společnost českých umělců dala na jevo pravou uměleckou disciplinu, kapelník Čech dobře ji vedl. Jistota a lehkost zpěvu i hry vznítila v nás pocit něčeho nezvyklého, nového, cizího." —

Podobně se vyslovil kritik „Wiener Allgemeine Zeitung" a skladatel operní p. Albert Kauders: „Orkestr jest výtečný, smyčcové nástroje plny síly a ohně, nástroje dechové plny individuelní charakteristiky a žárného tepla. Sbor jest libozvučný a dobře školený, ballet hoden dvorního divadla pln líbeznosti a krásy."

Pan Oscar Teuber ve „Fremdenblattu" pravil: „Ku Smetanově hudbě náleží nynější české Národní divadlo: tu jde všechno ve slohu mistrově. Tato společnost není nahodile sehnaný sbor vydatných hlasů; jest to dokonalé, jednotné, vědomím národního poslání vedené těleso. Všimněme si jen tohoto sboru: kostumy, všechny pravé a věrné, nesedí na nich jako na cizích; ti lidé se k nim hodí jako ony k lidem. A tito lidé hrají sobě samým, oni pějí své vlastní písně. To jest pravý lid v opeře; tak se hrají a zpívají národní opery." —

V „Deutsche Zeitung" a „Pester Lloydu" dotkl se téže věci pan dr. Theodor Helm řka: „Kdyby chtěli u nás" (ve Vídni v dvorní opeře) „odvážiti se do této opery, nemohli by jí prokázati větší služby, nežli kdyby u provedení co možná hleděli vyrovnati se Pražanům. Myslíme tu na povšechného ducha představení, na zálibu a lásku, na přirozenou svěžest, s jakou se vše podává, vzorné nastudování sborů, životně pravdivé seskupení tanců plných temperamentu, zvláště na skvostného buffo-basistu Heše a sotva méně rozjařujícího buffo-tenoristu Krösinga."

„Deutsches Volksblatt": „Scenicky a hudební ensemble byl zaokrouhlený, jak jej pouze v naší dvorní opeře nalézti můžeme, podání živé a výkon každé jednotlivé síly sólové jakož i sboru v pravdě umělecký."

Pan Max Kalbeck v „Montagsrevue“: „Snad málokdy srazily se silnější protivy nad jeviště Molièrovo a zlatý dům od Vltavy stříbropěnné: ústav nejraffinovanějšího románského národa kulturního, po staletí pečlivě pěstovaný a hned vedle něho mladý podnik slovanského kmene, ze své vytčené dráhy nešťastnými událostmi do barbarství středověku zpět sraženého, jenž teprve v době nejnovější zase k platnosti přiváděti počíná své mnoho potírané aspirace na samostatný národní život. Ale tyto protivy jsou vyrovnány a smířeny skutkem, jejž žádný nepředpojatý pozorovatel odmítnouti nemůže, že tu i tam dostává se k slovu jasné umělecké vědomí. Čechové ukázali nám, že mají národní umění.“ — A ku konci podrobné obšírné úvahy pravil: „Divíme se, že mistrovská opera Smetanova nenastoupila dosud vítěznou cestu kolem světa, již dříve či později jedenkráte nastoupiti musí. Ovšem nedostane se jí tak snadno provedení tak stylisovaného jako při památné premieře ve výstavním divadle.“ —

Pan Balduin Bricht v „Österreichische Volkszeitung“ pověděl: „Představení působí onou bezprostředností, jakou jen způsobiti může tradice, pěstovaná s vnitřním nadšením. Scena v libretě poněkud jednotvárná, upravena byla vždy čile a živě, ensemble měl ohnivý temperament, a jednotlivci, z nichž v hlavních úlohách nikdo neklesl pod prostřednost, vznesli se ku překvapující výši.“ —

Pan Vilém Frey v „Neues Wiener Tagblatt“: „Provedení opery zasluhuje nejplnější a nejdůraznější chvály. Orchestr dokázal hned při pyšném a svátečním slavnostním pochodu Smetanovu, že od něho toliko skvělé výkony očekávati možno; souhra jeho jest za řízení prvního kapelníka p. Ad. Čecha naprosto správná a vzletná. Sbor imponoval již hymnou, při níž jsme se divili svěžím, překrásným hlasům. Všechno znělo tak svěže, jakož vůbec celé představení bylo prosto oné opotřebovanosti a blaseovanosti, jež činí mnohá velice slavená operní představení fádními a nechutnými.“ —

Podobných hlasů — vídeňských a jiných — byla ještě celá veliká řada. Nechť stačí uvedené za doklad, že žádné předchozí slovo o uznání umělecké družiny Národního divadla jakož i o úspě-

chu provedení Smetanova díla nebylo upřílišněno. Stejného uznání dostalo se opernímu ensemblu také o všech dalších večerech, i když nešlo o dílo té absolutně a všeobecně uznávané ceny, jaká byla přisouzena „Prodané nevěstě". — Mne uspokojilo při tom, že můj úsudek o umělecké úrovni Národního divadla byl mně bezděky potvrzen, jako úplně pravý, všeho chauvinismu prostý. Tak jak mluvila vídeňská kritika, nemluví pouhá laskavost a pohostinnost, nýbrž mluviti může jen přesvědčení, nesené nadšením. —

Prvním představením na jevišti výstavním zaskvělo se Národní divadlo září ryzího umění a zakotvilo rázem a pevně v důvěře světa uměleckého i nejširších vrstev obecenstva. Nával ke druhému představení — Dvořákově opeře „Dimitrij“ na slova Červinkové-Riegrové — byl takový, že divadlo opět bylo již dopoledne vyprodáno, návštěva stejně vzácná jako při představení prvém. Vedle jmen umělců skvěla se i při ní opět jména první šlechty, ve dvorní lóži přítomen byl opět arcikníže Ludvík Viktor, a z krajanů nescházeli dr. Fr. Lad. Rieger, dvorní rada prof. dr. Albert, ministr dr. Alois baron Pražák, čeští poslanci a m. j.

„Skvělý ensemble Národního divadla,“ zakončil Albert rytíř Hermann v „Neue Freie Presse“ svou kritiku (prof. Hanslick meškal již v lázních) „zaznamenává skvělý úspěch; obecenstvo neskrblilo vůči hostím potleskem a vyznamenávalo představitele hlavních úloh zvláště pana Florjanského a paní Foersterovou-Lautererovou opětovaným vyvoláváním.“

„Orchestr za řízení kapelníka pana Angra,“ pravila „Presse“, „byl nad vši chválu povznesen. Sceny byly krásně rozloženy“ (režii měl vrchní režiser pan Fr. Kollár) „kostumy skvostné, povšechný výkon při všech odstínech v jednotlivostech důstojný dvorního divadla prvního řádu.“ A ve „Fremdenblattu“ nazítří

se četlo: „Jednomyslná byla chvála charakteristické skvostné výpravy a inscenování, pečlivé a ohnivé hry. To není řemeslo, to jest umění!“ —

V pozdějších podrobných kritikách vzpomenuto s nemalým uznáním i výkonův umělkyň a umělců paní Marie Petzoldové-Sittové, slečny Vykoukalové a pánův Hynka, Heše a Viktorina.

„Provedení Dvořákovy opery bylo novým velkým úspěchem českého Národního divadla,“ konstatoval pan dr. Paumgarten ve „Wiener Zeitung“. „Vzlet a precisnost naznačovaly druhý večer operní rovněž tak jako první; sbor byl výtečný, vzorná jest zřetelnost jeho výslovnosti jak ve forte tak v pianu.“ —

Třetím večerem postavilo Národní divadlo na jeviště umělecké dílo první svého druhu v celé historii hudby, melodrama „Námluvy Pelopovy“ od Jaroslava Vrchlického a Zdeňka Fibicha. Bylo zajímavo pozorovati, jak vídeňská kritika ihned s pravým porozuměním ukazovala na novost umělecké formy v tomto případě uměleckému světu podané tím, že celé drama, jež samostatně by se mohlo hráti, provázeno jest od počátku do konce hudbou.

Pan Albert Kauders ve „Wiener Allgemeine Zeitung“ připomněl, že „Fibich jest první, který princip starého melodramatu provedl až do nejzazších důsledností“, pan dr. Jos. Königstein v „Illustrirtes Wiener Extrablatt“ vytkl ihned, že melodrama tohoto druhu jest dalším důsledným vytvářením Wagnerova hudebního dramatu. Dr. Robert Hirschfeld v „Presse“ žádal, aby se opakovaly „Námluvy Pelopovy“, vyzýval vídeňský Burgtheater aby je přijal do svých her, a pravil o díle, že „Fibich jím podal výtvor nový, který spolu označuje plnou tvůrčí samostatnost českého umění“, a doložil, že dílo vzbudilo „nadšení a povznesení“. Vůbec upozorňovala kritika na „Námluvy Pelopovy“ jako na nejzajímavější dílo celého cyklu her Národního divadla.

Skladatel Zdeněk Fibich přijel do Vídně a měl v hlasech kritiky svrchované, povznášející zadostučinění.

Vedle hudby měla tentokráte svůj první večer ve výstavním divadle česká činohra. O díle a výkonech činoherních pravil v „Presse“ pan dr. Robert Hirschfeld: „Proti vší estetice, která

nikdy nepřála míšenci melodramatu, umělecké dílo, dnes českým divadlem podané, uchvátilo, rozechvělo a udrželo mysl zcela podivuhodně v napjetí a rozechvění. Jak se to stalo a ve spolupůsobení tvůrců s představiteli státi musilo, vyložíme jindy obšírněji. Dnes budiž krátce, ale se vším důrazem uznán souhlas deklamace a posunů s výraznou hudbou, úcty hodný vzorný výkon české společnosti herecké." Kritik vzdal velikou chválu paní Bittnerové, panu Šmahovi i jako režiseru i jako herci, jenž pozvedl postavu Oinomaa k antické výši, pánům Seifertovi a Bittnerovi a dodal: „Ensemble, v němž i náčelníci sborů se vyznamenali, dělá divadlu všechnu čest. Orkestr, jemuž jest v melodramatu uložena těžká práce, vykonával za obezřelého vedení svého kapelníka Čecha pravé skvělé činy."

Ve „Wiener Allgemeine Zeitung" pravil pan Albert Kauders: „Dramatické umění české tentokráte se objevilo ještě u větším lesku než při posavadních podnětech. Herecké výkony, jež by i nejvznešenějšímu dvornímu jevišti sloužily ke cti, podali pánové Šmaha, Bittner a Seifert; jich ostatní druhové osvědčili se jako výteční mluvčí. Ale v popředí stála okouzlující Hippodamie paní Bittnerové."

Podobně konstatoval p. Albert rytíř Herman v „Neue Freie Presse": „Provedení samo dlužno označiti jako vzorné. Sceny lidové byly velkolepě uvedeny na jeviště a výprava rovněž byla nejlepší." — „Österreichische Volkszeitung" upozornila zvláště na to, že „představení včerejší vynikalo slohem". Chválíc velice všechny síly sólové, porovnávala zvláště výkon páně Šmahův v poslední sceně jeho s výkonem Rossiho. —

„Námluvy Pelopovy", nejsouce operou, netěšily se tak ohromné návštěvě jako večery předchozí — z rodiny panovnické byl opět přítomen arcikníže Ludvík Viktor — ale významem svým zařadily se hned za Smetanovou „Prodanou nevěstou".

Za to pozdravena byla Smetanova „Prodaná nevěsta" — o čtvrtém večeru her — týmž vyprodaným domem a možno-li ještě větším jásotem nežli poprvé. „Presse" ve zprávě o tomto představení zaznamenala, že „ode dvora dostavili se arciknížata Karel Ludvík, Ferdinand a Ludvík Viktor. Po druhém aktě dal

pan arcikníže Karel Ludvík zavolati ředitele Šuberta do dvorní lože a vyslovil jemu své uznání a spokojenost nad výkony Národního divadla". V hledišti bylo skvělé obecenstvo ministrů, z nichž dva, hrabě Schönborn a dr. Stein česky mluvili, šlechty malé, vysoké i nejvyšší, odborných chefů ministerských, literátův, umělcův a měšťanstva všech jazyků a vyznání. —

Následující dvě představení padla na neděli svatodušní; odpoledne se dávalo Jeřábkovo drama „Služebník svého pána", večer Smetanův „Dalibor".

Jeřábkova práce těšila se přijmutí velice hlučnému, místy až bouřlivému, jež spolu s příznivými hlasy kritiky připravilo přítomnému autorovi této efektní, zdravou myšlénkou nesené a k idealní výši tíhnoucí hry opravdovou radost a uspokojení. Vzpomínal, jak před lety byl již připraven německý překlad dramatu k představení, jež ve Vídni se mělo dávati — a jak v poslední téměř chvíli bylo zmařeno. Částečnou aspoň náhradou bylo jemu české představení hry na Mezinárodní výstavě vídeňské, kde o svátcích svatodušních skoro více česky se mluvilo než německy.

Těsíce se triumfu svého Národního divadla přijeli za ním v těch dnech do Vídně tisícové a dostavili se vesměs na výstavu. Z Prahy byli mezi nimi členové správního výboru Družstva Národního divadla pp. prof. dr. T. Neuretter, Jos. V. Novák a I. Schik, dále nakladatel pan Fr. A. Urbánek a spisovatelka slečna Anežka Schulzová. Na odpoledním představení byl veliký počet krajanů, na večerním jen ti, kteří v čas uchvátili nějakou tu vstupenku při denním prodeji v Bertéově obchodu s hudebninami. Neboť Vídeňané, vidouce ohlášenu novou operu Smetanovu, padli hned ráno celými davy na denní pokladnu a rozebrali všechny lístky obratem ruky.

I provedení Jeřábkova dramatu došlo uznání — hlavní úlohy byly v rukách paní Bittnerové, paní Benoniové a pánů Slukova, Bittnera a Mošny — ačkoli vadilo skoro všem hercům neobvyklé doma přílišné rozčilení, které mělo v zápětí poněkud větší přikládání hlasu než bylo nutno. V „Námluvách Pelopových" nebylo po něm ani stopy: průvod hudební a nutné k němu obrá-

cení pozornosti přispíval ku většímu klidu herců, jakého by bývalo jim přáti při obou činohrách. —

„Dalibor" působil na celou Vídeň kouzlem Smetanovským. Kritiky staly se opět skoro vesměs hymnami — hymnami tím více uchvacujícími, že podnětem k nim bylo opět jen nadšené přesvědčení vyšlé z poznání, že i „Dalibor" jest mistrovské dílo skutečného genia. A rovněž o provedení zněly všechny kritiky jedním hlasem, že bylo vzorné.

Nazítří v pondělí svatodušní odpoledne skončilo drama „Jan Výrava" řadu různých představení doposud dávaných — večer opakovala se „Prodaná nevěsta", kterou bývalo by možno dávati ne čtyřikráte, jak skutečně se dávala, nýbrž snad čtyřicetkráte a vždy při plném domě. Dokázal to právě svatodušní pondělek. Byla na něj určena a ráno na všech rozích oznámena Bendlova opera „Lejla". Ale tenorista pan Veselý, naleznuv jinak Vídeň velice příjemnou, náhle v ní ochraptěl. Nebylo tedy možno „Lejlu" dávati. Indisposice panu Veselého bývala by nás přivedla do velikých rozpaků, snad do osudných nesnází, kdyby nebývala za něj na místě záloha.

Obávaje se předem aby nějakou nehodou pana Veselého nebyla ve Vídni ohrožena „Prodaná nevěsta", zabezpečil jsem již v první polovině května s dřívějším tenoristou Národního divadla panem Hanušem Laškem pohostinskou hru pro případ nutnosti ve Vídni.*) Když k indisposici pana Veselého vskutku došlo, telegrafoval jsem do Příbrami panu Laškovi, který ochotně hned přijel a v pondělní svatodušní bez orkestrové zkoušky s úspěchem v „Prodané" vystoupil, ačkoli Jeníka zpíval před tím jenom jednou a to již před pěti lety! — Poněvadž také p. Heš oznámil, že po namáhání předešlých dnů netroufá sobě zpívati velkou úlohu Almamena v „Lejle", ulevil jsem i jemu, přiděliv na ten večer v „Prodané nevěstě" partii Kecala panu Hynkovi.

Mohlo tedy třetí představení „Prodané nevěsty" oznámiti se

*) Pan H. Lašek napsal o tom podrobnou vzpomínku do č. 179 „Nár. Politiky" r. 1900.

obecenstvu teprve mezi dnem, dosti pozdě — a bez pomoc novin, pro svátek odpoledne nevycházejících. Ale sotva že byla „Prodaná" ohlášena, byla také ve dvou hodinách vyprodána — beze všeho ohledu na to, kdo v ní jest či není zaměstnán.

V úterý dne 7. června došlo k předposlednímu představení, při němž se opakoval Smetanův „Dalibor". Ačkoli byla veliká nepohoda, přijela do divadla korunní princezna-vdova Stefanie ze svého sídla v Laxenburgu. Byvše zpraveni o úmyslu vznešené paní již dne předchozího telegramem nejvyššího hofmistrovského úřadu, očekávali jsme korunní princeznu-vdovu s předsedou divadelní komise baronem Bourgoingem. Byv jím představen děkoval jsem paní arcikněžně za vysokou čest, které se dostalo našemu divadlu jejím příchodem. Vznešená hosť pravila s pohnutím nesnadno tajeným, že přichází ku představení českého Národního divadla v upomínce na šťastné dny, které prožila v Praze . . .

A kynouc nám oběma pozdravem odebrala se princezna-vdova do dvorní lože, v niž setrvala až do konce představení.

Když vítal jsem korunní princeznu Stefanii po boku jejího chotě korunního prince Rudolfa v Národním divadle dne 25. listopadu 1883, zářila štěstím a krásou. Dne 7. června 1892 uviděl jsem ji obestřenu chmurami sběhlého se neštěstí, ani do té chvíle s duše a líce ještě nezmizelými.

Ve středu jsme počali a ve středu dne 8. června jsme skončili své hry Smetanovou „Prodanou nevěstou". Z oblak lily se proudy deště, ale divadlo bylo nabito obecenstvem vznešeným i prostým, které již do 11. hod. dopolední rozebralo všechna místa — i všechny lístky k stání. V divadle zpěv na jevišti a jásot v hledišti takřka od začátku do konce. Po druhém jednání pokryti všichni solisté, kapelník, režiser, orkestr, sbory i ballet věnci, kyticemi a košíky s květinami, věnovanými výstavní komisí, ředitelem Jaunerem, hrabětem Esterházym a četnými přáteli umění.

Po třetím jednání naprosto nechtělo utuchnouti bouřlivé vyvolávání všech účinkujících: potlesk a hlasy měnily se v pravou bouři. I vyšel jsem na jeviště a v prostřed seskupeného členstva děkoval jsem řečí českou a německou za pohostinství Vídni a časo-

pisectvu, dokládaje, „že umění v tomto případě opět jednou dokázalo, že kráčí povzneseno nade všemi protivami, že národy sbližuje“. Řeč zakončila provoláním „Sláva!“ a „Hoch!“ císaři a králi, jež obecenstvo nejprve česky pak německy třikráte opakovalo.

Mávajíc šátky a pozdravujíc členstvo divadla s ním rovněž se loučící, opouštělo obecenstvo znenáhla hlediště, ve kterém dozněly poslední tóny i poslední hlasy české. —

Umělecká událost české divadelní výpravy do Vídně vrhla na všechny strany jasné paprsky, jimž otevřela se okna nejen Vídně samé, ale všeho ostatního světa uměleckého. Směry jich letělo pak české umění dramatické i nedramatické, dobývajíc sobě poznání a uznání všady, kam jeho zdařilé výtvory se dostaly.—

Umělecký úspěch Národního divadla byl nesmírný, nade vše očekávání veliký. K němu se připojil stejně mohutný úspěch zevní. A že ten se dostavil měrou tak silnou a trvající až do ukončení her, bylo s opravdovým divem. Kdyby se byly děly české hry v některém divadle ve středu města a v době aspoň jarní, ne-li zimní, nebyla by při uměleckém výsledku her stálá ohromná návštěva pranic divna. Ale hry dály se v Prateru, středu města vzdáleném, a to za počasí většinou tak zlého, jakého největší nepřátelství proti českému divadlu by si bylo mohlo přáti.

Došloť koncem měsíce května a v prvním týdnu června 1892 k neobyčejné kosmické revoluci, jež propukla na četných místech zeměkoule a v celém téměř jejím ovzduší osudnými katastrofami. Nejděsnější bylo z nich vznícení se a výbuch plynů v dolech příbramských a březohorských dne 31. května, při němž zahynulo přes tři sta lidí! Předčasná úžasná vedra koncem května, stržení mračen a ohromné každou chvíli se opakující lijáky byly oné revoluce v kosmu předchůdci a následky. Nebýti takového neobyčejného dojmu z prvního představení „Prodané nevěsty“ mohla

[illegible] do Vídně [illegible] jimž ote- [illegible] ostat- [illegible] pak české [illegible] sobě [illegible] výtvory se dostaly.

[illegible] nesmírný, nade vše [illegible] úspěch [illegible] a trvající až do [illegible] Kdyby se byly [illegible] a v době aspoň [illegible] výsledku her stálé [illegible] hry [illegible] se v Prateru, středu [illegible] zlého, jakého nej- [illegible] si bylo [illegible] přáti. [illegible] a v prvním týdnu června 1892 [illegible], jež propukla na četných místech [illegible] ovzduší osudnými katastro- [illegible] plynu v dolech [illegible] dne 31. května, při němž zahynulo [illegible] úžasná vedra koncem května, [illegible] chvíli se opakující lijáky byly [illegible] a následky. Nebýti takového ne- [illegible] představení „Prodané nevěsty“ mohla

Oscar Tiebler

návštěva představení v dalekém výstavním divadle býti uskrovněna na míru, která by bývala znamenala aspoň zevní, ne-li i částečnou vnitřní katastrofu podniku. Neboť jednotlivci a zvláště davy snadno berou i nahodilou i zevní nesnáz za příznak nedostatků vnitřních. —

Pro katastrofu příbramskou sešlo také s určené návštěvy císaře a krále k jednomu představení. Byla ustanovena na jeden z prvních dvou dnů našich her. Ale jakož vůbec panovník při každé větší katastrofě v zemích říše vzdaluje se všeho účastenství ve veřejných zábavách, upustil pro ohromné neštěstí i od návštěvy některého z prvních večerů českých v divadle výstavním. Na dny pozdější měl pak pevné disposice k pobytu mimo Vídeň. —

Vedle revoluce kosmické i jiné příhody hrozily ve Vídni rušivě proraziti tu stříbrnou pavučinu sympatického přijetí českého umění ve Vídni. Na letnice Sokolstvo české uspořádalo velké výlety do Nancy a Lvova; došlo při nich, zvláště v Nancy, k projevům, proti kterým v Berlíně a Vídni žurnalistika stavěla se čelem proti národu českému. Vybuchl opět politický spor tak ostrý, že začalo fičeti i kolem umění tak jako ten vichr kolem výstavního divadla. Nechybělo mnoho, že by kromě lijáku na střechu jeviště — v doleních prostorách skutečnou vodou zatopeného — bylo se vysulo nějaké krupobití náhle propuklé nepřízně i na jeviště samo. Na štěstí velkoměstský takt a mohutný dojem prvních představení uchoval Národnímu divadlu — i přes tu náhlou průtrž politickou — sympatie Vídně až do konce.

Ty jevily se i v divadle i mimo ně. Kde členové Národního divadla se ukázali, všade byli předmětem obecné pozornosti a přívětivosti. Kde kdo ve Vídni znal aspoň několik slov česky, každý je udával, každý hleděl členy divadla po česku aspoň pozdraviti. Známý i neznámý hlásil se k nim, každý pln chvály uměleckých výkonů a každý povděčen, že má příležitost osvědčiti své osobní sympatie k milým hostům.

Všestranný dojem, jakým hned svým prvním vystoupením působilo české umění, obrážel se způsobem zvláště význačným v několika národně-politických úvahách některých vídeňských časo-

pisů. Tak „Wiener Allgemeine Zeitung" ze dne 4. června přinesla v čele listu úvodní článek, označený chiffrou D, v němž se pravilo:

„Ve Vídni nemluví se v těchto dnech o ničem jiném leč o Češích... Získali jsme bratra, prozatím arci jen v umění, ale bohdá i v životě... Výkony českého divadla v Mezinárodní výstavě v Prateru jsou přímo velikým činem, velikým činem v oboru umění, činem, který nemůže zůstati bez následků i v jiných oborech... Divíme se, že jsme tak dlouho ničeho nevěděli o existenci umění, které nejdůstojnějším způsobem řadí se k umění velkých kulturních národů... Národní domýšlivost, tento hlavní pramen veškery nespravedlnosti k jiným, musí býti zlomena ve prospěch mírného a spravedlivého pochopení poměrů, mravů a obyčejů cizích národností, a sebe samotného oslavující vynášení musí ustoupiti spravedlivému uznání předností cizího národa.

Proto upřímně se těšíme triumfům, které slaví český národ na poli umění. Tento kmen vedle německého nejstatnější, nejpilnější, nejšetrnější a hospodářsky nejpokročilejší v Rakousku ukázal se nyní na poli umění jako úplně rovnorodý kmenu německému... Že nyní Čechové tak vynikají na poli umění, posunuje je opět úplně do nejpřednější řady kulturních národů; neboť vzdělání, vycházející z nepodjatého přemýšlení, a umění, domáhající se nejvyšších cílů, jsou nejlepší ochranou proti opětnému zapadnutí do zastaralých a přežilých doktrin.

Klaníme se tímto v úctě před českými uměleckými výkony, které znamenají zisk pro kulturu veškera člověčenstva, a velebíme přízeň osudu, že Čechové právě ve Vídni dožili se takového triumfu. Vídeň má, pochopí-li úkol svůj, býti pohostinným středem pro všechny národnosti tohoto státu. Vídeň chce býti světovým městem, ale není takořka ani hlavním městem říše... Ve spravedlivém oceňování a uznávání českých výkonův uměleckých Vídeň z části opět se našla a vykonala svou povinnost. Očekáváme blahodárné ovoce pro nás všechny z pobytu Čechů ve Vídni." —

Podobně psaly i jiné listy a byl v těch dnech vůbec ve Vídni pocit, že české umění svým triumfem všestranně prospělo

snahám národa českého, ukázavši jej se stránky ryze kulturní ve světle nejskvělejším. —

V čisté neobmezené radosti nad dosaženým vítězstvím nezapomínali jsme na rodiny těch, kdož byli zdrceni děsnou katastrofou v Příbrami a Horách Březových. Větší kontrast českého pláče a českého jásotu stejnou dobou nebylo si ani možná pomysliti nad ten, který byl označen jmény Příbram a Vídeň. Chtěli jsme uspořádati ve Vídni ve prospěch jich koncert. Ale provedení jeho postavily se v cestu překážky neodstranitelné.

Připadlo mi tedy, uspořádati po ukončení našich her výstavních jedno představení „Prodané nevěsty" ve středu města, ve vídeňské dvorní opeře a to při cenách zcela mimořádně vysokých. Takových asi, aby obětem příbramským mohlo připadnouti 10—15.000 zl.

Vsedl jsem také hned do fiakru a jel k generálnímu intendantovi panu baronu Bezecnému. Doufal jsem pevně, že pochodím. Baron Bezecny přijel schválně do Vídně k našim pohostinským hrám, viděl „Dalibora" i „Prodanou", gratuloval mi k našemu úspěchu. Ohromné neštěstí příbramské, všeobecná touha ve Vídni, abychom se tam zdrželi ještě aspoň týden, lidumilný účel, pan baron Bezecny krajan z Čech — otec jeho byl učitelem v Praze — to a vše možné jiné — byl jsem jist, že pan generální intendant uvítá návrh a propůjčí nám na jeden večer dvorní operu, již od 1. června na půl druha měsíce zavřenou.

V intendantuře jej nalézám. Dám se ohlásiti, jsem předpuštěn a spatřím na tváři páně baronově vítající mne nejslibnější úsměv. Nad ten ještě slyším novou gratulaci. Přijímám ji s upřímným díkem a v té nejpříhodnější chvíli vypadnu se svou žádostí.

Ale ta změna výrazu v obličeji! V celém životě jsem nespatřil podobné náhlé. Kulatost a úsměvnost rázem přeskočila v nejdelší rysy překvapení. —

Nebylo mi ani třeba slovné odpovědi, viděl jsem ji už na tváři. Čechové odvažovali se žádati vystoupiti ve dvorní opeře — totéž české Národní divadlo, které veškera vídeňská kritika tak

velebila, že od toho až někam stíny padaly... Kde by to bylo možno — a zvláště když v čele té dvorní opery stojí intendant krajan, původem Čech. Jak snadno by mu to někdy někde mohl někdo vzíti za zlé! —

A tak zněla po chvíli pomlčení odpověď, že v budově opery dějí se nějaké opravy a zvláště že v jednom koridoru jest vytrženo kus podlahy, že tedy propůjčiti budovu na jeden večer jest nemožno... „Rád, velmi rád, ale nemožno." —

Myslím, že jsem na rozloučenou udělal poklonu tak hlubokou, jako nikdy před tím v celém životě...

Nezbylo leč odložiti představení ve prospěch sirot příbramských až do Prahy. Dali jsme je jako první po svém návratu a vzata k němu arci „Prodaná nevěsta". —

Ve Vídni mohli jsme zůstati ještě aspoň čtrnácte dní. Sama výstavní komise pochopitelným způsobem si přála, abychom tam pobyli co možná nejdéle. Ale vadil tomu závazek, který měla s trupou paní Réjanové z pařížského „Odéonu". Z výstavní komise telegrafováno, nebyla-li by madame Réjane volna, odložiti příjezd aspoň o tři dny. Ale došla odpověď, že to pro jiné již učiněné disposice nelze, a povolen jediný den. Přistoupili jsme na vyzvání výstavní komise a to byl ten jediný den, o který prvotně ustanovený týden mohl se prodloužiti. —

Ředitel pan Jauner nabízel nám, abychom zůstali čtrnácte dní v „Theater an der Wien", ředitel pan Blasel nabízel nám na jakoukoli dobu „Carltheater". Z Berlína a Frankfurta došla telegrafická vyzvání, abychom se tam odebrali na delší pohostinské hry. Ve Vídni však — mimo případný jeden večer s naznačeným účelem — zůstati jsme nechtěli z té příčiny, aby naše výprava, podniknutá výlučně za cílem ideálním, nenabyla rázu výdělečného. Stran jiných měst závisel zájezd do nich na úvahách a rozhodnutích, ku kterým hned dojíti nemohlo. Rozhodli jsme se tedy vstát od nejlepšího. —

Částečně hned po představení dne 8. června, částečně nazítří ráno všechny věci obvyklým pořádkem složeny a odvezeny na dráhu, členstvo pak odejelo dne 9. června nazpět ku Praze. Vlaky osobní brodily se krajinami zatopenými, náklady však

podemletím železničných náspů na různých místech zdrženy byly vesměs tak, že dekorace k prvnímu představení v Praze ani dne 15. června ještě z Vídně nedošly. Hrána tedy „Prodaná“ ve starých dekoracích ještě z divadla Prozatímného. —

*

Mluviti o tom, co následovalo po dnech vídeňských v Praze, netřeba. Bylo v tom první představení po návratu, bankety, věnování velké zlaté medaille od České Akademie Národnímu divadlu, — věnování stříbrného věnce od Čechů vídeňských Národnímu divadlu stalo se již ve Vídni samé dne 7. června, zřízení — výrazem díků — bronzového poprsí Bedřichu Smetanovi a pozdější postavení ho ve foyeru Národního divadla, valná hromada Družstva Národního divadla a různé jiné čestné akty.

Nad ty nejdůležitějším stalo se arci to, že Smetanovy opery od té doby šly do celé říše rakousko-uherské, Německa, Polska, Nizozemí, Ruska a Skandinavie — a že přijdou i dále všady tam, kde Smetana, česká opera a české umění vůbec staly se známými vídeňskou výpravou roku 1892 a obdržely z ní průvodní list do celého světa.

V Praze pak zlatý dům nadvltavský skvěl se v paprscích slávy, jíž jemu nad Dunajem dobyla jeho umělecká druž, a vábil i táhl k sobě od té chvíle mocí ještě větší nežli dříve i vlastní děti národa i cizí svět, v němž po dlouhých dobách, po celých věcích, jméno české znělo zvukem nejjasnějším. —

Jen kdyby Bedřich Smetana sám býval dožil aspoň těch dnů vídeňských roku 1892! —

KRAJAN KOLEGA.

Přijel jsem do Roubaix krátce po polednách. Továrna na továrně, učouzené domky a domy, sem tam lepší stavení, hukot, drnkot, rachot, dým. Posnídal jsem, pročetl kterousi ferii — myslím že „Aladinovu lampu“ — a vstal.

Počátek divadelního představení byl teprve po osmé večer — co do té doby dělati? Co jiného než nějakou dobu choditi. Bývalo by vlastně moudřejší zastaviti se v Lille. Tam bych aspoň býval něco uviděl. K večeru jsem mohl dále do Roubaix. Ale netrpělivost býti na samém cíli cesty, pobádaná nejistotou, bude-li večer vskutku „Ovčí nožka“, k vůli níž jsem jel z Paříže, mne přímo hnala do Roubaix.

Teď jsem trčel v místě komínů, tkalcovských stavů a jiných strojů. Nejméně pět dlouhých zívajících hodin přede mnou!

Propast prázdna, ve které nebylo naprosto nic, čím bych se mohl v ní zabývati, nač mimo sebe i jen trochu myšlénky upnouti.

Vrhl jsem se tedy do ní a vyšel z hotelu. Abych v něm neseděl, abych chodil. Vůbec chodil. Nebyloť absolutně za čím.

Nekynulať ani zajímavost nejobyčejnějších stavení italských, ani příroda, ani nebe. Jediným snadno dosažitelným cílem bylo divadlo. Chtěl jsem viděti, kde stojí, abych večer — byl prosinec — trefil k němu a z něho nazpět domů.

Najdu je. Obyčejné venkovské divadlo. Kromě divadelní cedule nic na něm zajímavého. Ani vstupenku nemohu si koupiti — pokladna se otvírá teprve později.

Studuji ceduli, jakobych se jí chtěl naučiti nazpaměť, a jdu dále. —

Továrna na továrně, učuzené domky a domy, zahrada, drnkot, rachot, dým.

Ale tu přece něco.

Za rohem stavení na volném hlubokém místě mezi dvorem zdí a továrnou komediantský vůz „ostávací", podium z prken a napnutý přes kozlíky rahen provaz.

Umění. Komedianti. Tentokráte francouzští.

Asi tucet francouzského lidu obojího pohlaví od tří do devíti let zevluje na komedianta, který s mladíkem, dvěma chlapci a třemi děvčaty staví kolem podia lavice ze soudků a prken, kdežto v čele už stojí asi deset dřevěných židlí: noblgalerie s křesly. U vozu žena s děckem na ruce, za vozem předek kobylí kostry potažené hnědou kožÍ, pod vozem bílý pudlík.

Patrně rodina umělcova s celým příslušenstvím.

Mimoděk jsem stanul — nenadálá dekorace mne upoutala.

Patron byl v modré, přes oblek navlečené, kolem pasu stažené košili-kytli, jakou nosí pracovní lidé ve Francii, na hlavě jakýsi ošumělý francouzský kašket. Suchá postava, kostnatá, skoro jako ta herka u vozu. Z osmahlého rozbrázděného obličeje vystupoval špičatý silně zarudlý nos, po stranách vyholené jinak tváře spadaly krátce střižené licousy. Občana umělce odhadl jsem tak asi na šedesátku, ženu jeho ne na plnou čtyřicítku.

Francouzská mládež počínala mít z dívání na stavbu lavic patrně dlouhou chvíli. Asi polovina vybrala se ze své vyčkávací posice na podium a toužebně hleděla na tajuplný vůz. Ale pan principál, zpozorovav, že děti vstoupily na místo posvátné, obrátil se k nim a otcovským tónem volal:

„Otez-vous! Otez-vous de là mignons! C'est la scène, c' n'est pas pour vous!“ *)

„C'est la scène!“ S jakým výrazem, jakou hrdostí to pronesl.

Kluci táhli sirky a patron dával své družině další rozkazy. Ale sotva uviděl, že jdu kolem, švihle dal se do positury, neseným pohybem ruky sňal kašket a vytáhnuv všechny svaly obličeje k dělanému úsměvu, poklonil se a pravil:

„M'sié! J'lhonneur d'vous saluer. On commence à trois. Veuillez bien nous donner l'honneur!“ **)

A pokloniv se, opět vstavil kašket na hlavu.

— Možná, odpovím, pozdravuje umělce. A co dáváte?

„Des divers tours d'adresse, m'sié, d'l'art gymnastique, danse d'corde, pantomime, ballet,“ doložil s důrazem.***)

Děti pomocníci na mne upřeně hleděly, jeden hoch držel v rukách prkno.

— Sapristi! Ballet? táži se s podivem.

„Même ballet!“ †) odvětil s neobyčejnou hrdostí pan principál a zdálo se při tom, jakoby jeho postava rostla.

— A s kolika členy?

„Venez m'sié, nous faisons de not' mieux,“ ††) s obratnou výmluvností zval a vyhýbal se chytrý Thespis.

— Toť přijdu, pravím s úsměvem.

„Un fauteuil sera reservé, pour vous, m'sié. Vot' très humble serviteur!“ †††) A pozdravuje mne, opět ceremonielně se poklonil.

— Na shledanou, pravím, opakuje pozdrav a jdu dál.

Ale v té chvíli za mnou rána spadlého prkna, výkřik děvčete a zvolání:

„Sakramentská kluku zatracená!“

---

*) Pryč, pryč odtud, drobotino! Toť scena, ta není pro vás.

**) Pane, mám čest vás pozdravit. Začínáme ve tři. Račte nám dáti čest!

***) Rozličné kousky umělecké, pane, z umělecké gymnastiky, chození pro provaze, pantomimu, ballet.

†) Ano i ballet.

††) Přijďte pane, děláme, seč jsme.

†††) Křeslo se zachová pro vás, pane. Váš nejpokornější sluha!

Posvátná prostoto ducha lidu českého a lásko k jazyku mateřskému, jakou to ryzostí ob čas propukáš i když jsi vzdálena od drahé vlasti!

A tomu výbuchu češství a té ryzí prostotě ducha i slova dán ještě nad to ihned důraz: pleskl pohlavek takový, že bych se byl bezmála sám chytil za hlavu. Smích očumující mládeže francouzské byl jakousi jeho živou několiknásobnou ozvěnou.

Ohlédnu se a bezděky se otáži také po česku a také prostě po česku:

— Co pak se stalo?

„Pán je z Čech!" vykřikne místo odpovědi vítězoslavně asi patnáctiletý výrostek, nejblíže mne stojící, vyletí, běží k otci a volá. „Tatínku, tatínku, ten pán je z Čech!" —

Pohled mne zpravil o všem, co se sběhlo. Chlapec držící v rukách prkno nějakou nepozorností je pustil vedle soudku, na které se mělo položit, a zachytil jím nohu děvčete. To vykřiklo a plačíc skákalo a kulhalo ubožátko k matce, na místo činu jako střela chvátající.

„Já za to nemůžu!" replikoval chlapec na tatíkův pohlavek. Ale buch, buch, buch — už měl v zádech tři herdy od milující matky, kterou ani lítost nad nehodou dceruščinou nezdržela od vykonání nezbytné rychlé pokuty.

Však hlava rodiny celá v úsměvu se ocitla zrovna skokem u mne.

„Pán je krajan," mluvil nyní patron také po česku. „Toť je překvapení! Tady v takovém místě, kde bych se Čecha nikdy nenadál. Ale obchody, obchody," vyzvídal nepřímo hned v první chvíli, „kam ty člověka nepřivedou."

— Tak jest — a vy také z Čech? Kam jste se to dostali až do Roubaix?

„A to, prosím, my tak putujem. Přes Německo do Holandu a Belgie a sem do Francouz. Už jsem přes rok na cestě. Udělám tournée až do Italie, potom muším zasejc do Rakouska a domů."

Tournée — vida! Umělec!

— Ale vy mluvíte francouzsky — jak pak jste tady dlouho?

„Tady jsme teprvejc týden — ale to já nejsem v tej zdejší re-

publice poprvé. To byl ještě nebožtík císař Napoleon a já byl už tady v zemi a v Paříži přes dvě leta. A později jsem, už s familií, zas tady byl přes rok. A v Belgii se taky mluví francouzsky."

— To je vaše rodina? táži se ukazuje na mládež v okruhu „sceny", z něhož matka odváděla dcerku k vozu.

„Ano, to je naše rodina," odpovídá umělec. „Tam ten nejstarší to je můj ještě od nebožky ženy. Jednoho od ní mám v Paříži u divadla —"

— Ale?

„— je tam artistou. Ob čas cestuje jinam, ale v Paříži se drží nejvíc. Je taky tanečník, ale hlavně artista, pane, znamenitej artista! Myslím, že si udělá jméno. A druhý zůstal v Americe. Dostal tuze dobry místo u velky menažerie a tak se mu ani nechtělo s námi nazpátek." —

— Vy jste byli také v Americe? A kdy?

„Tomu je už skoro dvacet let, zrovna když byla ta vojna Francouzů s Prušáky. Tam jsme byli přes tři leta a dobře se nám tam vedlo, tuze dobře."

— Tak umíte naposledy i anglicky?

„Why? Sir, should'nt I? I learn languages like a sparrow 'ts chirping. B'sides, he who knows French 'nd German has like to be a perfect Englishman or 'merican, the only matter 's to wry one's muzzle for the purpoze. Und dajč sprech' ich," — pokračoval po německu — „als wie wenn er mit pajč knollt!*) Německy umím jako česky" — a s jakýmsi zanícením dodal: — „ma sopra tutt' amo parlare italiano.**) Oh signore, signore, to je lingua, před tou se musí skovat všechny ostatní jazyky! Když začne Talián klít nebo se čertit, to je radost ho poslouchat! Už se tak těším, že tam zas přijdu! Jen kdyby měli víc peněz!" —

---

*) Kterak bych, pane, neuměl? Já se učím řečem jako vrabec štěbetání. Ostatně kdo umí francouzsky a německy, ten už je skoro hotový Angličan neb Američan, jen co si k tomu trochu hubu zkroutí. A německy mluvím jako když bičem mrská.

**) Ale nade vše rád mluvím italsky.

— Kde jste ku všem kozlům všade už se potloukali?

„Skoro v celém světě. I v Turecku. Jenom do Ruska mne nepustili. Tam to ještě maj' otočeno jako zdí skoro jako v Číně. Koho nechtěj, nepustí. — Ale abychom tady tak nestáli. Je tady pán známej? Není. Tak kdyby dovolili, já bych se opovážil je trochu doprovodit."

Komediant mě začal zajímati — ač mi zrovna nepřicházelo vhod s ním po městě se procházeti. Buď mně to pozoroval na tváři — nebo zmínka o procházce byla jen oklikou k vlastnímu jeho cíli. Dodal totiž ihned:

„Anebo tamhle si sednout před hostinec do zahrádky? Maj' tam, pane, znamenity víno, láhev frank, ale znamenity!"

Ohlédl jsem se, kam mi ukazoval. Asi sto kroků odtud malá zahrádka, skoro bezlistá, se dvěma stoly a židlemi, malý domek u ní.

— Pojďme tedy do zahrádky, rozhodl jsem, nemaje pomyšlení na víno. Ale to vaše děvče — nestalo se mu nic?

„I kdež pak!" odpovídal starý komediant, svítě očima, „to ráčej vědět, co takovej fňukot obnáší! Za dvě hodiny bude tancovat ballet." —

A k dětem se obrátiv volal:

„Slyšíte, ať je to za chvíli všechno hotovo. Přijdu hned!" —

Z vozu vyšlo asi sedmnáctileté děvče.

— Ta jest také vaše?

„Tamta? Ta je ženina."

— Vy jste si vzal vdovu?

„Ne. Já jsem byl vdovcem se třemi dětmi, ona byla svobodná. Ale měla už před tím tohle děvče a hocha. Bylo to ještě docela maličky, když jsem si ji vzal.

Bezděky mně přeletěl tváří úsměv. Starý to zpozoroval.

„Co jsem měl dělat," omlouval se. „Byly děti, ženská hodná, tak jsme si dali slovo. Až se vrátím domů, vezmeme se. Nebylo na to dosud ani kdy." —

— Kde jste doma?

„V Praze, prosím. Já jsem, pane, pravej Pražák. Můj otec byl echt pražskej měšťan, domácí pán — ještě je zapsanej v kni-

hách — a já patřím do Prahy. Mě si tam taky vážej! Já jsem pane, velice řádnej muž, já mám od pražsky obce stálou podporu dycky jak se do Prahy vrátím."

— A jak jste se dostal do světa? táži se.

„To bylo tak. Kdyby měl člověk od malička rozum, neudělal by to. Ale dejme ho lidem, když ho nemaj'. Můj otec byl krejčí, jeden z prvních, a měl dům. Ale nějak se neumělo hospodařit. Dali mě na staroměstky gymnasium. Ale já byl tak do větru. Už jako chlapec radši jsem běhal po bastajích než chodil do školy. Dva roky to tak s bídou ještě prošlo, ale v třetí, když přišla ta pitomá řečtina, tu mě to všechno omrzelo, tejden jsem nechodil do gymnasium a tak mě pustili. — Ale tady jsme."

Zahrádka a dcera hostinského nás uvítaly. Sedli jsme venku ke stolu — byliť jsme v severní Francii, kde mořem se udržuje i v zimě pravidlem vlahé povětří. Krajanu jsem dal láhev červeného, které tak chválil, sobě kávu. On mně za to rozhodil karty svého života.

Přihýbaje si a nalévaje do skleničky vypravoval trochu nesouvisle, ale, jak se podobalo, upřímně svůj život. Střídal při tom všechny řeči, které znal, chtěje mi patrně dokázati, jak je ovládá. —

Tresť jeho vypravování byla:

Utekl z domu, potloukal se několik dní po venkově, pak se dal z hladu ke komediantům. Po dvou letech je opustil a stal se u kterési kočující společnosti hercem. Když ani ta neměla co jísti, rozešla se a X. se vrátil do Prahy. Matka zemřela, dům byl prodán, otec třel bídu, nejprve maskovanou, pak holou. Přijel do Prahy cirkus. X. se ho chytil, posluhoval, a když spadl jeden artista s provazu a zlomil nohu, prováděl za něj několik kousků. Odjel s cirkem do Německa, v Berlíně se stal tanečníkem. Měl slušné místo, ale nedalo mu to. Musel s místa na místo, dal se opět ku komediantům a kdesi v Holandsku nalezl ženu Češku, také komediantku. „Vzali jsme se, a že jsem měl pár grošů a cizí služby dost, udělali jsme se pro sebe a já jsem se stal vlastním ředitelem." —

Ředitelem. Tedy kolega. Chtěl jsem mu před tím říci „pane patrone". Býval bych jej jistě urazil.

Se ženou a dětmi toulal se po celé Evropě, pak zajeli i do Ameriky. Nevydržel nikde dlouho. Když mu tam žena utekla a potom kdesi v nemocnici umřela, vrátil se do Čech a tady našel druhou. „Dali sobě slovo" a tak asi za rok nebo dva se vezmou. Má něco zahospodařeno, je zdráv a úplně šťasten. Nic mu neschází, a bude-li jednou méně dobře, obec pražská se o něj musí postarat. Musí. Řekl to s důrazem. V tom byla jeho kotva. Děti hoši se uživí, děvčata se provdají, „všichni jsou a budou zasejc Pražáci" a tak ani nemá, oč by se staral. Je mu líp, než kterémukoli potentátu. —

Jednou viděl Mošnu v českém divadle v „Prodané nevěstě" a ten se mu líbil. „Ten by to u nás dokázal snad ještě líp nežli já sám," podotkl se vzácnou při umění skromností. „To je chlapík. Ale já, pane, taky ještě dnes hraju divadlo. Nepudou večer na Šafhaxla, Pied d'mouton? Tam vypomahám — dobře, pane, — skáču s balkonu do propadla a vyletuju do sufit. Pudou-li tam, uviděj mě." —

„Sem do Francie," dodal, „táhnou se moc lidi našeho umění. A skoro všichni cikáni tady mluví česky nebo slovácky. Tím to taky bude, že Francouzi nás jmenují dohromady Bohêmes." —

Býval bych pana kolegu ještě déle poslouchal. Ale přiběhl jeho chlapec a když jsem se ohlédl, viděl jsem pozdálí jeho děvče, žádostivě k nám hledící. Čekalo patrně na pokyn, smí-li také blíž. Bál jsem se, aby po chvíli se neobjevila i paní ředitelka s ostatními členy rodiny, a takový cercle jsem přece nechtěl odbývat. Ukrátil jsem tedy společnost.

„Ale na představení ráčejí přijít?" upomínal pan ředitel.

— Večer?

„Ne, odpoledne," upozorňoval rychle. „My večer sice taky hrajeme —"

— Kde?

„Po hostincích, ale to není představení, to jen tak něco přivydělat. Naše vystoupení jest o třetí, tam na našem místě, co jsem měl čest." —

— Přijdu, přijdu, slíbil jsem.

A přišel jsem. O něco později než o třetí, ale ještě k pantomimě. Nejstarší dcera hrála mladou ženu, pan ředitel starého žárlivého muže, nejstarší syn milovníka. Potom se produkoval cvičený pudlík, jenž měl u publika ohromný úspěch, a posléze byl ballet. Jeden syn hrál na kolovrátek, matka byla primabalerina, čtyry dcery, otec a dva synové tančili. Závěrečná skupina se osvětlila bengálem. —

Divil jsem se, že nebyla v něčem předvedena také herka. Ta však klidně stála za vozem, jsouc patrně více žádostiva sena nežli vavřínů. —

Večer jsem uviděl pana kolegu v divech „Ovčí nožky", jak skákal okny do sklepa a lítal ze dveří do stropu. A když jsem se vracel do hotelu, vzpomínal jsem při tom na nás ostatní komedianty prken a života a poznával jsem, že ten náš výtečný krajan a věčný tažný pták, na jehož tváři a duchu půl světa zanechalo své vruby, jistě jest o mnoho šťastnější ve svém neklidu nežli sta a tisíce nás usazených ostatních. —

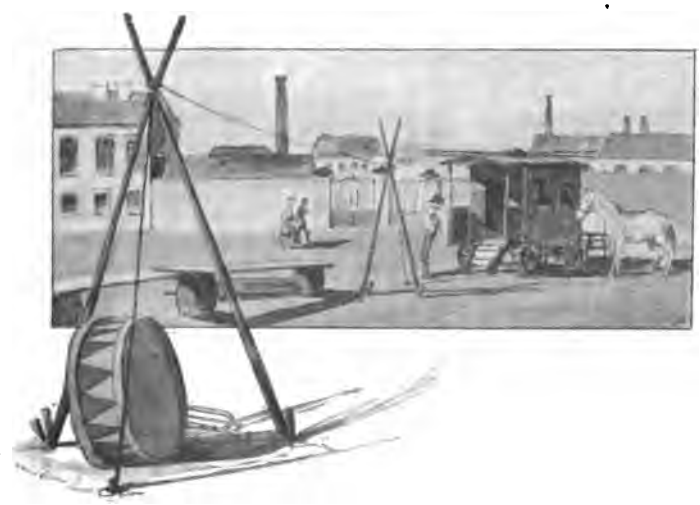

REJSTŘÍK JMEN.

d'Abrest Paul 131
Adrian hotel 75
Akademie Česká 135, 165
Akademie národní hudební francouzká 30, 33
Akademický spolek vídeňský 130
Aladinova lampa 169
Albert prof. dr. 56, 131, 153
Allgemeine Kunstchronik 131
Almamen 157
l'Art du comedien 21
Alžběta císařovna 132
Američané 173
Amerika 173, 176
Amruš dr. 144
Amsterodám 74—76, 78, 88
Anger M. 71, 176
Angličané 73
Antoinette Rigaudová 33, 39
Arelatka 14, 27, 39
Arkona 88
Arnold 67
L'Arronge 137
Antorf 74
Auspitzer Emil dr. 101, 102, 109, 122, 123, 133
Auředníček Otakar 145
Baedeker 74, 76
Baltické moře 84
Bankban 67
Barcal A. 70
Bartelmus 109, 122, 123
Baruť 69
Baumann Adolf 48
Beethová Lola 56
Beethoven L. van 72
Belcredi hrabě 145
Belgie 74, 172, 173
Bellegarde hrabě 145
Bellot 39
Bendl K. 119, 145, 157
Benoniová H. 156
Bensbergova Helena 72
Berger A. 149
Berlín 40, 48, 66, 70, 71, 73, 82, 83, 88, 133, 161, 164, 175
Berliner Tagblatt 131
Bernhardtova S. 18
Berté E. 98, 99, 156
Bezecny baron 128, 163
Bianchini 144
Bisson 138
Bittner J. 155, 156
Bittnerová M. 155, 155
Bizet J. 27, 39, 63
Blaník 130
Blazel 164
Blondel dr, 32
Blodek V. 106
Blumenthal 53
Bohêmes 176
Bohemie 49
Boito A. 75
Bologna 88
Bordighera 88, 111
Boos-Waldek hrabě 145
Boršič 144
Bouček Fr. 102, 144
Bourgeois 32
Bourgoing hrabě 158
Bourgoing baron 145
Bozděch E. 36, 37, 106
Bremerhaven 82, 88
Brémy 82
Bricht B. 131, 151
Brno 71
Broulík F. 69
Brunel R. 32
Brussel 29, 73, 74, 76, 77, 88
Budapešť 67, 59, 70
Burian K. 70
Burghart Max 45, 55, 56
Burgraves 13, 19
Butěnko 71
Carmen 2, 7, 63
Carré 31, 32, 34
Carův kurýr 83
Cavalleria rusticana 30
Cesta kolem světa 27
Cid 38
Cinert 120
Claretie J. 137

Colloredo - Mannsfeldová kněžna 89
Colonne 32
Contes d'Avril 32
Coppelia 38
Coquelin, 15, 18, 21
Čajkovský P. I. 46, 71, 105
Čech Ad. 146, 149, 150, 151, 155
Čechové 20, 46, 49, 67, 101, 102, 111, 116, 123, 129, 130, 133, 137, 145, 148, 151, 162, 163, 164, 165, 172, 175
Čechy 49, 54, 55, 73, 89, 98, 99, 101, 102, 103, 112, 163, 172, 176
Černín hr. 144
Červinková-Riegrová 153
Česká Skalice 89
Česká spořitelna 101
Český klub 11
Čína 174
Čtvrt století české hudby 134
Daily Chronicle 131
Dalibor 31, 46, 104, 119, 156, 157. 158, 163
Dánsko 89
Daudet 27, 39
Dějiny dvorních divadel 51
Dejm hrabě 144
Delibes 37, 38, 39
Démon 41, 46, 70, 71
Deschanel Paul 31
Deschanelová 31
Deslandes 39
Deutsches Volksblatt 129, 131, 136, 150
Deutsche Zeitung 131, 150
Děti kapitána Granta 82
Dimitrij 46, 119, 140, 153
Dirná 54
Divadla:
Bouffes Parisiens 26
Burgtheater 45, 55, 56, 154
Carltheater 164
Comédie française (Theâtre français) 9—14, 19—22, 25—27, 32—35, 39, 137
Deutsches Theater 128, 137
Deutsches Volkstheater 129
Eden 26, 35
Gaîté 12
Grand Théatre 75
Gymnase 10, 12, 26
Hoftheater vídeňský 122
Holandsch Opera Gezelschap 75, 76
Châtelet 12, 26, 78
Národní divadlo 11—13, 18—25, 32, 33, 37—39, 41, 45—47, 49—58, 63, 66, 73, 82—84, 90—92, 95—104, 106, 108—112, 114, 118, 123—129, 132 až 141, 144, 148—154, 156—158, 160, 161, 163, 165
Odéon 10, 12, 14, 26, 27, 32, 35, 39, 137, 164
Opéra (velká, pařížská) 12, 14, 25—33, 38, 39, 91
Opera vídeňská dvorní 55, 57, 58, 63, 137
Opéra comique 12, 26, 29, 31, 32, 34
Parkschowburg 75
Prozatímné divadlo 165
Ringtheater 48, 125, 127
Scala 91
Stadsschowburg 75
Theater an der Wien 48, 53, 56, 57
Théâtre de la Bourse 74
Théâtre de la Monnai 29
Théâtre libre 15
Théâtre Porte St. Martin 12
Vaudeville 12, 20, 26
Victoria Theater 70
Walhalla Theater 66
Dobruška 89
Doležal 138, 144
Don Juan 91
Dostal dr. 144
Drážďany 72, 73, 91, 96
Družstvo Národního divadla 54, 59, 63, 66, 90, 99, 100, 102, 103, 111, 112, 124, 125, 126, 128, 144, 156, 165
Dumas Alex. syn 38
Dunaj 132, 165
Durdík Jos. prof. dr. 60, 117
Duseová 108
Dvě vdovy 91
Dvořák A. 46, 69, 95, 99, 112, 119, 134, 140, 153, 154
Dým života 119
Ďáblovy pilulky 79
Edison 39
Eiffelova věž 79, 88
Eim G. 136, 144, 145
Eirich O. dr. 52
Eiselt Eug. dr. 59, 119, 144
Eliášův vůz 35
Elysejská pole 41
Erkel 67
Esclarmonde 29
Esterházy Mik. hrabě 145, 158
Eugenij Oněgin 46, 71, 91, 106
Evropa 68, 70, 78, 176
Extrablatt 629, 131, 136
Extrapost 131
Falstaff 46, 56
Fanderlík dr. 144
Fantaska 83
Faust 27
Faust a Markéta 71
Fels dr. 131
Ferdinand arcikníže 155
Ferjančič 144

Fibich Zd. 95, 104, 119, 134, 154
Filemon a Baucis 39
Fleischmann J. M. dr. 119
Flik a Flok 83
Florencie 88
Florjanski 153
Folkunger die 72
Formánek dr. 144
Förstrová-Lautererová 153
Francie 29, 30, 31, 36, 40, 71, 115, 132, 170, 172, 175, 176
Francouzové 16, 28, 32, 33, 74, 173
František Josef I. císař a král 138
Františka Josefa dráha 138
Frankfurt 38, 41, 83, 164
Frau Venus 53
Freiberg 131
Fremdenblatt 49, 129, 130, 131, 136, 150, 153
Frey V. 131, 151
Frischauer B. 131
Frýdmann dr. 130
Führer O. 70
Gailhardt 38
Gazeta Narodowa 131
Gegenwart 131
Gensicher O. dr. 72
Geschichte des Prager Theaters 51
Glinka 70, 71
Gluck 82
Gounod 39
Gilette de Narbonne 66
Gianduja 88
Grimaldi 149
Groevenitz hrabě 145
Gruzinci 96
Gutenbrunn A dr. 131
Haag 74
Hahn 131
Hála Magdeburská 72
Haman J. dr. 131
Hamburk 59, 83
Hamlet 83, 88
Hanover 83
Hanslik Ed. 117, 153
Harold 71, 117
Harrach Jan hrabě 145
Hartmann 38
Hassreiter 52
Heš V. 59, 149, 150, 154, 157
Hefft O. 109
Helm Th. dr. 131, 150
Hepřík 146
Herben J. dr. 132
Herrmann A. rytíř 131, 153, 155
Herrmann W. 131
Herold J. dr. 116, 138, 144
Hirschfeld R. dr. 131, 149, 154
Hlas Národa 136, 145
Hodek G. 115, 116
Hohenlohe kníže 55, 144
Hoch 144
Holandsko 74, 77, 172, 175
Holanďané 76
Holzer R. 108
Hondecoeter 74
Horáková A. 89
Horowitz J. dr. 131.
Horšův Týn 90
Hory Březové 163
Hostýn 88
Hromádka 130
Hubička 46, 83, 91
Hugenoti 27, 67
Hugo V. 13, 19, 27
Hynek A. 154, 157
Chèradame A. 31
Chertek baron 55
Chochlov P. 71
Chvála E. 53, 134, 144
Chvalovský E. 108
Iphigenie v Tauridě 52
Illustrirtes Wiener Extrablatt 154
Interessante Blatt, das 129, 131
Ischl 63
l'Isle Marié de 31
Italie 12, 17, 38, 89, 106, 109, 132
Italiáni 173
Jahn Vilém 46, 47, 50, 59, 103
Jakobín 46, 91
Jan Nepomucký sv. 132
Jan Výrava 89, 106, 109, 157
Jantsch J. 71
Jaroměř 89, 90
Jastrzębiec Želazowski Roman rytíř 17
Jauner František rytíř 47, 50, 56, 57, 102, 103, 108, 109, 124, 125, 127, 138, 139, 141—143, 158, 164
Jednota politických českých spolků vídeňských 130
Jednota pro povznesení hudby v Čechách 101, 138
Jeník 157
Jeřábek J. V. 106, 119, 134, 156
Jeřábek J. dr. 108
Josefov 89
Kádlec K. dr. 90
Kainz 17
Kalbeck M. 131, 151
Kamenice 90
Kaminský B. 145
Karel Ludvík, arcikníže 57, 135, 155, 156
Kauders A. 131, 150, 154, 155
Kaunic Zd. hrabě 145
Kavalarová J. 149
Kavka Em. 131
Kecal 59, 157

Kielmansegg hrabě 127,144, 147
Klánová M. 149
Klein H. 131
Kleopatřina noc 26
Klub rakouských národností 130
Kmotr Fricek 119
Kodaň 88
Koebke B. 72
Kolár 130
Kollár F. 119, 122, 123, 153
Kolín n. R. 79
Komenský Jan Amos 78, 112
Komenský 130
Königstein J. dr. 131, 154
Kostelec n. Orl. 89
Kounic V. hrabě 144
Kouzelná flétna 91
Kovařovic K. 145
Kraj 131
Krajinski 144
Krakov 87, 96
Král J. 83
Král to řekl 38
Královské Vinohrady 116
Kravani 131
Kretschmer 72
Kroesing Adolf 47, 149, 150
Kronborg 88
Křen 66
Kříž 75
Křižík 116
Kurjer Polski 131
Kvapil J. 136, 145
Kyšperk 89
Lang Č. 144
Lanoesberg 131
Lakmé 26, 37, 38
Lakomec 27
Lašek A. 157
Lausanne 88
Lavino W. E. 131
Lázně sv.-Janské 89
Lázně sv. Kateřiny 89
Laxenburk 158
Lederer baron 145
Lehmannová L. 46
Lehmannová M. 66
Lecher 131
Lejla 106, 119, 159
Leonardi baron 144
Leoncavallo 56, 83
Leopold sv. 132
Leopoldov 132
Lévy C. 79
Leszczyński 17
Libuše 45, 57, 104, 106
Lille 169
Linneburská pustina 83
Lipsko 72, 73, 83, 88
Liszt Fr. 67—69
Lobkowicz Ferdinand princ 101, 138
Lobkowicz Jiří kníže 54, 55
Loewe A. 130
Lohengrin 30
Londýn 29
Louvre 35
Louvre Grand hotel de 36
Lubimov 70, 71
Luccová P. baronka 63, 67
Ludvík Viktor arcikníže 135, 145, 153, 155
Lukeš J. 130
Lucemburská zahrada 41
Lumír 130
Lvov 88, 96. 161
Lyon 29
Madonna Sixtinská 88
Mahler 46
Maillard 42
Mallefille 27
Manon Lescaut 37
Manrico 67
Marcello-Palfińska H. 17
Marek sv. 87
Markevič 119
Marsilie 129
Maruška 130
Mascagni P. 30, 56, 119
Mascotte 26
Masse 26
Massenet 29, 37, 38
Matkovský 83
Maurel 32, 57
Mayer 55
Mayer J. N. 36
Medici 73
Meissner-Porcellan 83
Mensdorf - Dietrichsteinová kněžna 145
Mentona 88
Mères repenties, les 27
Metternich kníže z Winneburga 145
Metternichová P. kněžna 32, 102, 123, 124, 145, 147
Meyerbeer 67
Mezilíčí 89
Měšťanská Beseda 111
Mickiewicz 88
Mierzwiński Vl. 63, 66, 67
Mignon 27, 66
Michajlov 71
Mikulejský F. 115, 124
Milán 45, 52, 76
Mistři pěvci norimberští 91
Mixa 144
Modrzejewska H. 17
Mohuč 41
Molière 151
Montagsblatt 131
Montagsrevue 131, 151
Montenuovo kněžna 145
Montenuovo kníže 145
Morava 89, 103
Moskva 70, 88
Moskevskija Vědomosti 131
Mošna J. 149, 156, 176
Mozartova výstava 47
Muromceva - Klimentova 71
Müller 129
Myška 138

Námluvy Pelopovy 106, 119, 154, 155, 156
Nancy 161
Napoleon III. císař 31, 173
Napoleonský orel 87
Nápravník 71
Národ 130
Národní Beseda 130
Národní Listy 145
Národní Politika 145
Nation 130
Nautillus 82
Navarraise, la 29
Neruda Jan 35, 78, 132
Neue freie Presse 131, 153, 155
Neues Wiener Tagblatt 129, 131, 151
Netopýr 53
Neumann A. 54, 98, 101, 102, 122
Neureutter T. dr. prof. 119, 156
Nice 88
Nizozemí 165
Německo 31, 40, 72, 73, 79, 82, 83, 165, 172, 175
Němeček 89
Němci 30, 67, 101, 112
Němcová B. 89
Nevěsta husitská 106, 119
Nordiska Museet 89
Nová Reforma 131
Novák J. V. 119, 156
Novotná M. 89
Občanská Beseda v Leopoldově 130
Obogi 131
Odkolek J. 115, 117, 124
Oesterreichische Volkszeitung 129, 131, 151, 155
Ofrosimova Věra 71
Oinomaos 155
Ondříček F. 145
Opočno 89, 90
Orava 89
Orient The 83
Ort J. 114, 115, 124
Osten H. 131
Otello 30, 46, 75, 76, 91
Ovčí nožka 78, 79, 169, 177
Pacák B. dr. 144
Pagliacci I 56
Pailleron 138
Palais d'Orsay 31
Palais Royal 9
Pallavicini markrab. 123, 145
Pallavicini markrabina 145
Paleček 70
Pardubice 144
Parlamentär 130
Paříž 11—13, 15, 21, 25 až 38, 40, 41, 45, 63, 70, 71, 73—75, 77, 78, 79, 88, 96, 169, 173
Pařížané 32, 36
Paumgarten Hans 131, 149, 154
Perron 83
Pester Lloyd 150
Petěrsburgskija Novosti 131
Petrohrad 29, 48, 88
Petřín 79
Petzold V. 66
Petzoldová-Sittová M. 154
Picolomini 72
Pied de mouton, le 78, 176
Pietro Aretino 119
Piková dáma 46
Pinkas O. 90
Pivoda F. 63
Planer 129
Plener dr. 54
Plovoucí péro 74, 78
Plzeňsko 108
Podmaniczky baron 69, 70
Podobizna Manony 38
Pohádka zimního večera 128
Pokrok 130
Poláci 38
Politik 144, 145
Pollini 52
Polsko 66, 165
Pomořané 38
Ponůcka 74. 76, 77
Poslední vůle Caesara Girodota 39
Pospíšilová M. 17
Postojna 88
Potocka hraběnka 145
Potštýn 89, 90
Potštýnský 90
Poustevníkův zvonek 72
Praha 11, 26, 28, 35—37, 41, 45—47, 49, 54, 55, 57, 66, 68, 70—74, 78, 79, 82, 84, 89, 90, 96, 99, 101, 103, 109, 111, 116 až 119, 124—129, 130, 132—138, 140, 142, 144, 147, 156, 158, 163, 165, 174, 175
Pražák Al. dr. 54, 135, 144, 153
Pražané 147, 150, 174, 176
Prater 110, 140, 160, 162
Presse 129, 131, 149, 153, 154, 155
Princ Slunce 78, 79
Prinn M. 119
Prix dr. 135, 144
První česká politická jednota 130
Prodaná nevěsta 30—32, 35, 46, 48, 51, 56—59, 83, 91, 104, 108, 119, 137, 140—142, 146, 148, 149, 151, 155, 157, 158, 160, 163, 164, 165, 176
Prochaska Fr. 59, 119
Prusové 173
Překvapení z rozvodu 138
Příbram 163
Pulc 149
Puskova Kujatkovskaja 70

Puškin 88
Rakousko 38, 40, 41, 144, 162
Rantzau 59
Raoul 67
Rašín Fr. 116
Reichová I. 67, 69, 70
Réjanova 137, 164
Rekviem Dvořákovo 119
Rembrandt 76, 77
Renè H. 31
Revue illustrée 21
Ricordi & spol. 76
Rieger Fr. dr. baron 54, 144, 153
Rijsk-Museum 76, 77
Ritt 38
Rokytanský baron 52
„ „ prof. dr. 52
Rossi 66, 155
Rossini 67
Rothomago 73, 74
Rotterdam 75
Roubaix 78, 79, 88, 169, 172
Rubens 74
Rubinstein 41, 46, 70, 71
Rudolf korunní princ 158
Ruja 88, 89
Rusko 31, 48, 71, 165, 174
Ruslan a Ludmila 71
Rusové 38
Ruth Fr. 90
Růžička J. dr. 102, 114
Rýn 79
Řím 83, 87
Říšské museum v Amsterodamu 74
Sabská královna 91
Salkind L. 131
San Remo 88
Sardou V. 36, 37, 74
Secolo 131
Seeling J. 72
Seifert J. 83, 155
Sekvana 14, 27, 30, 31
Serenyi 144
Shakespeare W. 32, 83
Scharf A. 131
Schelcher 78
Schik I. 59, 102, 114, 117, 119, 156
Schiller 72
Schmeykal dr. 54
Schönborn hrabě 112, 156
Schönbornová hraběnka 145
ze Schoenererů slečna 57
Schuh 52, 73
Schulzová A. 156
Schwarz F. 144
Schwarz L. 131
Singer V. 131
Skansen 89
Skandinavie 165
Sklenář J. 36
Sklenářová-Malá O. 106
Skramlík J. rytíř 149
Sláma 144
Slop 131
Slovanská Beseda 130
Slovensko 88, 89
Slukov 156
Služebník svého pána 106, 119, 156
Smetana B. 29, 30, 46, 57 až 59, 67, 68, 83, 95, 104, 119, 132, 134, 141, 145, 146, 148, 150—152, 155 až 158, 165
Smolski 131
Smrt Hipodamie 106
Sokol vídeňský 130
Sokolov F. 71
Sokolstvo české 161
Sonn- und Feiertagscourier 131
Sonn- und Montagszeitung 129, 131
Sonne und Erde 52
Sopotnice 89, 90
Soukenníci-cechmistři 74
Spiegel von 131
Spindelmühle 89
Srnová 149
Staegemann Max 52, 73
Stanley v Africe 82
Staňkov 90
Stará Vídeň 110
Staude 72
Stefanie arcikněžna 138
Stein dr. 156
Stein G. 138
Steiner G. 98, 99
Stejskal 135
Stokholm 88
Stoll 103
Strauss J. 53
Stroupežnický L. 106
Středozemní moře 87
Svatá Alžběta 67—69
Svatá Ludmila 69
Svatobor 31
Sylva-Tarouca hrabě 144
Sylvie 38, 39
Szecsén hrabě 144
Szczepanowski 144
Szeps 129, 131, 136
Šafhaxl 176
Šebor 106, 119, 145
Šelma sedlák 91, 99, 112
Šmaha J. 146, 149, 155
Šubert 90
Šubert F. A. 104, 147, 156
Šurovský P. 70, 71
Švábové 38
Švédsko 89
Taaffe hrabě 54, 55, 112, 135
Tajemství 46
Tannhäuser 31, 69
Temps 131
Teuber O. 48, 51, 130, 150
Thalbot 142
Thespis 171
Thomas 83
Thunová hraběnka 141

Tilšer 144
Times 131
Tisov 89
Tloskov 89
Tomek V. V. rytíř 132
Trautmannsdorf hrabě 144
Tribuna 131
Třeštidlo 14
Troubadour 66, 67
Turin 88
Turecko 174
Uhl B. 131
Uhry 132
Uhři 38
Umělecká Beseda 31
Urbánek F. A. 156
Ústí n. L 133
Valdštejnův tábor 72
Varšava 88
Vaterland 131, 136
Večer třikrálový 32
Veith E. 34
Verdi G. 30, 46, 52, 57, 67, 75, 76
Vergani 131
Versailles 12
Veselá A. 149
Veselý K. 149, 157
Vestin chrámek 87
Věstník 130, 137
Vídeň 29, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52—59, 63, 67, 73, 88, 91, 95, 97 až 104, 106, 108—112, 114 až 119, 122—130, 132 až 138, 141, 143—148, 150, 154, 156—165
Vídeňané 147, 156
Viktorin 149, 154
Villetard 39
Vilém Tell 67, 91
Vlachové 67
Vlast 74
Vltava 151
Vrchlický J. 104, 119, 134, 154
Vrtěl 145
V studni 106
Vykoukalová R. 149, 154
Výmar 67, 68
Výstava mezinárodní hudební a divadelní 51, 53, 95, 97, 98, 100, 104, 119, 156, 162
Výstava národopisná československá 89
Wagner R. 30, 31, 52, 69, 154
Wagnerová E. 69
Wengraf 131
Wenigová M. 90
Werther 29
Wiener Allgemeine Zeitung 129, 131, 150, 154
Wiener Tagblatt 129, 131, 136
Wiener Zeitung 49, 129, 130, 131, 149, 154, 155, 162
Windischgrätz kníže 145
Wohanka 144
Wormser 53
Wratislav E. hr. 54, 90, 114
Záboj 130
Zaleski dr. 144
Ziemayerová 66
Zipser dr. 131
Zkouška státníkova 106
Ztracený syn 53
Zucker prof. dr. 144
Žáček dr. 144
Žamberk 89
Život za cařе 70, 74
Živý most 82, 83
Župan (Cikánský baron) 53

ZÁHLAVÍ A ZÁVĚRNÍ LINKY

V DÍLECH

„MOJE VZPOMÍNKY“

A

„MOJE DIVADELNÍ TOULKY“

SVAZEK I. A II.

KRESLIL

JOSEF WENIG.

OBSAH.

	Strana
Za činohrou francouzskou	7
Z divadelní Paříže	23
Výlety do Vídně	43
Potulky Evropou	61
Upomínky a vzpomínky	85
Výprava na vídeňskou výstavu	93
Krajan kolega	167
Rejstřík jmen	179

VYOBRAZENÍ.

Léon Delibes.
Jules Emil Frédéric Massenet.
Alexander Dumas syn.
Fr. rytíř Jauner.
Vilém Jahn.
Oskar Teuber.
Bedřich Smetana.

*

11 linek záhlavních.
11 linek závěrních.

*

AUTOGRAFICKÉ SNÍMKY LISTŮ.

Oskara Teubera 64, 65, 105.
Fr. ryt. Jaunera 80—82.
Bedřicha Smetany 113, 120, 121, 129.

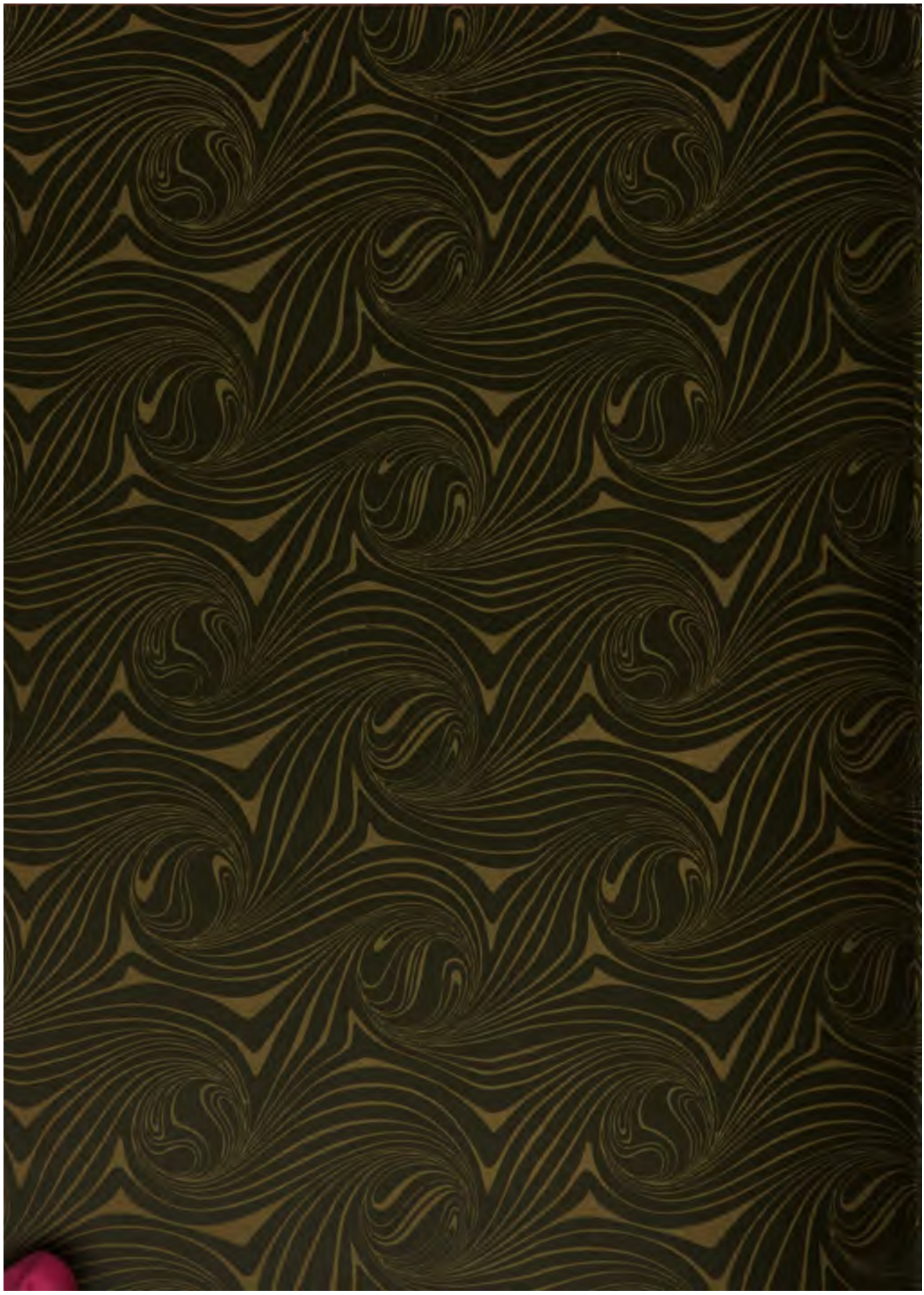

Stanford University Libraries
3 6105 014 799 998

DATE DUE

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004